

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી તથા વાંચેલા વંશ સુધી ગુજરાત
દેશના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ સાથે.

ફકીરભાઈ કાસીદાસ

સુરતની નામદાર સર જગસેદળ જીજ્ઞાસુવાળી નંબર
પેરેલાની છોકરાઓની નિશાળના વડા માણ—માસ્તર—

ના છોકરા નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસની

જતી રાજ્યાભાઈ જગજીવનદાસે છપાવી

પ્રસિદ્ધ કર્યા.

(ત્રીજી આવૃત્તિ, સુધારા સાથે)

સુંબઈ :

સંપત્તિ પ્રીતીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સન ૧૮૮૩.

કિંમત સાડા ચાર આના.

(સન ૧૮૮૭ના ૨૫માં આકર મુજબ આ પુસ્તક રજીસ્ટર કરેલું છે)

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

હાલમાં છોકરાઓએ ગુજરાતી લીજ ધોરણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દર એક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પઠે જાણવું જોઈએ; તેટલા સારૂ દર એક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજ લેવું.

(ના) નામ.	(વિ) વિશેષણ.	(અ) અવ્યય.
(સ) સર્વનામ.	(કિ) ક્રિયાપદ.	(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.	વારેલા.	વે છે.
મંડાવીશું (કિ) શરૂ કરાવીશું	પેહેલાં (અ) અગાઉ.	ભાઈડા (ના) મરદો.
ગમશે (કિ) પસંદ પડશે;	વસ્તુ (ના) ચીજ.	ખાઈડી (ના) ખઈશો.
સારી લાગશે.	પરમેશ્વર (ના) મોટો હશ્વર; પ્રભુ.	છોડીઓ (ના) છોકરીઓ.
વાર (ના) વખત.	પશુ (ના) ચોપગાં જાનવર;	કીડા (ના) જીવડા.
પાછલી (વિ) પછાડીની.	વર; ચોપગાં પશુ.	ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
રાજી (વિ) મગન; શુરો	પંખી (ના) પાંખવાળા	જગત (ના) દુનિયા.
સુંદર (વિ) સારી.	પક્ષી.	સર્વે (વિ) બધું; સઘળું.
ચાહે (કિ) માંગે; ઇચ્છે.	આકાશ (ના) ગગન.	સરજ્યું (કિ) પેદા કીધું.
કામ (ના) ધંધો.	પૃથ્વી (ના) દુનિયા.	વિના (અ) વગર.
નવરા (વિ) કામથી પર	સાંકરે છે (કિ) યાદ આ	દેખતા (કિ) જોતા.
		સહા (અ) શેજ.

હરથડી (અ) વારેવારે.
માલમ (વિ) યાદ; ફોમ.
છાનું (વિ) યુમ.
ખોદું (વિ) ખરાખ; છુંડું.
શિક્ષા (ના) સજ્ઞ.

પાઠ ૨ જો.

જગત (ના) પૃથવી; દુનિયા
દેનડીઅર (ના) સાપ
રના જેવું સીંગડા

વાણું જનાવર.

મરૂડ (ના) મોટા પક્ષી-
નું નામ છે.

શીખવાનું (કૃ) ભણવાનું
દેશ (ના) મુલક.

વસે છે (કિ) રહે છે.

ખોલી (ના) ભાષા.

જત (ના) તરેછે; પ્રકાર.

જનાવર (ના) ઓપગાં

જનવર-પશુ.

સિંહ (ના) મોટા જખ-

રા પશુનું નામ છે.

આંખા (ના) ફેરીનાં અડ.

નાળિએરી (ના) નાળિ

એરનાં અડ.

ખજૂરી (ના) ખજૂરા

નાં અડ.

ટાઢ (ના) ઠંડ; હીમ.

મૂલક (ના) દેશ.

અનાજ (ના) ઘણું.

ફળ (ના) લીસો મેવો.

નોપજે છે (કિ) પાકે છે.

ભોંય (ના) જમીન.

ધાતુ (ના) સોનું, રૂપું,

નાણું, લોહું વગેરે.

પર્વત (ના) મોટો પાહાડ.

ફોતર (ના) ઝુકા.

મેદાન (ના) મોટી પો-

છોળી ખુલ્લી જગ્યા.

સરોવર (ના) મોટું ત-

લાવ; (ઓતરફજમી

નને વચમાં પાણી તે.

અવાજ (ના) સાદ.

કિનારે (ના) કાંઠે.

દરિઆ (ના) સમુદ્ર.

છોળો (ના) છાલકો.

અથડાતી (કૃ) અડળાતી.

પાહાડ (ના) મોટા ડુંગ

રા જોડાઈને ઊંચા

ગયલા તે.

ઉના (વિ) ગરમ.

અરણ્ય (ના) ધીમે ધીમે

પાણી વેહે તે: વેહેળા.

જગ્યા (ના) ટેકાણું.

પાલીઆં (વિ) ખરાખ;

પીએને માંદા પડે એવાં.

માંદા (વિ) કાઢેલી.

મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.

થંડા (વિ) ટાઢવાળા.

ભોંયરા (ના) ભોંય તળિ-

આ નીચેનાં ઘર.

હોઠ (અ) નીચે; હોઠળ.

હુંફ (ના) ગરમી.

ઝુજરાતી (વિ) ઝુજરા-

તના.

પાઠ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) સ્તુતિ:

ભતિઃ પંદગી.

સંસાર (ના) દુનિઆ.

પર્વત (ના) મોટા પાહાડ.

જોમ (ના) જોર.

ઘાતાર (ના) સખી: આપ

પનાર: દોલો માણસ.

પ્રાણીઆ (ના) જીવડા:

જીવવાળો માણસ.

હરવું (કિ) ફરવું.

ધૃશ્વર (ના) મણ.

તૈયાર (વિ) તરત કામ-

માં આવે એવા.	જ્ઞાન (ના) સમજણ;	કંકાસ (ના) કળઓ; લ
શોભિતા (વિ) શોભાય-	અક્કલ.	ગાઇ.
માન: શોભાવંતા.	ભૂલે (કિ) વિસરે.	પરિતાપ (ના) સંતાપ.
સ્ત્રેમ (ના) મંદ્રમા.	પાપી (વિ) મંડાળ: કુષ્ઠ.	કુમતિ (ના) નઠારી પુ-
રચ્યાં (કિ) ખનાવ્યાં.	ઉપકાર (ના) પાડ.	હિ; ખરાબ વિચાર.
જખર (વિ) ભારે:	કાપ (કિ) મટાડ.	કરણા (ના) દયા; મેહર.
મોઢું.	ક્લેશ (ના) કળઓ: ક-	કષ્ટ (ના) દુ:ખ.
અદકાં (વિ) વધારે.	કાસ.	સુખ (ના) મેન; મળ.

(કવિતાની સમજૂતી. (૧).

અરે ! પ્રભુ તું તો એકજ છે. તેં આખી દુનિયા પેદા કરી છે, પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ બધું તેજ ખનાવ્યું છે. (૧) તારા મઝાના-શોભાયમાન, સૂરજ ને વળી મંદ્રમા, તે બધાને તેજ ખનાવ્યા છે, એ તારે પ્રભુ મોઢું ભર છે. (૨) અમને બધી વાતની સમજણ ને અમારામાં બધા સુણા છે, તેનો પ્રભુ તુંજ આપનાર છે; કોઈ મંડાળ માણસ હોય તે એ બધી તારે આભાર ભૂલી જાય. (૩) માટે હે ધધર તું કળઅલગાઈ ટાળે હોય તેનું મોં કાણું કર એટલે તે કાઢાડી નાંખ, ને બાપનો મોઢે જે સંતાપ તેને પણ દૂર કર, અને અમારા બધા દુ:ખ મટાડીને સહજી વાતે અમને સુખી કર. (૪).

પાઠ ૪ થો.	અધમુઓ (વિ) અડધો	માંદા (વિ) કાયલીઆનરી
પરગજી (વિ) પરોપ-	મરેલો, મુડાલ.	કૂવા (ના) ખાડા.
કારી, પર કલ્યાણી.	દેખાડ્યું (કિ) ખતાવ્યું.	લેવાઈ ગયો (કિ) મુડા.
દેખરાં (ના) જીવાર ખા-	ગમ (ના) તરફ, ખાણ.	લ જેવો થઈ ગયો.
જરીના જાડા રોટલા.	દમા (ના) રેહેમ.	શક્તિ (ના) જોર.
ભો (ના) ખીક, ડર.	વેહેલો (વિ) જલદી.	ઉઠાડવા (કૃ) ઉભો કરવા.

કુઃખ(ના) સંકટ; પીડા.
છોડવું(કિ)કાછોડવું.
સંભાળ(ના)ખરકાસ.
કલ્લા(ના)ખાચકા;ચોડા.
તપેલી(ના) પાતેલી.
ટટાર(વિ) હોંશિયાર.
ચરવા(કૃ)ધાસ ખાવા.

પાઠ ૫ મો.

આધડીઆં(ના) તમ્મર,
ફાંફાં.
મેહેનત(ના)કોશિશ.
સૂઝતોં(કૃ)દેખાતો.
ખાપુ(ના)ખચ્યા;ભાઇ.
પલલીશ(કિ) ભીજાઇ.
ભણી(અ)તરફ.
કાહું(કિ)ખાંહાર આંહુ.
સાદ(ના)અવાજ.
ફૂખી(કૃ)ખૂડી.
આશિષ(ના)સારી દુઆ.
ગરીબ(વિ)કંઠાળ.
કાખ(ના)ખગલ.
ટેકો(ના)આધાર.
ખોડંગતો(કૃ)લંગડાતો.
હીંડતો(કૃ)ચાલતો.
લંગડાઈ(કૃ)ખોડાઈ.

ઉતાવળો(વિ)ઝડપથી.

પાઠ ૬ ઠો.

આચ(ના)શક્તિ.
ભૂલો પડ્યો=રસ્તો વિસ
રી ગયો.
જંગલ(ના)વગડો; રાન.
આડોઅવળો(અ)વાંકોચ
કો;આણીગમપેલીગમ.
ભટકયો(કિ) રખડયો.
ગભરાઇ(કૃ)અકળાઇને.
પોકેપોક(વિ) મોટે સાદે.
રોયો(કિ) રડયો.
પોતીઉં(ના) ધોતીઉં.
ધરાયો(કિ)તરપત થયો.
કટકો(વિ) જરા; ચોડું.
ચણુ(ના) ઉપકાર.
વળતી(અ) પછી.
વગડો(ના) વન;રાન.
ચરતો(કૃ) ધાસ ખાતો.
ભોમિઓ(ના) જાણીતો.
જીવાડયો(કિ) ખચાચો.
નજર(ના) ધ્યાન;નીધા.
પક્કું(વિ) ખરેખર.

પાઠ ૭ મો.

લરવું(કિ) જરાવસથી
ખૂંચી લેવું.
મનસુળો(ના) વિચાર.
અટકળ(ના) વિચાર.
પરોણાગત(ના)પરોણા
ચાકરી.
ધટારત(વિ) લાયક.
ઉજડ(વિ) લોડોનીઆવ
જાવ નહીં તે;અવાગરો.
પકડો(કિ) ઝલો.
ખૂમ(ના)સાદ;ધાંયો.
પોંગળો(વિ) પગે લૂંચો.
વેળાસર(અ) વખતસર.
વાળવાને(કૃ)ખદલો આ
પવાને.
લંગડો(ના)લૂંચો; લૂલા
પગ વાળો માણસ.
મદદ(નાં)કુમક.
ટાંટિઆ(ના)પગ.
ખલો(ના) ખાંધ ઉપર.
લગણુ(અ)સુધી.
ભલું(વિ) સારૂ રૂઝ.
ધરતો(કૃ)ચાલતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન (ના) જમવાનું.
ભજ્યાં(ના) ચણાનાલો
ટના ખીરામાં મસાલા
સાથે રતાણું, કેળાં આ
છ વગેરે નાંખીને ઉના
તેલમાં તળી કાઢેલી
ચીજ.

વર્ણન(ના)વિસ્તાર.
શીશી(ના)ધં ઉના લોટને
ધીમાં શેકી માંહે ખાંડ
નું પાણી રેડી લચકા
જેવું કરેલું તે.
કમોદ(ના) ઊંચી જાતના
ચોખા.

પકવાન(ના) લાડવા, જ
લેખી, દંડી તરા ઘેખ
ર વગેરે મીઠાઈ.
વડી (ના) ચોળાની દાળ

બીનાળીને વાટી માંહે
આંદુ, મરચાં નાંખીને
સોગઠા જેવી પનાવે
લી ચીજ.

વડાં(ના)ચોળાકેઅડદની
દાળ વાટીને પતાસા
જેવો આકાર કરીને તે
લમાં તળી કાઢેલું તે.

પૂરણપોળી(ના)પડ વાળી
શેટલી; વેડમી.

પાપડ(ના)અડદની દાળ
નો લોટ કરી માંહે સચોરો
મરી વગેરે નાંખી પૂરી
જેવડી પનાવેલી ચીજ
કચોરી (ના) ધારી જેવું
ખાંડવાણું ખાવાનું.

સેવો(ના)ચણાનો લોટકે
ઘર્ણીની પરચદીને ભી
નાળીને તેના લાંખાતા

ર કરી શું ચળા જેવું
કરેલું તે.

સુણજી(કિ)સાંભળજી.
અતિ (વિ) ઘણી; ખડુ.
ભાગીને (કૃ) વંલોવીને.
ભાતભાત(ના)જાતજાત.
તળ્યાં(કિ)તેલમાં વધાર્યા
દૂધપાક (ના)દૂધમાં ચો
ખા ખાંડ નાંખી પાક
કરેલો તે.

લાડૂ (ના)લાડવા.
સાર (વિ) સારા.
કંસાર (ના) ઘર્ણીના
છેક ઝીણાઝીણા કટ
કા કરી પછી તેને ગો
ળ કે ખાંડના પાણીમાં
ખાકેછે તે.

સ્વાદ (ના)લેણજાત.
અપાર (વિ) ઘણાજ.

(કવિતાની સમજાવતી). (૨).

અમે આજે જે જમણુ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો; કમો-
દના ચોખાનો ભાત કીધો હતો, અને દાળ ઘણી સરસ ખની હતી (૧)
દહીંને વલોવીને જડી છાશની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાખી
હતી; જૂદી જૂદી જાતનાં શાક તળ્યાં હતાં, ખામૂદી, પૂરીને દૂધપાક કર્યા

હતા. (૨) વેડમીને સાડવા સારા હતા, ને વડાં કચેરીને કંસાર કીધો હતો; ભજામાં તળેલાં નેસારી ભાજી કરી હતી, ને શીશી સારો ને રોટલી ખનાવી હતી. (૩). પાંચે પકવાન કરેલા તે જમતાં જમતાં ઘણી મઝ પડે; ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણા સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.

આંખા (ના) ફેરીનાં
અડ.

મરવા (ના) નાની કુમ
ળી ફેરી.

કાછીઓ (ના) તરકારી
વેચનારો; પસ્તાગી-
ઓ.

શાખે (ના) પાકવા પર
આવેલી ફેરી.

દોપલા (ના) વાંસળી
છાલની ખનાવેલી મોટી
દોપલી.

આકૂસ (ના) ખીન રેસા
દાર ફેરીની જાત.

કલમ (ખા) લાંબડી ફેરી
ની જાત.

ચીર (વિ) હાથ્યાવગરનો
મૂળ(ના) મૂળિયાં; જડ

પડ(ના) આડનો નીચલો
ગોળ ભાગ.

ડળાં (ના) અડની મો
ટી શાખા.

ડળીઓ (ના) ડળામાં
થી ફૂટેલી મોટી શાખા.

પાંદડાં (ના) પાંતરાં.
મોર (ના) આંખાનાં ફૂલ

તૂરા (વિ) ફિફ્ફા.
જીણુ(ના) પડ.

કઠણુ (વિ) સખત.
અથાણાં (ના) આથણાં.

ખરો (વિ) સખત; ઘણો.
ગળી (વિ) મીઠી.

લટકેલી (કૃ) ટીંગાએલી.
ખજર (ના) ઝોડું.

સરસ (વિ) સારી.
પાઠ ૧૦ મો.

માખાપ (ના) માતા પિ

તા; માત તાત.

આજ્ઞા (ના) હુકમ.

સંભાળ (ના) ખરદાસ.
ધર્મ(ના) ફરજ; કામ.

પાડ (ના) ઉપકાર.

ભોગવવું (કિ) વાપરવું;
ફોડી લેવું.

ખદલો (ના) પાડ.

આભાર (ના) ઉપકાર.

ભૂંડા (વિ) ખરાખ.

માનવી (કિ) પાળવી.

સારું નરસું (વિ) સારું
નકારું.

આડું (વિ) વાંકું; ઉલટું.

રળીને (કૃ) પેદા કરીને.

નભાવેછે (કિ) ચલાવેછે

માન (ના) આખર.

ઉછેર્યાં (કિ) મોટા કર્યાં

વેઠયું (કિ) ખમ્યું.

ધરડાં (વિ) ધૂઈ; જમક.
હૈત (ના) પ્યાર.
વેળા (ના) વખત.
પજવવા (કિ) કાયર કરવા;
હુઃખ દેવું.

પાઠ ૧૧ મો.

નઠારો (વિ) ખરાબ.
પરખવું (કિ) જાણવું.
ખેલિકરૂં (વિ) ચિંતા વ-
ગરનું.

કાયર (વિ) હેરાન.
ઠરતા (કિ) સ્થિર રહેતા.
પૂરોં (વિ) ખરાબર.
ભૂલો (ના) ચૂકો.
ઠામઠામ (ના) હેકાણું
હેકાણું.

અચકાય (કિ) અટકે;

ખાંચો ખાય.

શરમાતો (કૃ) લજવાતો.
આજસ (ના) સુસ્તી.

ખેલિકરાઈ (ના) ખેપરવા
મેલા (વિ) ધુળવાળા.
ઝટ (અ) જલદી.
વર્ગ (ના) હાર; કલાસ.
દસ્કત (ના) અક્ષર.
ખેવકૂક (વિ) મૂર્ખ.
અચકાય (કિ) અકૂળાય
પંડે (વિ) જાણે; પોતે.
કડવો (વિ) નઠારો.
મન (ના) ચિત્ત.
છૂટી (ના) રજ.
વાટ (ના) રાહ.
નડે (કિ) કાયર કરે.
મસ્તી (ના) તોફાન.
ફજેત (વિ) ખેલુરમત.

પાઠ ૧૨ મો.

સુરજ (ના) મેહતાજ.

સમીસાંજ (ના) સંધ્યા-
કાળ.

પાય (ના) પગ.
લવારો (ના) ખકખકાટ.
ગવાળો (ના) ખચકો;
છાખ.
પોથી (ના) ચોપડી..
લીખ (ના) જૂ; જૂનાં
છડાં.
આપ (સ) પોતે; જાતે.
ધારે (કિ) માને વિચારે.
ધારો (ના) કાયદો.
ધૂળે (કિ) થરથરે; કાંપે
જેડણી (ના) અક્ષરજો-
ડવાનું કામ.
અતિશે (વિ) ઘણુંજ.
ચિંતા (ના) ફિકર.
ચૂક (ના) ભૂલ.
લેખણા (ના) કલમો.
ધેલી (ના) ગાંડી.
લેખીએ (કિ) જોડાએ.
લૂગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાની સમજૂતી). (૩).

જે નઠારો નિશાળીઓ હોય તે નિશાળમાં ખધા છોકરા આવી રહ્યા
પછી પોતે આવે, ને બીજા ઓળખેલી રહ્યા પછી પોતે ખેસે; મેહતાજ જે ધાય
પ્રમાણુ આલવાને કહે તે પ્રમાણુ ચાલે નહીં, તે તે નઠારો નિશાળે જમને

શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં). (૧). તેનહારા નિશાળીઆને સાંઝ પડે કે સૂવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થરથર ધૂળ્યા કરે; ભખવા ખેસેતા લીસોટા લીસોટા પાડે ને ભણવા ખેસે તો પકપકાટ કર્યો જાય, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૨). શખ્દોની ખરાખર જાણી પણ તેને આવડે નહીં, ને મનમાં ઘણી ફિકર નહીં તેથી ઘણી ભૂલો તેને પડે; કલમો ભાંગીને બધી તે એકઠી કર્યાંકરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૩). તેના ધૂળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઈ માંડી છોકરી હોય ને તે બધું એકઠું કર્યાં કરે તેમ તે કરે; તેના લૂગડાંમાં આપણુ હજારો જૂ નેઈએ, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૪).

પાઠ ૧૩ મો.

આરો (ના) પાર; છેડો.
માંકડો (ના) ચતામોનો
વાંદરો.
સંગ (ના) સોખત.
પિતા (ના) આપ; તાત.
પ્રકાશવું (કિ) તેજ કરવું
માતા (ના) મા; માણ.
રૂપ (ના) કાન્તિ.
પુત્ર (ના) છોકરો.
કર્મ (ના) નસીબ; કામ.

હોઠ (વિ) અણુધડ.
વડી (વિ) મોટી.
પાળકો (ના) ખચ્યાંઓ.
ટાળો (કિ) મૂકી દેઓ.
કશી (વિ) કંઈ પણ.
વઢે (કિ) લડે.
આડ પાસે=આડી પાણુ-
એ.
પૂરં (વિ) ખરાખર.
ખરો ખોલ=સાચી શીખા
મણુ.

સૂણી (કૃ) સાંભળી.
ખૂખ ખારો (વિ) ઘણો
નહારો.
કૂટ્યો (કિ) કુટેલો, અ-
ભાગીઓ.
ખ્યારો (વિ) વહાલો.
જ્ઞેર (ના) ખળ,
ઠીક (કિ) ખરાખર.
ઠાલો (વિ) અમથો.
ભીખાને (કૃ) ભીખ માં-
ગીને.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૪).

તે નહારો નિશાળીઓ કંઈ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા માંડી જાય, તેથી ખચ્યાંઓ તમે તે નહારાની સંગત મૂકી દેઓ;

એમ કરશે તો કશી વાતનો છેડો તમારો આવવાનો નથી. તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નહારો ખીજા જાડે લડે ને વઢયા કરે કે આડી પાણીએ પડે, પછી તેનું ખરું ડાળ તે જાણાઈ આવે તેને કોઈ સારી શીખામણુ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નહારો કીસમતનો કુટેલો નિશાળમાં મેહતાબને પણ કાચર કર્યા કરે, ને નિશાળમાંથી છૂટે ત્યારે વાંદરાંની પેઠે કૂદકો મારી દોડ્યો જાય; પછી તે છોકરો માખાપને પણ વહાલો લાગે નહીં; તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નહારને ઘણા જરૂરી (પકડીને) નિશાળમાં લાવીને ગોંધી, તો પણ તે ખરાખર શીખવાનો નહીં ને મૂરખો જ રહેવાનો; પછી બીજા માંગીને પોતાનો અથવા ભારો વેચીને ગમે તેમ ગુજારો કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૮).

પાઠ ૧૪ મો.

કમાયો (કિ) પેદા કીધો.
પત(ના) પતીજ; ભરું સો
સાદું (ના) કરાર; વેચા-
ણુનો ખંદો ખસ્ત.
ઉજાણી (ના) મેજખા-
ની; જાણીત.
કને (અ) પાસે; સોડે.
ખાળક (ના) ખરચું.
હુર્યા (વિ) દોંગા.
છેતર્યો (કિ) ઠગ્યો.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.

જૂઠું (ના) ખોટું.

ઠગ્યો (કિ) છેતર્યો.
કાણું કર; મોં છુપાવ.
ઠગ(ના) ઠગારો; ધૂતારો.
હરામ (વિ) અધરમ.
જન્મ (ના) જન્મગાની.
ફજેલી(ના) ગેર આખર.
મા (અ) નહીં.
છેતરાય (કિ) ઠગાય.
ભૂલી ગયો(કિ) વિસરી
ગયો.
નફો (ના) ફયદો; હાંસલ

પાઠ ૧૫ મો.

દેવ (ના) પ્રભુ; પરમેશ્વર.
ગાડીવાન (ના) ગાડીવા-
ળો; ગાડીહાંકનારો.
ખંત (ના) એટક.
વમડો(ના) વન; જંગલ
ઉઘમ(ના) ધંધો; વેપાર.
ચીકણા (વિ) ચીકાશવા
ળો; ચોંટી જમ એવો.
ચોંટી(કૃ) વળગી; ખાઝી.
વાટ (ના) રાહ.
રોઈ (કૃ) રડી.

વિનંતી(ના) કાલાવાલા.

અરજ.

સહાય (ના) મદદ.

વાણી (ના) વાચા.

મૂરખ (વિ) ખેવકુફ.

ટેકા (ના) આધાર.

આગસ્ટ (વિ) સુસ્ત.

આશરો (ના) મદદ.

જાડી કાઢેલી (કૃ) ખના-

વટની; ખનાવેલી.

ભરોસો (ના) વિશ્વાસ.

પંડેજ (વિ) પોતેજ.

આધાર (ના) આસરો.

ગરજ(ના)દરકાર; પરવા

ગુનો (ના) અપરાધ.

આજ્ઞા (ના) હુકમ.

મેલેનંત(ના)અમ; ઉદ્ધમ

પાઠ ૧૬ મો.

કેળ (ના) કેળાનું અડ.

તાપોડીઆં (વિ) ખાસ-

ડીઆં; લાંબા જાડી છા

લના.

સ્નેહી (વિ) દુંકા; પા-

તળી છાલનાં.

દુંકણી(વિ)આધાર; છા

લ તથા લીલી છાલનાં.

મથાળે (ના)ઉપર; ટોચે

આસપાસ (અ) આજુ

ખાજુએ.

જઘો (ના) જૂમખો.

ફળેછે (કિ) ફળઆવેછે.

પીલા (ના) ફણુગા.

હૂમ (ના) કાતરો.

હુંકી (વિ) ઘોડી.

મુદત (ના) વખત.

મેવો (ના) ફળ.

ખાઈને (કૃ) રાંધીને.

ફરાળ (ના) વ્રતમાં ખા-

વાનાં ફળ વગેરે; ફળ-

ખાવાં તે.

મુખ્ય (વિ) મોટી.

જણસ(ના)ચીજ; વસ્તુ

રેસા (ના) દોરા.

સ્વાદે (ના) લેણેજતમાં.

ખારેમાસ = આખું વર્ષ.

કોહોતાં (કૃ) કોહીજતાં;

સડતાં.

પઠા ૧૭ મો.

નીળ (ના) કાળા ડીસના

વાંદરા.

કાકું (ના) શરીરનું કદ.

પવાહું (ના)જમ; ખાહું

ગરમ (વિ) તાપવાળા.

જાત (ના) તરેહ.

ડીલે (ના) શરીરે.

માંકડાં (ના) રાતા મોંના

વાંદરાં.

ફૂદવાનું (કૃ) ફૂદકો માર

વાનું; છલગ મારવાનું

ફાળ (ના) ફૂદકો ફાલંગ.

વળગી (કૃ) ખાઝી

લાગ (ના) ઘવ.

રાંધેલું (કૃ) ખાંદેલું.

ધાન્ય (ના) અનાજ.

પાળી (કૃ) પોષી; ખવડા

વી પીવડાવી.

ઘાટ (ના) આકાર; ડોળ.

મળતો (કૃ) સરખો.

ખેડો (ના) ટાપુઓ.

હુંપડી (ના) નાનું, ઘર.

વાળ (ના) ખાસ.

અજાણ્યો (વિ) અજા-

ખાણુ વગરનો; અત-

રાપી.

આધેથી (અ) દૂરથી.

ભૂલમાં (ના) ગફલતમાં
જાંઘલી (વિ) રાનમાં રે
હુનારો, રાંની.

વિલાયત (ના) અંગ્રેજ
લોકોનો દેશ.

ખારવા (ના) ખલાસી.
હાળીગયો (કિ) મળી
અયો.

ખિત્તારો (વિ) ખાપડો.
સંભાળીને (કૃ) પરદાસ
લઈને; સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ખાદે તે પડે=આપણે કો
ઈનું જીવું કરવા જઈ
એ તો આપણું જ મા
કું થાય.

દાનત (ના) નિષ્ઠા; નજર
ગીધ (ના) લોહી માંસ
ખાનાર મોઢું પક્ષી,
નમરશેઠ (ના) શેઠરનો
શેઠીઓ.

માલ (ના) માલમતા;
ભંગોલ પાણી.

વહેંચી લેવાને (કૃ) ભા-
ગ પાડવાને.

ઝડી (ના) નાનાં મોટાં
ઝડ એક ખીજા ઝડ
સાથે આવી ઝુફા જેવું
ખનેલું તે.

તરસ (ના) સોસ.
વેઠી (કિ) ખમી; સહી.

નિરાંતે (ના) ચેનચી.
ગમી (કિ) પસંદ પડી.

ઢઢયો (કિ) આઠયો.

તાલેવાન (વિ) પૈસાદાર.
કપાળે (ના) નશીબે.

કંઠોષ (ના) મીઠાઈ, ભ-
જ્યાં વગેરે વેચના-
રો.

મીઠાઈ (ના) કોરી સુખ
ડી (પરણી, પેંગા વગે
રે).

ઝેર (ના) વિષ; સોમલ.
ખુશ (વિ) મગન.

મોત (ના) મરણ.
મડદાં (ના) લાસ; લોથ.

ફોલી (કૃ) કોતરી; ફોડી.
કહેવત (ના) કહેવાતી; કા

હાણી.

ચોરની મા ચંગળે ભય

=ચોરનો માલ ચંગલ
ને હાથ ચઢે.

પાપી હાથ ધસંતા ભય.
=પાપી લોકો કંઈ પુ-

ન્ય દાન કર્યા વગર હા
થ ધસતા મરી ભય.

ચંગળ (વિ) પાપી; દુષ્ટ.
ધસંતા (કૃ) ધસતાં; ધસ

ડાયા.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીંત (ના) કાદવનો કરો
જઈશમાં=જઈશ નહીં.

ઉકળતું (વિ) ગરમ થતું
મહાખોડું (વિ) ઘણું ખ

રાખ; ખજી નહાર.

માનવું (કિ) કહ્યું કરવું;
કખૂલ કરવું.

ઉગરું (કિ) ખચરું; જ
ઠું.

શીખામણ (ના) ખોધ;
ફાયદાની કહેલી વાત.

સમજીને (કૃ) જાણીને.

હસવા (કૃ) ઠિઠિઆરા
કરવા; હાંસી કરવા.

ગેશી (ના) ઘરડી ખઘરી

ફિકર (ના) ચિંતા.	નાદાન (વિ) અણસમં.	ધ્યાસ (વિ) વાહાલા.
અક્ષલ (ના) છદ્ધિ.	જુ; થોડી છદ્ધિનું.	પાસ (અ) પાસે.
પુંજ (ના) ગાંસડો.	કડવી (વિ) નકારી.	ઉકળેછે (કિ) ગરમ થા
ડાહીડાહી (વિ) ડાહા પ	ડાહ્યાં (વિ) શાણાં.	ચ છે.
ણુ ભરેલી.	મરજી (ના) ધરૂછા.	ચૂકે કિ) જુલે.
ટેવ (ના) ખે; આદત.	પાઠ ૨૦ મો.	જીવ (ના) પ્રાણુ; આત્મા
ચરૂ (ના) ખે કડવાહું;	ઉનામણુ (ના) ઉના પા-	જોખમ (ના) નાશ થવા
તાંખાનું કે પિત્તજનું-	ણીનો દેગડો.	ની ધાસ્તી; સંકટ.
વાસણ.	ચોટ (ના) ટક્કર; દાવ.	છદ્ધિખાળ = થોડી અ-
ઉની (વિ) ગરમ.	ડોળવું (કૃ) હાલવું; ધુણ-	ક્ષલ.
વરાળ (ના) ખાફ.	વું.	ડહાપણુ (ના) શેખી; ચ-
તમ્મર (ના) ચકરી.	તત્કાળ (અ) તરત.	તુરાઈ.
મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂફાઈ.	અંજાઈ (કૃ) તમરખાઈ	વેહેમ (ના) શક.
માની (કિ) કપૂલ કરી.	વિનાશ (ના) નાશ.	ખોલ (ના) શખ્દ.
વલે (ના) હાલ; હવાલ.	મુખ (ના) મોકું.	ચાલ (ના) રીત.
		હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાના સમજુતી). (૫).

એક માખીએ મોંડે થકી ખોલીને કહ્યું કે હું મારા વાહા-
લા ખચ્યાં, જ્યાંહાં સુધી હું જઈને પાછી આવું ત્યાં સુધી તું ઉડીને
જાંચે આકાશમાં જતું નહીં. (૧). ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો
ઉકળે છે, ને તેની પાસે જો કોઈ જાય, ને એવામાં તેની કાંઈ નજર ચૂકી
તો તે વખતે તરત તેનો જીવ જતો રહેછે (માટે તું ત્યાં જઈશ નહીં). (૨)
એવી શીખામણુ ખચ્યાને દઈને માખી તો ઉડી ગઈ. પણ ખચ્યું નાદાન
છદ્ધિનું, તેથી ઘુરત તેના મનમાં એ ખાખતનો ઘોઘાટ કરવા લાગ્યું (૩).
તે ખચ્યું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે ધરડા માણસો વેહેમ ધાલીને ઘણી વા-

તો કરે છે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આણું તેમાં તે હું શીરતે મરી જઈ-
શ! (૪). એવો મનમાં વિચાર કરીને તે ખચ્ચું ઉડી ગયું, ને તે પાણીના
ચક્ર કે દેગડા પાસે પહોંચ્યું, તેવુંજ પહોંચતાવારને તમ્મર ખાઈને તેમાં
પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતા
મરતા ખોલ્યું કે, જે છોકરા આવી ચાલ ચાલે, માખાપનું કંઈ મારે
નહીં ને પોતાની જીદ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ મો.

સાચો (વિ) ખરો; સા-
ચા ખોલો.
વર્ગ (ના) સરખું શીખ-
નારા છોકરાની હાર.
ભોગજો (અ) એકા-
એક; દૈવયોગે.
નંખર (ના) આંકડો.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આ-
વતું.
અજાણતાં (અ) ઝોઝિ-
તા; અજાણ પડ્યું.
ધારો (ના) કાયદો.
તોડે (કિ) અમલમાં ન-
હીં લાવે.
નાનીસરખી (વિ) નાની
જેવી.
વળગાડી (કૃ) ખઝડી.

સરત (ના) નજર; ધ્યાન.
ભૂલ્યો (કિ) વિસર્યો.
છૂટું (વિ) જૂઠું; નોખું.
જવાબ (ના) ઉત્તર.
નીચું ઘાલી-શરમાઇ.
ઉમેરીશ (કિ) વધારીશ

પાઠ ૨૨ મો.

ટેપલ (ના) લખવાની
મેજ.
સાંભર્યો (કિ) યાદ આ-
વ્યો.
છાતી (ના) હિંમત.
સાચું (ના) ખરું.
સાહેબ (ના) મહેરબાન.
રજ (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી; કબૂ.
છાની (વિ) છૂપી.

ખરેખર (વિ) સાચે સા-
ચું.

માન્યું (કિ) કબૂલ કર્યું
અગાઉ (અ) પહેલાં.
શરમ (ના) લાજ.
વિચાર (ના) મનઝૂખા.
ફોકટ (વિ) નકામા.
ધીરજ (ના) હિંમત.
ત્યારફેડે (અ) ત્યારપછી.
પહેલાં (અ) આગળ.
ઉઘાડી (કિ) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.

પાઠ ૨૩ મો.

આળ (ના) તોડીમત.
નવાઈ (ના) અચરત.
નિત્ય (અ) શેઠ.
વાંક (ના) તકસીર.
વગરપૂછે=પૂછ્યા વિના

મૂઝે (કિ) જાણાય.
 માંહેમાંહે (અ) એકબી-
 ના; અરસ પરસ.
 નક્કી (અ) ખચીત.
 છૂટેવાની (કુ) છોડવાની.
 પકડાયો (કિ) ઝલાયો.
 ખરો (વિ) સાચો.
 ઉતર્યું (કિ) ગયું.
 પૂરો (વિ) પક્કો; પરાપર
 ચાલ (ના) ચાલચલગત
 આપરૂ (ના) હજત; માન.
 વખાણુ (ના) તારીફ.
 પાઠ ૨૪ મો.
 પંચાત (ના) ચૂકાદો.
 પલ્લાં (ના) છાપડાં.
 આવકાર (ના) આહરમા
 ન; આદરભાવ.
 ખચકું (અ) ડાકું.
 ન્યાય (ના) ઈનસાફ.
 ઈનસાફ (ના) ચૂકાદો.
 ત્રાજુડી (ના) તાજવા.
 કરમરી (કુ) કાલાવાલા
 કરી; દલગીર થઇ.
 વહેંચતાં (કુ) ભાગ પાડતાં.
 વઢીપડી (કિ) લઢી પડી.
 વઢવાડ (ના) લંડાલડી.

વાંધો (ના) તકરાર.
 તોડ (ના) નીકાલ.
 વાજખી (વિ) અઢલ.
 કશી (વિ) કંઈ; જરા પણ.
 કટકા (ના) ઢુકડા; કકડા.
 નમ્યું (કિ) નીચે ગયું.
 સમજી (કિ) ચેતી.
 ખાધઓ (ના) ખેડેનો.
 ધીરજ (ના) સખરી.
 રાહો (ના) રીતે.
 છૂટેકો (ના) નીકાલ.
 લાગેવળગે (કિ) પહોંચે.
 ગટકરી ગયો = ખાધ ગયો.
 ઠાઉકું (વિ) ડાઘું.
 ઉપાય (ના) હલાજ.
 સુખેથી (ના) મઆથી.
 ખેલાશક (અ) નિરમે.
 કડાઇ (ના) ટંટો.
 પાઠ ૨૫ મો.
 પ્રાણી (ના) જીવવાળા પ
 રું; જનવર.
 ભૂકો (ના) ચૂરેચૂરા.
 પશુ (ના) ચોપગાં જનવર
 અટકચાળાં (વિ) આ-
 ડાં; ચાળા કરનારા.
 પંખી (ના) પક્ષી.

માછલાં (ના) નાના મચ્છ.
 ઉન (ના) ઘેટાના ખાલ.
 કપાં (કિ) પેઢા કીધાં.
 ઠીક (અ) દુરસ્ત; પરાપર.
 મળતો (કુ) સરખો.
 ફેર (ના) તફવત.
 વાચા (ના) ખોલવાનું જ્ઞાન
 મરજી (ના) હઠ્ઠા.
 ખંડી (ના) ખદન.
 સુધ્યાં (અ) સાચે.
 હરકત (ના) અડચણ.
 પાઠ ૨૬ મો.
 રવાંટી (ના) ઝીણાખાલ.
 રવાળા (વિ) શૌભીતા.
 જ્ઞાન (ના) જ્ઞાન; સમજ
 જ્ઞ.
 ખસ (અ) ખડું; ધણું.
 સુવાળા (વિ) કુમળા; ન
 રમ.
 ઘટ (વિ) જનડા.
 આછા (વિ) થોડા.
 લીસા (વિ) સાફ.
 ચટાપટાવાળા = કાપરે-
 ચિત્તાં.
 ખરી (વિ) સાચી.

આલવાના (કૃ) પકડવાના
સીધાં (વિ) માધરા.
ઢાંકણુ (ના) કવર.
સરજનાર (ના) પેદા કર-
નાર, (પરમેશ્વર).

પાઠ ૨૭ એ.

હેત (ના) પ્રિતી; પ્યાર.
હથોડો (ના) હાથારનું
હોઢાનું ટીપવાનું હ-
થિઆર.
અનર્થ (ના) નુકસાન.
પ્રભુ (ના) હશ્વર.
મુવાળો (ના) ખાલ.

થૂળી (ના) ફાંસી.
ગણોલ (ના) ગોફણો.
નમેરી (ના) દયા વગર.
સમે (ના) વખતે.
ભમે (કિ) ભટકે.
દયા (ના) મેહર.
તણ (કૃ) છોડી દહ.
દમે (કૃ) દુઃખ દે.
પરોવી (કૃ) ઘોચી.
કાંતો (અ) નહિંતો.
છોડે (કિ) મૂકી દે.
અર્થ (ના) મતલબ.
અફલ (ના) ખુદ્દિ.

આગ (ના) દેવતા.
તન્ને (કિ) મૂકી દો.
ડરી (કૃ) ખીહીને.
ધારો (કિ) વિચારો.
પ્રેમ (ના) હેત.
કુળ (ના) વંશ.
ફેક (વિ) કોઇક.
ફાંસો (ના) કપળો.
તરફડતાં (કૃ) તરફડીઆં
ખાતાં.
ભાળે (કિ) જુવે.
પાપી (ના) દુષ્ટ માણસ.
ચિચ (ના) મન; બ્યાન

(કવિતાની સમજૂતી). (૬).

કોઇ વખત જ્યારે જનવરનું મન ભમે છે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરે છે, તેવારે કોઇ માણસ તે ખિચારા પશુને મૂળમાં ઘોંચી નિર્દયપણુ દુઃખ દેછે; કે નહીંતો પછી તેનો પગ તોડે છે. ને છોડી મૂકે છે કે નહીંતો તેની આંખ ફોડે છે. કે નહીંતો તેને જ્વડા વતી માર મારે છે ને પછી હથોડા વતી ધૂળમાં દાટી દે છે; એવું નુકસાન મતલબ વિનાનું ઘણું કરે છે, જેમકે ખુદ્દિ વગરનો માણસ અડના મૂળમાં આગ મૂકીને તેને ખાળી મૂકે તેમ; માટે હશ્વરથી ખીહીને તમે તેવાં પાપ કરવા મૂકી દો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવા વિશે પરમેશ્વરને હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઇ માણસ પશુના પગને પાંખોને પકડીને તોડી નાંખે છે ને પછી ખુશી થઇને જીવાને તેને છોડી દે છે; વળી કોઇક

તો ખાલથી ફાંસો ધાલે છે ને પાછી તે પશુના હાથ પગ તરફડે છે તે જીવે છે; તે શુળી કાંટાની સોય જેવી હોય છે તે વગર દયાથી હાથે વતી ઘોસી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોફણ ફેંકે છે તે દુષ્ટ માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી (કે રખેને ઝેને દુઃખ થતું હશે) (૨).

પાઠ ૨૮ મો.

પેય (ના) આંચો.
મરકરી (ના) મન્તક.
આદર (ના) આદીની જ્ઞ-
ડી પીછોડી.
ઝોરવું (કિ) નાંખવું.
સકંજે (ના) સંઝો.
જ્ઞડેલી (ક) ખનાવટની.
તરતજ (અ) પાંધરો.
મજે (ના) રમજ.
અચરજ (ના) નવાઈ.
કપાસ (ના) રૂનાં ઝડ.
હીંચકા (ના) ઝોલ્લા.
સોખતી (ના) સાચી.
ધાકું (ના) યેજું.
હીંચવા (કૃ) હીંચકાખા-
વા; ઝુલવા.
પછવાડે (અ) પાછળ.
ઝાળીઓ (ના) ઝુલતી
ગાંસડીઓ.
ઢગલા (ના) મંજ.

મરખા (ના) કપાસ પી-
લવાના નાના રેંટીઆ.
કપાસીઆ (ના) કપાસ-
ના પી.
છૂટા (વિ) નોખા; જુદા.
દાખવા (કૃ) ચાંપવા.
ચગદાખને (કૃ) કચડાખ-
ને; છુંદાખને.
ટાટ (ના) શણુનું કપડું.
કરચા (ક) તાણી કકડી-
ને ખાંધ્યાં.
જાળીઆં (ના) ઝીણાં
ઝીણાં ખાકાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ચુંગળાવું (કિ) અકળા-
વું; ગભરાવું.
કાંતવું (કિ) લાંખા કાચા
દોરા કરવા.
વેઠવું (કિ) સેઠેવું.
આંટી (ના) મૂતરનું ગો-

ળ ચુંચળું.
તાંત (ના) ખકરાના આં-
તરડાની દોરી.
વેપારી (ના) રોજગાર
કરનાર.
પૂણી (ના) રૂના ગાળા
ને સળીથી વાળી લાં-
ખો આકાર કરેલો તે.
વણુકર (ના) સાળવી.
મળસકું (ના) સવાર.
રંગરેજ (ના) રંગારા.
મૂતરીઓ (ના) મૂતરનો
વેપારી.
કસુંખી (વિ) રાતી.
અથડાતાકુટાતા (કૃ) અ-
કળતા ઝીકાતા.
ચુંગળાઈ (કૃ) અકલાઈ.
અંતે (અ) છેલ્લે.
વારો (ના) વખત.
પીંજરા (ના) રૂને તાંત
વડે સાફ કરનાય લોકો

પોંજ્યા (કિ) સાફ કીધા
ઝખાટા (ના) લાકડાના
ફૂતકાના સપાટા.

સાળ (ના) લાકડાનું વ-
ણવાનું ઓળર.
આકાર (ના) ડોળ.
નિરાંત (ના) ચેન; સુખ.

પોત (ના) કુમાસ.
ગમ્બું (કિ) પસંદ પડ્યું
સરત (ના) સુરત; ફોમ.

પાઠ ૩૦ મો.

ઝોળખાણુ (ના) પીછા-
ન; ઝોળખ.

ચળકાટ (ના) ઝળકાટ.
ઝોચિંતું (અ) એકા-
ચએક; એકદમ.

ચાંચવો (ના) કોદાળી જેવું
લોદાનું હથિઆર.

જાણીએ (કિ) ઝોળ-
ખીએ.

ઝણઝણાટ (વિ) ઝીણા
ઝીણા.

અવાજ (ના) સાદ.

ગભરાયો (કિ) અકળાયો.

એકાદ (વિ) એક.

જણુ (ના) માણસ.
કાળ (ના) વખત.
સરખો (વિ) જેવો.
હાયહાય (અ) અરે અરે.
અજવાણું (ના) ઉજસ.
ધીખાધીખ (વિ) ધખ દે-
તા કે; એક પછી એક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.
ચીપ (ના) નાની પાટ.
કાનસ (ના) રેતરડી.

જતરડો (ના) કાણાવાણું
તાર અંચવાનું લોદા-
નું હથિઆર.

વેષ (ના) પોષાક પદ્ધતી-
ને કોઈના જેવું ડોળ
દેખાડવું.

ચપટા (વિ) એક પાસે-
થી ખેંચેલા.

મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવા-
નો સંગો; રેચી.

ભાઈખંધ (ના) દોસ્તદાર.

નોખા (વિ) છૂટા.

ભટ્ટી (ના) દેવતાનો મો-
ટો ચૂલો.

તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.

ભાઈખંધાઈ (ના) દોસ્તી
લપેટી (કૃ) વીટાળી.

સ્નેહ (ના) પ્રિતી.

છોડ્યા (કિ) મૂક્યા.

એરાણુ (ના) જેના ઉપર
ટીપે છે તે ધારવાણું

લોદાનું ઓળર.

ચપડીને (કૃ) ટીપીને.

હીર (ના) રેશમ.

ફિરકી (ના) કસખ કે-
રેશમ લપેટવાનું લાક-
ડાનું ઓળર.

આમળે (કિ) વળ દે.
ખદલાઈ (કૃ) ફેરવાઈ.

રાચ (ના) વણવાનું લા-
કડાનું ઓળર.

પાઠ ૩૨ મો.

નિર્દય (વિ) ધાતકી.

અપલક્ષણુ (ના) ખરાબ
શુણ, ખરાબ ટેવ.

સલાહ (ના) વિચાર.

જૂઠાણું (ના) જૂઠું.

મહા (વિ) મોટું.

નીચ (વિ) હલકા.

ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.

હરેક (વિ) ગમે તે.

જોગ (વિ) લાયક.
 નુકસાન (ના) હાણી.
 વાંક (ના) સુનો; તકસીર.
 ઢાંકવાને (કૃ) છુપાવવાને
 માઠું (વિ) ખરાબ.
 મતલબ (ના) પેચ; અર્થ.
 નાનો સુનો (વિ) જરાક
 જેટલો.
 હરખાતા (કૃ) ખુશીયતા.
 ઉધારો (વિ) ખુટલો.
 સભાવ (ના) ખાશિ-
 અત; પ્રકૃતિ.
 સૂપ (વિ) મૂંગાં.
 ધૂણાવીને (કૃ) હલાવીને.
 ઇશારત (ના) નિશાની.
 ઉતારવી (કિ) ઠસાવવી.
 છેતરવું (કિ) ડગવું.

પાઠ ૩૩ એ.

શીકું (ના) વાસણ ભેર-
 વવાનું જળીવાણું ચું
 થેલું દોરડાનું ચું ચણું
 તકાવવું (કિ) ધારીરેહેવું
 છલંગ (ના) ફલંગ.
 માંચી (ના) લાકડાની
 પીઠ વગરની ખુરસી.
 અંગારા (ના) દેવતાના

શળગેલા કોયલા.
 સાચવવું (કિ) સંભાળ-
 વું; તપાસવું.
 વાસ (ના) સોરમ.
 શક્તિ (ના) જ્વર.
 સોડમ (ના) સુગંધ.
 ખચેડી (કૃ) આધો કરી.
 કાના (ના) કોરણ.
 ક્યાંક (અ) કહજગોએ.
 ભારે (વિ) મોટી.
 વેહેમ (ના) ચક.
 ખોજે (ના) ભાર.

પાઠ ૩૪ એ.

ઉગારવું (કિ) ખચાવવું.
 આકાર (ના) રૂપ, ડોળ.
 ખુશામત (ના) કાલાવાલા.
 ફેર (ના) તક્કાવત.
 અન્નપૂયું (વિ) અતરા-
 પી; પારકું.
 ધણી (ના) શેઠ.
 ચેતાવે (કિ) જાણુ કરે.
 દોરી (કૃ) દોરવી; તેડી.
 વરૂ (ના) વાધના જેવું
 લોહી માંસ ખાનારૂં
 જનાવર.

ચુણુ (ના) કાયદો.
 ખરદાશ (ના) સંભાળ.
 સરસ (વિ) સારી.
 જન્મથી (ના) જન્મ ત્યા
 રથી.
 દુરકુરીયાં (ના) કુતરી-
 ના ખચ્યાં; ખોડીલાં.
 વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
 ઉલટાં (વિ) સામાં.
 લાડે છે (કિ) ગેલકરે છે.
 ઉદાસ (વિ) દલગીર.
 આળખી (કૃ) જાણી.
 એકાએક (અ) એકદમ.
 ભેગા (વિ) એકઠા.

પાઠ ૩૫ એ.

ધાયલ (વિ) જખમી.
 કાપણી (ના) ઘાસ તથા
 અનાજ કાપવાનું કામ.
 હોજ (ના) પાણીનાંકુંડ,
 * પાણીની ટાંકી.
 ધોરીનસ (ના) ધોરીરગ.
 -હદય (ના) અંતઃકરણ.
 દાતરડું (ના) ઘાસ તથા
 અનાજ કાપવાનું વાં
 કું લોહાનું હથિઆર.
 મૂઢ (વિ) ઠેઠ.

સાવચેતી (ના) ખપર-

દારી; હોંશિઆરી.

કપાયો (કિ) વઢાયો.

ધા (ના) જખમ.

જખરો (વિ) ભારે.

ધડધડ (વિ) દડદડ.

વાટે (ના) રસ્તે.

દાખણુ (ના) દખાણુ.

જેરાવર (વિ) જખરી.

અંઅજ (વિ) હોંશિઆર.

મરણુ (ના) મોત.

ઘટતો (વિ) લાયક.

તરતણુધિય=ઘટતોઉપાય

જલદીથી સુઝે

એવી અક્કલ.

પાઠ ૩૬ મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.

મુખ્ય (વિ) ઘણું; મોટું.

સાંઠા (ના) અનાજના

ઉભા સોટા.

દેવ (ના) ઉપસો ભાગ.

કૃપા (ના) મેહરખાની.

વીતવું (કિ) થવું; હોવું.

જતજત (ના) તરેહો ત

રેહો; ભાત ભાત.

ડાંગર (ના) ભાત.

પોચા (વિ) નરમ.

પોલા (વિ) પોકલ.

જયાઅંધ (વિ) સામટા.

ખાંધો (ના) ખંધારણુ.

ચતુરાધ (ના) ડાહ્યાણુ.

નખળા (વિ) કમજોર.

મજણત (વિ) જોરાવર.

આસ પાસ (અ) પાસે-

પાસે; ઓમેર.

ફોતરાં (ના) પડ; છોડા.

ભીનાશ (ના) ભેજ.

ઠંડા (વિ) ઠાઢવાળા.

હંમેશા (અ) રોજ.

સેવા (ના) ભકિત.

પાઠ ૩૭ મો.

જગકર્તા (ના) જગતનો.

ખનાવનાર ધન્ધર.

મોઢ (વિ) મોટા.

હુય (ના) ધોડા.

વાહન (ના) ગાડી; ધો-

ડો વગરે ખેસવાનું.

વૈમાન (ના) સ્વર્ગની

પાલખી.

સાજ (ના) સામાન.

માનવી (ના) માણસ.

જગ (ના) જગત; દુનિયા.

ઉપજવી (કિ) પેદા કરી.

વસ્તુઓ (ના) ચીજો.

સંસાર (ના) દુનિયા.

પાર (ના) છેડો.

ખજવાન (વિ) જોરાવર.

રવી (ના) મૂરજ.

ઠરાંધો (કિ) કીધો.

ઠાઠ (ના) ભપકો.

સમાસમાના (ના) વખ-

તે વખતના.

કાજ (અ) વાસ્તે.

(દવિતાની સમજુતી). (૭).

દુનિયાના ખનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી ચીજો પેદા કરી છે, તેથી આખા જગતના લોકો સુખ પામે છે, તેના ગુણ ગાવા ખેસીએ છીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). ૪૪વી, પાણી, ને મોટા મોટા પાહાડો, ને અ-

ડીમાં જે ઘણાં ઝાડો હોયછે તે; તેમ ખજાનો ઘોડા ને જોરાવર હાથી, ને વૈ
માન જેવા ખેસવાના પ્રભુ તેજ પનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમા, સૂરજ, અ-
ને તારાનો ચળકાટ, તેનો ભપકો સારો પનાવ્યો છે, અને વખતે વખતના
અખનો સામાન પ્રભુ તેં માણસને વાસ્તેજ કીધો છે. (૩).

પાઠ ૩૯ મો.

નાળિએરી (ના) નાળિ-
એરનું ઝાડ.
ચિટ્ટાં (ના) રૈસા.
ટટી(ના)કામડાની વાડ.
અવલી (ના) નાળિએરી
ના પાંતરાની ચુંચીને
કરેલી ટટી.
દેઠ (અ) છેક.
મેર (ના) ખાજી.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.
ચિટ્ટું (વિ) રૈસાવાળું.
કોપર (ના) કોપર.
પીસે (કિ) ઘાણીમાંકચડે.
કોપરેલ (ના) કોપરાનું
તેલ.
દોર (ના) જીનવર.
તાડી (ના) ખજીસનો કે
નાળિએરીના ઝાડનો
રસ.

કેફ (ના) નિશા..
ખુએ (કિ) ચુમાવે.
ખગાડ (ના) ખરાખી.

પાઠ ૩૯ મો.

કાસદ (ના) ખેપીએ.
ખંખાવાળો (ના) ખંખો
રાખનારો.
ખેભાન (વિ) શુદ્ધિ વ-
ગરના.
મધરાત(ના) વચલીરાત.
શુમારે (અ) આસરે.
શેરી (ના) મોઢોટલો.
હોક્યા (કિ) અફાળ્યા.
ધરીને (કૃ) જોસ્સાથી
હોડીને.
ખખડાવ્યા (કિ) હોક્યા.
ભડકા(ના)મોટાંખળતાં.
ફડાફડ (વિ) જોરજોર.
અવાજ (ના) કડાકા.
નીસરણી (ના) સીડી.

મેડો (ના) માળ.
પથારી (ના) પિછાનું.
ફંધાઈને(કૃ)ચુંગળાઈને.
દંદોળ્યો (કિ) હલાવ્યો.
ધસડીને (કૃ) ખેંચીને.
વર (ના) માટી.

પાઠ ૪૦ મો.

જીતૃતિ (ના) શુદ્ધિ.
શૂર (ના) ખલાહુરી.
ગાંડા (વિ)દીવાના.
કમાડ (ના) ખારણાં.
ધડકો (ના) મોટો અ-
વાજો; ભડકો.
ચોમેર (અ) ચારેખાજી.
નવાઈ (ના) અચરતી
ભાઈ/ખંધ(ના)દોસ્તદાર
નિરાંત (ના) ચેન.
લાહે (ના) આગ.
હઠ્યો (કિ) હાર્યો; ફૂંચ્યો.
મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.

ખચાવવાને (કૃ) ઉગાર
વાને; જીવાડવાને.
પાડોશ (ના) પાસેનું ઘર.
લાગ (ના) દાવ.
ફાંચો (કિ) જડચો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીસેચીસ (ના) ઘાંટેઘાંટા.

પાઠ ૪૧ મો.

અણીશુદ્ધ (વિ) સહીસ
લામત.
ઉઘરાણું (ના) કંઈકામ
સારૂ ખધાએ શકિત
પ્રમાણે પૈસા ભરી
એકઠા કરવા તે.
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાધ (કૃ) મગ્ન થઈ.
પાપરોજ (અ) સીધોજ.
હડસેલો=ધક્કો, આચકો
તન (ના) શરીર.
ધૂજે (કિ) કાંપે; ધરથરે.
ખચાવનાર (ના) ઉગાર-
નાર.
હિમ્મત (ના) છાતી.
શક્તિ (ના) તદખીર.

મેદાન (ના) ખુલ્લી જગો.
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
પુરૂષે (ના) મરદે.
ઉગાર્યાં (કિ) ખચાવ્યાં.
લોદાં (ના) સૂતારનાં ધ-
ડવાનાં ઝાંતરો.
રાચરચીલાં (ના) ધર થ
જુગારને શોખતો લક્ક
ડ વગેરે સામાન.
દાણાદૂણી (ના) અનાજ
પાણી.
લૂગડાંલત્તાં (ના) કપડાં
વગેરે.

ભેર (અ) સાથે.
કુંડુંબ (ના) કળીયો.
પાડેરી (ના) પાસેના ધ
રના રહેનારા.
પખવાડીઆં (ના) પંદર
વાડીઆં.
ખરેખરી (વિ) સાચેસાચી
પાઠ ૪૨ મો.

તપાસ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના) એક બ
તનું રતન.
દરખાસ્ત (ના) રાજકચેરી.

ઝાડો (ના) તપાસ જડતી
શાક્ષી (ના) શાહેદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત.
ફકીર (ના) સાંધ.
ખાકું (વિ) લંગડું.
સાંધ (ના) ફકીર.
મેર (ના) ખાણું.
લાધુ છે (કિ) નાખ્યું છે.
ધારીધારીને (કૃ) તાકી
તાકીને.
પારખી (કૃ) ઝાળખી.
હીંડો (કિ) માસો.
ડાહપણુ (ના) પતસણ.
કશું (વિ) કંઈ પણ.

પાઠ ૪૩ મો.

બંદુગર (ના) મંતરજન
તરનો બંધુનાર ધૂતાશે
શાખાશી (ના) માન.
અનુમાન (ના) કલ્પના.
મજ્જ (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચખો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) ખાણું.
આછું (વિ) થોડું.
લંગડું (વિ) પગે લૂલું.

ખમણતી (કૃ) ખાઝતી.
સમજવાનું (કૃ) અક્કલ
લેવાની.

ચિત્ત (ના) ધ્યાન.

પાઠ ૪૪ મો.

આંકડો (ના) આકડાના
ફૂલનું આડ.

મળતાં (કૃ) સરખાં.

જૂઠાં (વિ) નહીં મળતાં.

ફાડ (ના) ચીરો.

છેક (અ) ખણું; ધણી.

ફુંગરા (ના) જોયા ટેકરા.

અડે (કિ) અડકે.

જાંટ મેલે આકડે=જાંટ

આંકડાના આડને ખા

ય નહીં.

ખકરી મેલે કાંકરો=ખકરી

કાંકરાને ખાય નહીં.

પાઠ ૪૫ મો.

સાંભરતું (કૃ) યાદ આવતું.

મેંઢાં (ના) ઘેટાં.

ચપળ (વિ) હોશિઆર.

ઠરેલ (વિ) ખસી ન જ

ય એવા.

ધીમો (વિ) ટાઢો; ઠંડો.

જન્મારો (ના) જાંઢગા

ની; અવતાર.

ઘડ્યો (કિ) ખનાવ્યો.

હોકરાય (કિ) હોકરખાય.

ભરવાડ (ના) ઘેટા ચરા

વનાર.

ઉન (ના) ઘેટાના ખાલ.

ખિસ્તી (ના) ધસુ ધર્મી.

વેપાર (ના) રોજગાર.

લાખો (વિ) હજારો.

ઉપજેછે (કિ) પેદા થાયછે.

કામળા (ના) ચૂમાળા.

કામળી (ના) નાના ચૂ-

માળા.

હુંફ (ના) ગરમી.

ખફાઈ (કૃ) રૂંધાઈ.

નિમાળા (ના) ખાલ.

પાઠ ૪૬ મો.

ગુણવાળી (ના) કાયદાવા-

ળી.
શીંગાળી (વિ) શીંગડાવા

ળી.
ખડ (ના) ઘાસ.

પગાળી (વિ) પગવાળી.

આકાર (ના) ઘાટ; ડોળ.

આંચળ (ના) ચાન.

ફાટ (ના) ચીરો.

રૂપાળો (વિ) શોભિતો.

ભાળો (કિ) જુઓ.

વાળ (ના) ખાલ.

ગોવાળ (ના) ગાયનો ચ-

રાવનાર.

સંભાળ (ના) પરદાસ.

ભલું (વિ) સારું.

ખીર (ના) દૂધમાં રાંધેલો

ભાત.

યાક (ના) મેલું નત; શ્રમ.

ઠરે (કિ) અંધાઈ જાય.

ઉપજે (કિ) થાય.

ઠંડ (ના) ટાઢક; ઠંડક.

(કવિતાની સમજૂતી). (૮).

કાયદો કરે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીએ ને ઘાસ ખાય
છે, એનો ઘાટ કેવો સારો છે? તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળ

છે. (૧). તેના પગની ખરીમાં ચીરો છે તે, ને તેનો આકાર સારો છે તે જૂ-
ઓ; તેના પૂછડાને છેડે ખાલનો ચુરો છે, ને રોજ રોજ ગોવાળીઓ તેની
ખરદાસ છે. (૨). કોઈ વખત ખેડી હોય ત્યારે હોડ હલાવ્યા કરે છે તેમાં
કોઈ કાળી અથવા ઘોળી હોય છે, તેમ કોઈ સતી હોય છે; દોહતી વખતે
તેનું દૂધ સાફ દેખાય છે, ને તે દૂધનાં દહીં, માખણ ને ધી થાય છે. (૩)
વળી દૂધનાં પેંડા, ખરશી ને દૂધ પાક ખને છે, ને ખીર ખાતાં મેહેનત પડતી
નથી, તે પણ દૂધની થાય છે; વળી ખામૂદી ને શિખંડ પણ દૂધનાં થાય છે,
તે પેટમાં ઠરે છે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાય છે. (૪).

પાઠ ૪૭ મો.

ગરમ (વિ) ઉનના; ગર
મી રહે એવા.
ઘટ (વિ) જડા.
ગોકળગાય(ના)એક જ-
તનો ધીમો ચાલનાર
જીવડો.
લાચાર (વિ) કંગાળ.
રૂવાંટાં(ના)ઝીણાં ખાલ.
હેરાન (વિ) કાયર.
ગરદન (ના) ડોક.
લખડે (કિ) લટકે.
રક્ષણ (ના) સંભાળ.
હુંફાળાં (વિ) ગરમીવા-
ળાં; ગરમ.

શંખલા (ના) જીપમાનો
જીવડો.
અવતરે (કિ)જન્મે.
નરી(વિ)ફકત; એકલી.
સુવાળી(વિ) નરમ; ના-
જૂક.

ગજઆણી (ના) ગજ
પનાનું રેશમી લગડું.
કિનખાખ (ના) કસખનાં
પ્રદાયાળું લગડું.
ઉઘાડું(વિ)પ્રદુલું.
કોમળ (વિ) કુમળું.
સાફ (વિ) ચોખ્ખું.

પાઠ ૪૮ મો.

ગાજવીજ (ના) ગડગડા

ટ ને વીજળી.
વેગ (ના) જુસ્સો.
વાયુ (ના) વા; પવન.
મોજ (ના) જીવાળના
પાણીના શીણુ વાળા
ખડકા.
અપકારો (ના) ચમકારો.
કઠારો (ના) અકળામણ.
મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.
ધોર (વિ) ખીયામણું.
ગડગડાટ (ના) અવાજ.
કડાકા(ના)મોટાઅવાજ.
અધધધ (અ) ઝોહોહો.
ઝડી (ના) ઝરમરઝરમર.

વરસાદ આગ્યા કરે તે
પલળીયું (કિ) ભીનાધ-
યું.

ફોરાં (ના) છાંટા.
અપડું (ના) યોડોવાર
વરસાદ આવીને રહી
જાય તે.

સોંસરી (વિ) પાધરી.
અથડાય (કિ) અફળાય.
ધડકા (ના) અવાજા.
ગર્જના (ના) ગડગડાટ.

પાઠ ૪૯ મો.

સાચ (ના) સાચુ ખોલવું
શીખામણુ (ના) ખોધ; ફા
યદાની વાત.

વચન (ના) વેણુ; સુકન.
આંચ (ના) એખ; અળ.
વધતું ઝોછું (વિ) કમી
જત્તી.

સ્વાદ (ના) રસ; ચરસ.
મીઠું મરચું (ના) ઉમેરો
ભભરાવીને (કૃ) નાખી-
ને; મેળવીને.

હેથેથી (ના) મનથી.

સાંભરતી (કૃ) યાદ આવ-
તી; ફોમ આવતી.

ભાવ (ના) ધરજા.
મસ્કરી (ના) મજક.
પૂરો (વિ) પક્ષા.
ખંધાવું (કિ) કબૂલ થવું;
સહી થવું.

ફલાણું (વિ) ગમે તે;
હરેક.

તોડયું (કિ) નહીં પાળ્યું
ખગાડ (ના) નુકસાન.
માર (ના) સજ; શિક્ષા-
ચુ-હાનું ફળ.
પસ્તાવો (ના) ખેદ.

સંભાળી (કૃ) સાચવી.
સાચાખોલા (વિ) ખરા
ખોલા.

સામી (વિ) ઉલટી.
માયા (ના) હેત; પ્રીત.
સંતાડે (કિ) છુપાવે.

આસામી (ના) માણસ
નુકસાન (ના) હાણી.
સાચને ન લાગે આં-
ચ=સાચાને કરો ભો
લાગતો નથી.

પાઠ ૫૦ મો.

દોડાદોડ (ના) દોડધામ;
નાસજાગ.

ખૂમેખૂમ (ના) ઘાંટે ઘાંટા
ઉપાય (ના) ધલાજ.
મસળી (કૃ) યોળી.
આળોટવું (કિ) ચુલાંટ
ખાવી:

શેતરંજ (ના) પાયરવાનું
શેલિતું ખિલાનું.

લપેટી (કૃ) વીટાળી.
ઝોલવી (ના) ખૂઝાની.
સહીસલામત (ના) કોમ
કુશળ.

પોસો (ના) ખોખો.
રસોધ (ના) રાંધવુંને.
પેણા (ના) તળવાનું લો
ઢાનું વાસણુ.

સાવચેતી (ના) હોંશિઆરી
માટી (ના) મદોડી.

પાઠ ૫૧ મો.

નાજયું (ના) નળી.
આંફળીફાંફળી (વિ) ગ-
ભરાયલી.

લક્ષણ (ના) ચુણ; ટેવ.
ખીક (ના) ડર.

ભીંજવે (કિ) પલાળે.
ધીમે ધીમે (અ) હલુ હલુ.

જીગતી (ના) તદખીર.
અણુમમતું (કૃ) નાપસંદ.
ધૃષ્ટા (ના) મરજી.
ધશારત (ના) નિશાની.
ચીસ (ના) ચુસ્સો.
અણુકારે (કિ) પત કરે.
અક્ષણે (કિ) ટોકે.
ક્ષણ (ના) કુદકો.
ખીની (કિ) ખીધી.
અઅખો (ના) નવાધ.
ચોપાસ (અ) ચારે ખા
જી; ચોગરદમ.

પાઠ પર મો.

વેત્રળી (અ) દૂર.
નજીક (અ) પાસે.
હિંમત (ના) ધીરજ.
ખેનપણું (ના) સહીપણું
લાડે (કિ) ગેલ કરે.
પરઆમ (ના) પારકેગામ
સાદ (ના) અવાજ.
લાડીને (કૃ) ગેલ કરીને.
વહાલ (ના) પ્યાર; હેત
ઉપકાર (ના) પાડ; ચુણુ
માયા (ના) હેત; પ્રીતિ.
સંભારે (કિ) ચાદ કરે.

ખદ્યો (ના) પાડ.
પાઠ પડ મો.
શાહી (ના) સિયોળી-
આનાં પીછવાણું જન-
વર.
સિસોળીઆં (ના) શાહ-
ડીનાં પીછાં.
સાદાં (વિ) ચિત્રવગરનાં
ભાર (ના) ખોજે.
ધોરવું (કિ) ગળામાંથી
સાદ કાઢાડવો; ઊંઘવું.
દર (ના) નાનું ખાકું;
ખાગે.
વિઆય (કિ) જણુ.
રૂવાં (ના) ઝીણું ખાલ.
અણીદાર (વિ) અણીવા
જી.
સફેદ (વિ) ધોળી.
ખુટું (વિ) અણી વગરનું
રીસેભરાય=ચુસ્સે થાય
હથિઆર (ના) ઝોળર
તીર (ના) વાંકું ફેંકીને
મારવાનું હથિઆર.
અધ (વિ) અડધા.
ભુંડ (ના) હુક્કર.
કળી (ના) ખીડ્યા વગર-

નાં ફૂલ.
ગરખડ (ના) તોફાન.
છાનીમાની (વિ) મુંગી
મુગી.

પાઠ પઠ મો.

પૃથ્વી (ના) ચારેખંડની
ધરતી; આખું જગત.
પ્રદક્ષિણા (ના) આસપા-
સ ગોળ ફરી વળવું તે
નજર (ના) નીધાં; દ્રષ્ટી.
ચપટી (વિ) એક પાસે
ખેરેલી.
આધાર (ના) ટેકો.
અધર (વિ) અતરંગ.
ઝડપ (ના) દિતાવળ.
સ્થિર (વિ) હાથે ચાલે
નહીં તે.
સદા (અ) રોજ.
ફેરો (ના) ચક્કર
કલાક (ના) અઘી ઘડી.
ચોવીશ કલાક=સાઠ ઘડી
(દાહાડો ને રાત)
પાણું (ના) ખાલું.
ધંધો (ના) રોજગાર.
પાઠ પપ મો.
નકશો (ના) ધર, આમ કે

દેશનો ચિત્રેલો નમુનો.
 સમુદ્ર (ના) દરિયા.
 ઉત્તર (ના) પૂર્વ તરફ ઉભા
 રહેતાં ડાબા હાથની
 ઉત્તર દિશા.
 દક્ષિણ (ના) પૂર્વ તરફ
 ઉભા રહેતાં જમણા હા
 થની દિશા દિશા.
 પૂર્વ (ના) ઉગમણી દિશા.
 પશ્ચિમ (ના) આયમણી
 દિશા.
 લાડુ (ના) લાડવો.
 ધરતી (ના) જમીન.
 ખંડ (ના) જમીનના મો
 ટા ભાગો.
 આયમણ = પશ્ચિમ દિશા.
 નક્કી (અ) અચિત્ત.
 નમુનો (ના) મુદાખલો.
 જગજગ (ના) પૃથ્વીના
 ગોળો.

પાઠ પદ મો.
 મથાણું (ના) ઉપલું પાસું.
 કડકા (ના) ભાગ.
 આસ્ટ્રોલિઆ (ના) પૃ-
 થ્વી ઉપર મૌથી મોટો
 ખેટ.
 ખેટ (ના) ટાપુ.
 વળગેલા (કુ) જોડાયેલા
 અળગો (વિ) અલાયધો
 મધ્ય (વિ) વચલા.
 છોડો (ના) નાકું.

પાઠ પદ મો.
 સ્તુતિ (ના) પ્રાર્થના; ખં-
 દગી.
 નિર્ધન (વિ) ગરીબ.
 ખખશિસ (ના) ખેટ.
 સમથે (વિ) જોરાવર.
 અધિક (વિ) વધારે.
 યોગ્ય (વિ) લાયક.
 જગજગ વન (ના) જગત.

નો જીવાડનાર ધણી
 નીતિ (ના) સારી રીત.
 સારી વર્તણૂક.
 નીસરું (કિ) નીકળું.
 દુખીઆ (વિ) દુરાન.
 મુજને (સ) મને.
 સરજનહાર (ના) પેદા ક-
 રનાર, (ધ)ધર.)
 ભમે (કિ) ભટકે.
 અંન (ના) અનાજ.
 કીર્તિ (ના) મહિમા.
 પ્રકાશ (ના) ચળકાટ.
 ભારી (વિ) જખરું.
 ફોકટ (વિ) નકામું.
 ઠામ (ના) ઠેકાણું.
 જશ (ના) શાખાશી; માન
 ભક્તિ (ના) સેવા; પ્રાર્થના
 સંગ (ના) સંગત; સાથે.
 સદાએ (અ) રોજ.
 થાપ (કિ) આપ; સ્થાપ.
 સંકટ (ના) દુઃખ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૯).

જ્યારે હું રોડેરના ખજાર ખહાર ફરવાને નીકળું છઠી, ત્યારે ધણુ
 ગરીબ માણસો મારી નજરે પડે છે અને આખી પૃથ્વીના લોકો દુઃખી માલમ
 પડે છે (૧). મૃદીનો પેદા કરનાર જોરાવર ધધર મને જે જે જોડો

કરે છે, તે ખધાનો પાડ હું શી રીતે વાળી શકીશ! (૨). ઘણા ગરીબ લોકો ભૂખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે, પણ જીંદગીએ તે કરતાં વધારે હું જમતના જીવાડનાર ધણી તેં મને અંન આપ્યું છે. (૩).

પૃથ્વી પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમા ચાલે છે, હું જ્યાં જાઉં ત્યાં તારું ભારે જર છે, ને તારા વગર કોઈ પણ ખાલી દેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧). હું પ્રભુ તારા જશ મોટા છે (પણ તેં સારાં કામો કર્યાં છે), હું તારું ભજન રોજ કરું એમ મને હૃદય આપ; હું હમેશા સારી માલથી ચાલું એમ કર, ને સઘળાં કુખને તું મટાડી નાંખ. (૨).

પાઠ ૫૮ મો.

મામલતદાર (ના) તાલુકાની જમાખંધી ઉધરાવનાર; (ખીજ વર્ગનો મેજાએટ).

પહેરો (ના) ચોકી.

કચેરી (ના) રાજદરબાર.

વેહ (ના) કાણું છિદ્ર.

ઠલવાઈ (કૃ) ખાલી થઈ.

માથાકૂટ (ના) અડચણ.

ફેરવવા (કિ) ઉંચીનીચી કરવી.

અબ્બાણુ (વિ) અતરાપી

નેમ્મી (કૃ) બાપી; (અણી

કામની (ના) ખપની.

શુમાર (ના) આસરો.

ખખર (ના) સમાચાર.

પાઠ ૫૯ મો.

સાહેબ (ના) ટોપીવાળો;

ગોરો અમલદાર.

પણુ (અ) પાંહાં.

ખૂન (ના) હથિઆરથી

કે એર દીધાથી કોઈની

હત્યા કરવી તે.

ગીતા (ના) ધર્મની ચોપડી.

તકરાર (ના) રગઝક.

અપમાન (ના) ગેરઆખર

ધોળકા (ના) અમદાવાદ

જીલ્લામાં એક કસબા છે.

પરગણું (ના) તાલુકો.

સીમ (ના) સીમા.

ટંચો (ના) ઝઘડો.

ધંહાં (અ) આંહાં.

સાલ (ના) વરસ.

નીકાલ (ના) તોડ.

કારકૂન (ના) મેહેતો.

છેવટે (ના) આખરે.

ગુમ ગાંવમેં જા કર કો

ઈ ખમનકે ઉદરસેં ગી

તા લાગ્યો = તમે ગામ-

માં જઈને કોઈ ખા-

હાણુને ત્યાંથી એક	લિસોટા (ના) કાપા.	તાળવું (ના) મગજ આ
ધર્મની આપડી લાવો.	કળા (ના) પાંખ પોહોળી	ગળનો ભાગ.
ખડુત અછ સાહેબ=	કરીને નાચવું તે.	ખોચી (ના) ગરદન.
ખડુ સાડે સાહેબ.	ગરદન (ના) ડોક.	આંચ (ના) નુકસાન.
હસ્યા (કિ) દાંત કાઢ્યા.	ખીસેલી (કૃ) પોહોળી થ	હડપચી (ના) દાઢી આ-
ઠપકો (ના) દોષ.	ચલી.	ગળની જગો.
પાઠ ૬૦ મો.	રળિયામાણું (વિ) શોભા	મીચાય (કિ) વીચાય.
એકાકાર (વિ) એકમેક;	વંતું.	ખાળી (કૃ) અટકાવી.
સરખી.	જોડો (ના) સાથી.	ભમર (ના) આંખની ઉપ
લોટણુ (વિ) ગોલાંટ આ	ગોતાં (ના) ગોલાંટ.	રના કમાનદાર ખાલ.
ય એવા.	ચુલાંટ (ના) ગોલાંટીઆં	નસકોરાં (ના) નાકનાં ખે
શોક (ના) દીલગીરી.	લોટી (કૃ) ગોલાંટ ખાધ.	કાણું.
ચાહું (વિ) જડા ગળાનું.	કુંલવે (કિ) મોહું કરે	પાઠ ૬૨ મો
કલગીદાર (વિ) કલગીવા-	કુંડાણું (ના) ગોળચકરડું	ફેફસું (ના) શ્વાસ લેવા-
ળી; તોરાવાળી.	ડોકે (ના) ગળે.	ની નળી.
શિરાજી (વિ) કલગીદાર	પાઠ ૬૧ મો	રાક્ષી (ના) કચડવાના કે
ટોપીવાણું.	અંગ (ના) શરીરના ભા-	ફાડીઆવાના ખેવડાંત
લક્ષ્મી (વિ) મોરની પેઠે	ગ; શરીર.	તાળવું (ના) મગજ આ
કળા કરી નાચનાડું.	ખોપરી (ના) માથાનું તા	ગળનો ભાગ.
થરથરી (વિ) થરથથર ધૂ-	લકું.	ડાચું (ના) જડણું
જ્યા કરે એવું.	મગજ (ના) ખોપરી માં	દાઢો (ના) પાછળના ખે-
ગિરેખાજ (વિ) ગોળાંટ	હેનો ભાગ.	વડા દાંત.
ખાનાડું.	થોભા (ના) થોભીઆ; ય	ફાડવું (કિ) કરડી ખાતું.
જંગલી (વિ) રાની.	ચલા.	લાળ (ના) નીગળણું થૂક.
આસમાની (વિ) ભૂડું.	ટટાર (વિ) સીધું.	ફોહો (ના) પેટ તથા વાં-
અળકતા (વિ) અળકતા.		

સા નીચેનો ભાગ.
 ખળવેછે (કિ) કરેછે.
 શ્વાસ (ના) દમ.
 વાચા (ના) ખોલવું.
 ધંદ્રિઓ (ના) શરીરના
 ભાગો., (આંખ, કાન,
 નાક, જીભ ને આમડી)

પાઠ ૬૩ મો.
 ખીડ (ના) ઘાસ હંગેલી
 જગ્યા.
 ન ધણીઆતું (વિ) મા-
 લીક વગરનું.
 ગંજ (ના) મોટો ઢગલો
 કાલાવાલા(ના)ખુશામત.
 તરણું (ના) તંખલું.
 સરખું (વિ) પણ; જેવું

નિરાશ (વિ) ના હિમેદ;
 આશાભંગ.
 નીચ (વિ) હલકા.
 અદેખો(વિ) કીનાવાળો.
 અદેખાધ (ના) કીનો.
 જોડી કાઢેલી (કૃ) ખના
 વટની.

વાવરવા (કૃ) વાપરવા.
 સાચવવા(કૃ) સંભાળવા
 હક(ના)દાવો; અખત્યાર
 સરખો (વિ) ખરાખર.
 ખળવું (કિ) દાઝવું.
 પાઠ ૬૪ મો.

કૂર(વિ) ઘાતકી.
 સોગન(ના) કસમ; સમ
 ઉપદેશ (ના) ખોધ.
 સૂકું (ના) સારાં કામ.

હરી(ના) પરમેશ્વર.
 પ્રતાપ (ના) જોર; મેહોર
 વસ્ત્ર (ના) લૂગડાં.
 જન (ના) માણસ.
 ખુલ્લે (વિ) ઉઘાડે.
 ન વરંગ=તરે હેતરેહેના
 રંગના.
 કંગાલ(વિ) ગરીબ; ના-
 ચાર.
 ખિછાનું (ના) પાથરણું
 વય (ના) ઉમ્મર.
 વચન(ના)શબ્દ; સૂકન.
 જૂઠા(વિ) ખોટા.
 મુખ (ના) મોંડું.
 વહે (કિ) ખોલે.
 દીસે(કિ) દેખાય.
 ડર (ના) ખોક; ધાક.

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૮).

ધણા માણસો રસ્તામાં પડેલા (રઝળતા), તેમને હું ઉઘાડે શરીરે
 જોઈ છજો, પણ મને તો સઘળા શરીર પર પેહોરવાનાં જાત જાતનાં લૂગ-
 ડાં મળે છે. (૧). કેટલાક ગરીબ નાઆરોને રહેવાનાં ઘરખાર મળતાં નથી,
 પણ મને તો રહેવાને સારૂ ઘર છે અને મૂવાને સારી પથારી છે. (૨).
 ખીજા કેટલાક માણસો નાની ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નહારા શબ્દ ખોલતા
 શીખે છે, તેઓ મોંડે ખોટા કસમ ખાય છે, એવા તે પાપી માણસો માલમ

પડે છે. (૩). મને શીખામણ થકી સારી અક્કલ આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર મેહુર છે; માટે હવે હું ખીહીને સારાં કામજ કરું, કે તથી તે પરમેશ્વર મારા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

પાઠ ૬૫ મો.
સિક્કા (ના) મોહોરો ;
છાપ.
નરદમ(વિ) ખીલકુલ; ત-
મામ.
વળાં(ના) શુંચળાં.
ભાષા(ના) ખોલી; લિપિ
અડી(ના) સિક્કો પાડ-
વાનો સંચો.
તળીયું(ના)નીચેનો ભાગ
ભેળી (કૃ) મેળવી.
ઉપયોગ (ના) અપ.
નર્પી (વિ) એખલા; ફક્ત
ગદા (ના) ગાંગડા.
ખડક (ના) જમીન કે પા-
ણીમાં ઢંકાયલા મજ
ખુત પથરા.
શોભિતી (વિ) શોભાવાલી
તોલ (ના) વજન.
હિસ્સે (ના) ભાગે.
મેળવે (કિ) ભેળે.

છપાય (કિ) છાપ પડે.
પાઠ ૬૬ મો.
ચાલ (ના) ધારો.
ગાંગાઈ (ના) નાદાની.
કંઠી (ના) ટોકની સોના-
ની સાંકળી.
શિઆળો (ના) ટાઢની
મોસમ.
ઉનાળો (ના) તાપની મો-
સમ.
નાત (ના) જમણવાર.
પુષ્ટી (ના) મજબૂતી.
ઉજળાં (વિ) ધોએલાં
જરૂરીઆત (વિ) અપનાં
પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત
વાવરતાં (કૃ) વાપરતાં.
કરજ (ના) દેવું.
મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂશી.
નખળાં (વિ) કમજોર.
ગેરફાયદા (ના) નુકસાન.

પાઠ ૬૭ મો.
ગંધક (ના) સળગી ઉઠે
એવો પીળા રંગનો
પદાર્થ.
હુચિઆર (ના) ઓજાર.
ભરતર (ના) રસ ગાળી-
નેકરેલી ખનાવટું લોહું.
ધડતર (ના) ઘડીનેકરેલું
ખનાવટું લોહું.
પોલાદ (ના) ખરું લોહું
મળેલું (કૃ) ભળેલું.
તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.
જુના (વિ) અસલના.
કાળમાં (ના) વખતમાં.
કાંસું (ના) એક જાતની
ખરડ ધાતુ.
ભેળ (ના) મેળવણી.
સોંધું (વિ) સસ્તું.
તોલો (ના) ડર વાલ.
પૈસા (ના) દોડીઆં.
લીસો (વિ) સાફ.

છાપધોળી (વિ) ખપની
ધશ્વરકૃપા (ના) પરમેશ્વર
ની મેહુરખાની.

ઓગળી (કુ) રસ થઈ.
ઠરે છે (કિ) બંધાઈ જત
ય છે.

સખત (વિ) મજબૂત.
ખરડ (વિ) ભાંગી જત

એવું.

કદાયાં (ના) છાછરા પેણા;
લોઢાની તાવડી.

સામાન (ના) ચીજો

પાઠ ૬૮ મો.

કાટલાં (ના) તોળવાનાં
ઓળર.

ખાંડી (ના) વીસ મણ
વજનનો ખોળે.

માપુ (ના) પરમાણું.

ખેડીગં (ના) ડર મણ વ
જનનો ખોળે.

અધોળ (ના) સાડાચાર
ટાંક; અડી પૈસાભાર

કળશી (ના) સોળ મણ વ
જનનો ખોળે.

નવટાંક (ના) પાંચ રૂપી-
આ ભાર, (૬ ટાંક.)

ગજ (ના) ૨૪ તણ.

તોલખંધ (વિ) તોળીને.

ભરતખંધ (વિ) ભરીને.

પ્રકાર (ના) જાત.

અધરોરો (ના) અચ્છરો

હરકત (ના) અડચણ.

હારો (ના) સાત મણનો

ખોળે.

ભાર (ના) ૨૪ મણનો
ખોળે.

રતી (ના) છ ચોખા.

વાલ (ના) ત્રણ રતી.

ગઢિઆણા (ના) ૧૬ વાલ

ચણોડી (ના) યુજ.

પાઠ ૬૯ મો.

મણિકો (ના) મણ માય
એવું વાસણ.

તણ (ના) ખે આંગળ.

વીધાં (ના) ૨૦ વસાનું
ભરત.

વીશવાશી (ના) કાઠી; વ-

સાનો વીસમો ભાગ

વામ (ના) ૬ હાથ.

વગેરે (અ) શિવાય.

પ્રવાહી (વિ) પાણી જેવા;

નરમ.

પદાર્થો (ના) ચીજો.

શેરીઓ (ના) શેર માય

એવું વાસણ.

માયાકૂટ (ના) કડાકૂટ.

કૂટ (ના) સુધારી અડધો

ગજ; પાર ધમિ.

એકર (ના) ૪૮૪૦ ચોર-

સ વાર.

અંતર (ના) તફાવત

અસલ (અ) અગાઉ.

મૈલ (ના) ૫૨૮૦ ફૂટ.

ધંધાદારી (ના) વેપાર ક
રનારા.

ધરાક (ના) સોદો ખરીદ
કરનારા.

દંડાય (કિ) શિક્ષા થાય.

પાઠ ૭૦ મો.

વિવેક (ના) સલૂકધ.

મરજદા (ના) અદખઅ
દાળે.

તોછડાઈ (ના) હલકાઈ.

નાનપણ (ના) ખમપણ.

સણકાઈ (ના) મરજદા.

ઓળખીતો (વિ) જાણી

તો; પીછાનવાળો.

અદખ (ના) અંદાળે.

વરતતું (કિ) ચાલતું.
 નમતું (કિ) વાંકા વળતું.
 નમસ્કાર (ના) પ્રણામ.
 જેગોપાળ (ના) જીહાર.
 જીહાર (ના) જેગોપાળ
 પટેલ (ના) ગામનો ઉપરી.
 અરસપરસ (અ) સામ
 સામા; એક બીજાને.
 ધારો (ના) ચાલ; રીવાજ.

પાઠ ૭૧ મો.

મેથા (ના) મળક.
 ત્રિવેકી (વિ) સલ્કાઈવા
 ણા.
 અત્રિવેકી (વિ) સલ્કાઈ
 વગરના.

સરત (ના) ધ્યાન.
 ફળીજો (ના) શેરી.
 લખોટે (ના) મંજે.
 મનસુખો (ના) વિચાર.
 કાછડી (ના) વાંસાની ની
 એ ધોચવાનો પોતી
 આનો છેડો.
 ધમકાવ્યા (કિ) ધાક દી
 ધા; ધમકી આપી.
 વાર્ષી (કિ) અટકાવ્યા.

પાઠ ૭૨ મો.

નીવડ્યો (કિ) નીકળ્યો.
 ત્રવાડી (ના) એક જાત-
 ની અટક-ઓખાત.
 આવકાર (ના) આદરભા
 વ; આદરમાન.
 ધનભાગ્ય=મોટું નસીબ
 પગલાં (ના) ડગલાં; કદમ
 મજ (સ) મુજ; હું.
 આંગણાં (ના) પારણા
 વળાવવા (કૃ) વધાય કરવા
 સોખતી (ના) સાથી.
 રીતભાત (ના) રીત; ચા
 લ ચલગત.

પાઠ ૭૩ મો.

કકલાણુ (ના) ખૂમ; સોર.
 માંડમાંડ (વિ) મોંડે સા-
 એ; ખાલી ખાલી.
 કઠણુ (વિ) મુશીખત.
 હાંક (ના) ખૂમ.
 રજ (ના) પરવાનગી.
 ખાપ તેવા ખેટા=જેવા
 ખાપ તેવા દીકરા.
 વડ તેવા ટેટા=જેવો વ
 ડ તેવાં તેનાં ફળ.

ઠાવકાઈ (ના) ગાહાપણ.

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું (ના) પિછાનું.
 લોયો (ના) કળશીઓ.
 કંસાર (ના) લાખસી.
 મોટેજોયો (વિ) નાના
 મોટા કકડા ભરડીને
 ભરડીને (કૃ) કચડીને.
 ભેટયા (કિ) છાતીએ ખા
 ઝયા.
 ખખરઅંતર (ના) સમા
 ચાર.
 માંદો (વિ) આભરી.
 શરમાઈ (કૃ) લજવાઈ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિત્રાચારી (ના) દોસ્તી
 કુશળતા (ના) સુખાકારી
 કર (ના) હાથ.
 આગમન (વિ) આવ-
 વાનું
 મગન (વિ) ખુશી.
 સહિત (અ) સાથે.
 પડિત (ના) વિદ્વાન.
 મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.
 વહે (ના) ખોલો.
 મધુરી (વિ) મીઠી

પાણી (ના) વેણુ; શબ્દ.	મિત્રાઈ (ના) દોસ્તી.	ખેલ (ના) રમત.
પ્રથમ (અ) પેઢેલાં.	મૂરખ (ના) ખેવકુદ્.	લગલડી (ના) વઢાવઢી.
પરણામ (ના) નમસ્કાર.	ગમત (ના) રમૂઝ.	કપટ (ના) દગો.
ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખું	પરસ્પર (અ) અરસ પ-	સ્વારય (ના) મતલબ.
પાણી.	રસ.	મગાઈ (ના) સંબંધ.
શાંત (વિ) ધીમા.	કેફ (ના) નીશા.	જોખમકારી (વિ) વા-
સ્નેહ (ના) હેત; પ્યાર.	ખેલી (કુ) રમી.	સ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૨).

વિદ્વાને વિદ્વાન ખંનો દોસ્તદારો મળે તો મોંડેથી સારા સારા શબ્દ જોણે, અને પેઢેલાં એક ખીજને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય; પછી પાન સોપારીની ખીડી આપીને શરીરની યુષ્માકારી પૂજે, પછી હાથ જોડીને કેફે કે અહિં આ શા કારણે આપનું પધારતું થયું ? પછી તે વાત ચીત્ત કરી સાંભળી ધીમા પડી હરખ ભેર બૂદ્ધા પડે, વિદ્વાને વિદ્વાનના અરસ પરસના હેતથી તેમની દોસ્તીમાં તેમનું મન ખુરા રહેછે. (૧).

મૂરખે મૂરખા ખંનો દોસ્તદારો મળ્યા કે પેઢેલાં તેઓ એકખીજને ગાળ દઈ આનંદ પામશે, પછી એક ખીજને હાત મારી વાત ચીત્તમાં મજાક મસ્કરી કરતા જશે; તેઓની દોસ્તીના કાણુમાં તેઓ એક એક ને નીશા કરાવશે, અને છેલ્લે રમત રમીને લગાઈ ટાંચે કરી ઘેર જશે; એવા મૂરખ માણુસ મોંડે મીઠા શબ્દ જોણે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સુધીજ વળગી રહે એવી જાનને નુકસાન ભરેલી મૂરખ માણુસની દોસ્તી જાણવી. (૨).

પાકે ઉકે મો.	રક્ષણુ (ના) ખચાવ.	ધારા (ના) દમ.
કશેડ (ના) ખરડાની વ-	કુસ્કો (ના) દમ લેવાની	અલર (ના) કોર; ઝુલતી
અમાંનું ઉછું હાડકું.	કોથળી.	આમડી.

ધાર (ના) સુમાર.
 શકિત (ના) ખળ.
 ટેરવું (ના.) આંગળીનું
 દીચકું.
 જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
 ખાળી (કૃ) શોધી.
 સમુદ્ર (ના) ઠરિઓ.
 ભાડું (ના) નદીનો રેતા
 ણ કાંઠો.
 સૌંકરો (વિ) સો.

વરસોવરસ(અ)હરસાલ.
 પાઠ ૭૭ મો.

મોતીઆ (ના) શેવાળ.
 મેડેથી (ના) માળેથી.
 ધરશાળ(ના)ભોંય તળિ-
 ચાની જમીન.
 વરાળ (ના) પાફ.
 મળસકું (ના) સહવાર.
 ટાઢક (ના) ઠંડક.
 તમારો (ના) ખેલ.
 તાસક (ના) ઢાંકણું.
 ચત્તી (વિ) સવળી.
 ઉપાડીને (કૃ) જાંચકાને.
 ઢાઝી (કિ) ખળી.

પાઠ ૭૮ મો.
 ગમ (ના) સમજ.

ચૂશી (કૃ) સોશી.
 વાંસે (અ) પાછળ.
 રજ (ના) રજકરણ-
 છોડીઆં (ના) લાકડાનાં
 છોડા.
 કુંકાને (કૃ) કુંક મારીને
 ભડકો (ના) ખળતું.
 મેશ (ના) કાજળ.
 પિઠીઆ (ના) ભારવટી-
 આ.

ફેરાં (ના) મોટા છાંટા.
 ફરફર (ના) ઝીણી છાંટી.

પાઠ ૭૯ મો.
 વરસાઠ (ના) મેઘ.
 આડુંઅવળું (અ) અ-
 હિંઆ તહિંઆ.
 અચરજ (ના) નવાઇ.
 હુયું (કિ) ફેડેવાયું.
 ખેટા (ના) ઠીકરા.
 ધરતી (ના) જમીન.

પાઠ ૮૦ મો.
 ખગલું (ના) એક જાત
 નું લાંબી આંચનું પ-
 લી-

તાલ (ના) મળ.
 શિરોઇ (ના) સાંકડા મોં

નું જોડું વાસણ.
 ટોળ(ના)મળક;મસ્કરી.
 નોતરું (ના) જમવાનું
 ફેડેણું.
 છાછરી (વિ) પોહોળી,
 જોડી નહીં.
 ફાંફાં(ના) ખોટી મેહેનત.
 ચપચપ (વિ) ઝડપથી.
 પરોણા (ના) પરદેશી ઉ
 તરેલો.

મળ (ના) લેહેજત.
 રસોઇ (ના) જમણ.
 ગમ (ના) યુમ; ખમ.
 તક (ના) વેળા; વખત.
 ચૂકવી (કિ) ભૂલાવી.
 આગ્રહ (ના) ખળાતકાર.
 ટગરટગર(વિ) એકી ન-
 જરૈ.

મલકાવીને (કૃ) હસીને.
 દાઝ (ના)ખળાપો;ચુસ્સો.

પાઠ ૮૧ મો.
 જુગારી (વિ) જુલખોર.
 છકેલ (વિ) છાકેલો.
 ખતા (ના) દોકર.
 ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.
 કપૂત (ના)નહારો છોકરો.

ગોઠીઆ (ના) મળતિયા.	હોકરો (ના) ખતા; ઠેસ.	હાણુ (ના) નુકસાન.
મનખો (ના) જીંદગાની.	પિતા (ના) આપ; તાત.	વળગે (કિ) ખાઝે.
જૂગડું (ના) જૂગાર.	ગમાર (ના) ગામડીઆ.	સહી (અ) નક્કી.
છેલ (વિ) વરણાગીઓ.	પીટાય (કિ) ઝીકાય.	ફળ (ના) ફાયદો.
ઠગાય (કિ) છેતરાય.	પોઠીઆ (ના) સાંઢીઆ.	વળગી (કુ) ખાઝી.
	દુર્ગુણ (ના) ખરાબ ગુણ.	એજે (વિ) ફોકટ.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૨).

ખેહકેલો સહેલાણી છોકરો ખતા ખાધને છેતરાય છે, તે જૂવે રમનારાની સંગત કરે છે ને ઘણી હોકરો ખાય છે; ભૂતની પેઠે તે ભટકે છે ને આપ તેને નઠારો છોકરો ડેહે છે, એવા ખીન સમજના ચાર મળતિયા હોય તે સાંઢીઆની માફક માર ખાય છે. (૧).

જૂગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે, એમાં ઘણા લોકને નુકસાન થાય છે; માણસને એ ખાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હડે નહીં; જૂગાર રમવો એ ખરાબ ટેવ છે એ નક્કી એમાં કાંઈ પણ ફાયદો નથી; જે માણસ એને ખાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફોકટ ગયું એમ જાણવું (એટલે એથી પૈસાની તથા આખરની ખરાબી થાય છે). (૨).

પાઠ ૮૨ મો.	વેહેમ (ના) શક.	ખોલ (ના) ખખ્ખલ; ચુકા.
વણુજરો (ના) પોઠી ઉ-	સગપણુ (ના) સગાઈ.	ભાઈખંધી (ના) દોસ્તી.
પર અનાજ નાંખી	કુટુંખી (ના) પીતરાઈ.	પાઠ ૮૩ મો.
વેપાર કરનારો.	ખાપદાદા (ના) ધરડાવ-	દોસ્ત (ના) ભાઈખંધ.
પેઢી (ના) ઝોલાઈ.	રડા.	ભોજો (વિ) નીખાલસ.
શિઆળ (ના) ફોલ્દા જે-	જાંમલ (ના) વન; વગડો.	ગોઠવું (કિ) એન પડવું.
વું જનવર.	ઠીંગણાં (વિ) ખટકા.	પરાયું (વિ) પારકું.

સંતાપ (કૃ) છુપાઈ.
પધારજો (કિ) આવજો.
સમસમ (ના) જુલુસર.
કુકડી (ના) મરધી.
પેસ્તાવા(કૃ)દલગીરયવા.
વણલાં (વિ) પ્યારાં.
ઝાઝો (વિ) ખહુ.
દિવસે (ના) દાહાડે.
નવસસ (ના) કુરમદ.

પાઠ ૮૪ મો.

કરતૂક (ના) કાવતરાં.
મુદો (ના) સાખિતી.
દાવો (ના) હક;સંખંધ.
સંખંધ (ના) વળગણુ.
ખરાડવા (કૃ) પોકારવા.
છાણાચું (કિ) મૂકાચું.
ચંડાળ (વિ) પાપી.દુષ્ટ.
હુચ્યા (વિ) દોંગા.
કાણું કર=મોં સંતાપ.
ખા (ના) મરધીનું રે-
હોહાણુ.
લાજ (ના) એખ; શરમ
ખોટા (વિ) ખરાખ.
સ્વભાવ (ના)ખાશિચત
સાર (ના) મતલખ.
મતલખ (ના) સ્વાર્થ.

સાધવા (કૃ) પાર પાડવા
લાંભો(વિ) ઝાંઝો; ધણા.

પાઠ ૮૫ મો.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.
સંતાપ (ના) દુઃખ.
સ્નેહ (ના) પથ્થર પાટી
છાનોમાનો (વિ) મુંગો-
મુંગો; ચૂપકીચી.
હવેલી (ના) ઝોચીખાંધ-
ળીનું ઘર.
પાઈ (ના) એક પછ.
ધરાસ (વિ) લાયક.
રણિઆમણા (વિ) શો-
ભાવંતો.
થંડો (વિ) ટાંડો.
સુંદર (વિ) સારો.
વાણી (કૃ) ચૂંટી.

પાઠ ૮૬ મો.

ઠાણી (ના) ઘરડી ખાય-
ડી.
સાજાંતાજાં (વિ) સાજાં;
સારી પટે.
ગમત (ના) રમૂઝ.
અંધાપો (ના) અંધળા
પણું.
લાચાર (વિ) નાચાર.

વાણું (કિ)વીરજપમાહું.
મીચીને (કૃ) વીચીને.

દસ્કત (ના) અક્ષર.
મજેની (વિ) સારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન(વિ) નસીખ
વાળો.
હાલ (ના) દશા; હવાલ.
પીડા (ના) દુઃખ.
મટથો (કિ) દૂર થયો.
શાખાશ (અ) ધન્ય છે.
કરકરી (વિ)ખડખચરી.
ખાલી (ના) ઝઝાળી.
અંગારો (ના) અણુગા-
રો.
દાઝે (કિ) ખળે.
ખૂલતો (કિ) વીસરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કમૂલત(ના)હા ફેહેવી તે.
ઉત્તર (ના) જવાખ.
વાળથો (કિ) દીધો.
ધૂણાચું (કિ)હલાચું.
પાંગોહું(ના)પગના ધુંડે
ણું આગળનો ભાગ.
ઉઠાડવા (કૃ) ઉઠો કરવા.

માયાફોડ (ના) મેલેનત.
 ઉચ્ચાર(ના) વેણુ, શખ્દ.
 રો રો (ના) રડ રડ.
 ખાચ(ના)ખે હાચનું છા-
 તી સાચનું દખાણુ.
 ભવિષ્ઠે (ના) ભાધનો
 છોકરો.
 ખેડેરો (વિ) કાને સાંભ-
 બે નહીં તે
 મુગો (વિ) મોંડે ખોડે
 નહીં તે.

પાઠ ૮૯ મો.

આસનાવાસના (ના) સે-
 વા ચાકરી.
 સદગુહસ્થ(ના)સારા મા-
 ણુસો.
 ફાળ (ના) ફિફર; ધાસ્કો.
 હાશરત (ના) નિશાની.
 દોર (ના) મુરખ.
 ચાળ (ના) ફોરણુ.
 લોવા (કૃ) બૂજવા.
 હૃદય (ના) અંતઃકરણુ.

પાઠ ૯૦ મો.

દશા (ના) હાલ.
 અવતરે (કિ) જન્મે.
 કીકો (મા) નાનો છોકરો.

ઉજ્જડ (વિ) વસ્તી વગ-
 રનો; અવાગરો.
 જન્મથી (ના) અવતરે
 ત્યારથી.

ઉપયોગ (ના) ખપ.

પાઠ ૯૧ મો.

અવેસ્થા (ના) હાલ.
 ગાયન (ના) રંગતાન.
 ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
 સ્વાદ (ના) ચાખવું તે.
 વાસ (ના) યુગંધ.
 યુલખ, મોગરો (ના)
 ખુશખોદાર ફૂલનાં ના
 મ.

અવગુણુ (ના) નુકસાન.
 નરસી (વિ) ખરાખ.
 માર્ગે (ના) રસ્તે.
 છુટકો (ના) નીકાળ.

પાઠ ૯૨ મો.

શિખર (ના) યેચ; ઉપ-
 લો ભાગ.
 જવાળામુખી (વિ) ખજ-
 તા મોનો.

અમત્કર (ના) અચંખો.
 પુણ્ય (ના) ધર્મ.
 ભકિતમાન (ના) ભકિત

કરનાર.
 ક્ષેત્ર (ના) ખેતર.
 ઝોગખેડો (કૃ) રમ થઈ
 ગયલો.
 ધડાકો (ના) મોટો અ-
 વાન્તે
 ધગધગતો (વિ) ખલુ ઉ-
 નો ઉનો.
 ચોતરફ (અ) ચારે બા-
 જુએ.

સડસડ (વિ) દડદડ.
 મોઢી (વિ) ઘણીકિમતી
 દોલત (ના) માયા; પુંજી
 આચરાણુ (ના) ચાલ,
 લીસો (વિ) ટાઢો.
 અજ્ઞાની (વિ) ભોળા; વ-
 ગર ભણેલા.
 ઇશ્વરી (વિ) દેવતાઈ.
 ઉગરી (કિ) ખચી.

પાઠ ૯૩ મો.

કેફ (ના) નીશા.
 નિદા (ના) બદખોદ.
 ઉચરવું (કિ) ખોડવું.
 ભ્રાંતિ (ના) વેહેમ.
 કાર્તિવંત (વિ) આખરૂ-
 દાર.

કરંત (કિ) કરવું.	ખાનારો માણસ.	નાત (ના) જાત; જાતના
રોષ (ના) શસ્ત્રો.	કન્યા (ના) કુંવારી છોકરી.	માણસો.
શિર (ના) માથું.	નવ (અ) નહીં.	એતો (કિ) સમજી લેઓ.
જગ (ના) જગત.	સોખત (ના) સંઘત.	નર (ના) મરદ; ભાઈડો.
કેફી (ના) નીચા કરનારો.	રખે (અ) નહિતો; રખેને.	નાર (ના) પાછરી.
લાજ (ના) આપર.	મનુષ્ય (ના) માણસ.	જીવતર (ના) જીવંતગાની.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.	વ્યસની (વિ) ટેવ રાખ-	ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.
સોંપે (કિ) ધીરે.	નારો; વ્યસનખોર.	વળગરો (કિ) ખાતરો.
કાજ (ના) કામ.	પસ્તાય . (કિ) દલગીર	રેલ (ના) પાહારનાં ચ-
ભાંગી (ના) ભાંગ પીના-	થાય.	દી આવેલાં ભરપૂર
રો માણસ.	દોષ (ના) ઠપકો.	પાણી.
અફીણી (ના) અફીણ	લજવાય (કિ) શરમાય.	ખેલ (ના) રમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૩).

જે કેફી હોય છે તેની દુનિયામાં આપર ગણાતી નથી; તથી તેનો ભરોસો કરીને કોઈ કામ સોંપતું નથી; જે માણસ ભાંગ પીએ છે અફીણ ખાય છે ને કેફ કરે છે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવતું નથી. (૧). તેન કેફીની સંગત કરતાં પધા માણસો ખીએ છે, કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી પદખોઈ કરશે; કોઈ ખીજી માણસ કંઈ વસ્તુ ધરની ચોરી જાય, તો તેનો વેલમ કેફીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કોઈ સારૂં આપરદાર માણસ હોય, તો તરત તે કેફીનો ભરોસો કરતું નથી; માટે જે કોઈ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડે છે તે પછી મનમાં ધણા અફસોસ કરે છે (કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી). (૩). કેફી માણસ પોતાનો શસ્ત્રો ખીજી ઉપર કાઢાડે, ને પોતાને જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકે છે; જ્યાં એખલો ખેડા હોય ત્યાં શર-

માય છે, ને પોતાની ન્યાતના ક્ષેપ માણસો પોતાના જેવા થાય થાય તેવા
 ધલાજી જ્ઞેયા કરે છે. (૪). તે માટે તમે સઘળા માણસો સમજી લેઓ,
 ને એવા કેફી માણસ સાથે તમે જોલો ચાલો નહીં; જે બધરી કેફીને પરણી
 હોય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કેફી વસ્તુ (ભાંગ, અફીણ,
 માઝમ, તાડી, દારૂ) વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં, નહિંતો તમારે ગળે
 તે ખંધારો; સાપ, કેફ, ને રેલના ચઢેલાં પાણી, એ ત્રણ સાથે તમારે રમત
 કરવી નહીં, કેમકે (સાપ કરડે, કેફ ગળે ખાઝે ને પાણી ખૂડડે). (૬).

પાઠ ૯૪ મો.

સાંખરી (ના) એક જન-
 તની હરણી.

હાણુ (ના) નુકશાન.
 અવિચાર (ના) વગર
 વિચાર.

પડછાયો (ના) ઓળો.
 નિહાળવું (કિ) જોવું.
 વખોડવું (કિ) વગોવવું.
 ભરાવ (ના) શોભા; દે-
 ખાવ.

ખડાઈ (ના) મોટાઈ.
 લજવી (કિ) એખ લ-
 ગાડી; શરમાવી.

મુદ્દલે (વિ) ખીલકુલે.
 શિકારી (વિ) શિકાર

કરનારા.

ખેંચતાણુ (ના) ખેંચા-
 ખેંચ.

ધિક્કારતી (કૃ) તિરસ્કાર
 કરતી.

સંકટ(ના)દુઃખ;આપદા.
 વખાણી ખીચડી દાંતે
 વળગે = જેની તારીફ
 કરીએ તેથી માહું થા
 ય; (જેના વખાણુ ક
 રીએ તે માથે ચઢી
 જાય).

ક્ષયદાવાળી=શુણવાળી.
 અવગણના (ના) તિર-
 સ્કાર; ધિક્કાર.

પાઠ ૯૫ મો.

સાર (ના) મતલબ.

નાન્યતર (ના) નપ્રસક;
 નર પણુ નહીં ને ના-
 રી પણુ નહીં.

તિરાહીત (વિ) ત્રીજો.

સર્વનામ(ના) નામને ઠે-
 કાણુ વપરાતો શબ્દ.

ઓળખાય(કિ) જણાય.
 ચંદનધો (ના) સરગના
 જેવું ખિયામણું જન-
 નવર.

ધજ (ના) નિશાન.
 એક વચન (ના) જેમાં
 એકનીજ સંખ્યા મા-
 લમ પડે તે શબ્દ.

ખડુવચન (ના) જેમાં

એક કરતાં વધારે સં- ખ્યા જણાય તે શબ્દ. વારંધડીએ (અ)હર વ- ખત. અડચણુ (ના) હરકત. પાઠ ૯૬ મો. પુરૂષ (ના) મરદ-નરની જાતી. રાખસ (ના) માણસ. આપ (સ) તમે ને હેકા- ણે વાપરવાનો માન ભરેલો શબ્દ. આસામી (ના) સખસ. પુરૂષ (ના) ઉરતાદ. હલકો (વિ) હિતરતો. વાણસો (વિ) હિતેસરી. સંદેહ (ના) વેહેમ. પાઠ ૯૭ મો. તળી (ના) જોડાનું તળિ- એનું જાડું ચામડું. મીરજાદ (વિ) પીશોરી- ના જેવો, પણ ખેટ- લી ચાંચનો. ખાહું (ના) જોડાનું ઉ- પહું ચામડું. પિશોરી (વિ) હલી ચાં-	ચનો; પારસી સાધ. નરી (ના) ઊંચી જાતનું સાફ ચામડું. ચંપલ (ના) ખાહું, ચાં- ચ ને ખડા વગરનો જોડો. કાલખૂત (ના) જોડામાં હેકવાનું મોચીનું લા- કડાનું ઝોન્ટર. સપાટ (ના) ચાંચ તથા ખડા વગરનો જોડો. આર (ના) સોય જેવું કા- ણા કોચવાનું મોચી- નું હથિઆર. મુગલાધ (વિ) વાળેલી ચાંચનો ઊંચી એ- ડીનો. મોચી (ના) જોડા સીવ- નારો. ચકતી (ના) ચામડાના ગોળ કકડા. દખણી (વિ) સરખા ખા- લાનો; દક્ષિણી લોકો ને પેહેરવાનો. ગામડીઆ (વિ) એકસ રખા ખાલાના; ગા-	મડાના લોકોને પેહે- રવાના. પાઠ ૯૮ મો. ઊચલાવવું (કિ) ફેરવી નાંખવું. પાળ (ના) ફેરણુ. સુખતળી (ના) માંઝર. મગનીશીંગ (ના) વિલા- યતી શીંગ. અવણું (વિ) ઊંધું. સવણું (વિ) ચતું. ફોર (ના) ખાહું; પાળ. ગાળા (ના) દીપી ચામ- ડાની વાપરી. મેલ (ના) ધુળ કચરો વ મેરે. ખંખેરી (કૃ) અપરી. રદાણુ (ના) ખચાવ. હોકર (ના) હેસ. પાઠ ૯૯ મો. અશોક (ના) સુખ; ચેન. પિંડ (ના) ગોળો. ખીચ (અ) વચમાં. કુઠામ (ના) નહારી જંગો. કીચ (ના) કાદવ. કાયા (ના) શરીર.
--	--	---

ગરય (ના) પૈસો.	માણુ.	ઝોટું (ના) ખબર.
ગાંઠ (અ) પાસે; સોડે.	સૂઝે (કિ) જાણાય.	ઝેત્યો (કિ) ખબર પડી.
પીછાએ (કિ) પીજાએ	સૂલટું (વિ) સીધું.	નીચ (વિ) હલકો
કીછાએ (કિ) કરીએ.	ખચીત (અ) નક્કી.	લપટાણી (કિ) ખરડાઈ.
વડાઈ (ના) મોટાઈ.	પટું (કિ) કહું; ભણું.	માયા (ના) પુલ.
વચો (કિ) રેહો.	વેળુ (ના) શબ્દ.	પદવી (ના) જગ્યા; દર- જગત.
કશો (વિ) કંઈ પણ.	પાંધરૂં (વિ) સીધું.	નિર્જન (વિ) ખેતરમાં.
વસ્તો (કિ) રહ્યો.	છપાય (કિ) જાણાઈ	ફોકટ (વિ) નકામો.
અસુખ (ના) ખેતનપણું.	આવે.	ફળેત (વિ) ખેતરમાં.
ઉલટું (વિ) સામું; ખ-	પ્રભુજી (ના) ધધર.	

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૪).

કદી કેદી વસ્તુ પીવી નહીં, ને વિચારીને કામ કરવું; જેથી લોકોમાં આખર વધે, ને હંમેશાં સુખમાં રહે; કેદ કરવામાં કંઈપણ લેહેજત રહી નથી, એથી કરી સામું જીવને ખેતનપણું થાય છે, ને પાંધરૂં કામ હોય તે પણ જાણાતું નથી; તમારા મનમાં હું ખરાબ પાંધરૂં શબ્દ કહું છું એવું નક્કો જાણજો; જે માણસ કેદ કરે છે તેની અક્કલ ઘણીજ ઘટે છે; જ્યારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાય છે, ત્યારે કેદી માણસ તેની નીશાથી પકડાઈ આવે છે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેદ કરવી મુકી દેશે, તેના પર પરમેશ્વર રાજી થશે. (૧).

કેદી માણસ કેદ કરીને પછી તે ખબરની માંહે આજ્યો, ત્યાં સારી કે નહારી જગોએ તે પડી ગયો, તોપણ (કેદની ધુનમાં) તે નહારને ખબર પડી નહીં; તેને ખબર પડી નહીં તોપણ તેનું આજ્ય શરીર કાદવમાં ખરડાઈ ગયું, અને તેથી લશ્કરને છેડે જે પૈસા ખાંધેલા હતા તે તે મૂરખ

ખાધ ખેદો (કોઈ છોડી ગયું); તથા દલપતરામ કવિ કેહ છે કે તે નકુંટ
યધને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો, ને કેદ કરીને નકામો ખેલુરમત થયો. (૨).

પાઠ ૧૦૦ મો.	પજે એવું.	ઠગાઈ (ના) ઠગપાણી;
સાણુ (કિ) પકડવું.	દેવ (ના) કીનો.	છેતરવાનું કામ.
શત્રુતાઈ (ના) દુસ્મનાઈ	ખાઈ(ના)ખેડેન; ખાઈડી.	બલાઈ (ના) સાલસાઈ.
મિત્રતાઈ (ના) દોસ્તી.	સાહી (કૃ) પકડી.	ટળે (કિ) મટે; જાય.
સદાઈ (અ) રોજ.	તણ (કૃ) છોડી; મુકી.	દુખદાઈ (વિ) દુઃખ ઉ-
સજનાઈ (ના) સલૂકાઈ	સગાં (વિ)એક મા તથા	પજે એવો.
મેળવું (કિ) મેળવવું.	એકજ ખાપના પેટના.	મીઠાઈ (ના) મીઠાસ.
વાસના (ના) ખુશખો.	સંપીને (કૃ)હળી મળીને.	તન (ના) શરીર.
સુખદાઈ (વિ) સુખ ઉ-	હુઆઈ (ના) હોંગાઈ.	

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૫).

અરે ખાપડીઓ ને મરદો તમે બધાની સાથે સગાઈ પકડીને જેવાં
એકજ માખાપના પેટથી જન્મેલાં ભાઈ ખેડેન રોજ હળી મળીને રેહ, કે
જેની લડાઈ માણસમાં જણાઈ એમ લડ્યા નહીં, એવી માણસાઈ પકડી
હોંગાઈ ખંધાઈ છોડીને અંને ખોલવામાં આખરૂની ખુશખો મેળવીને, વેર
ભાવ કાઢાડી નાંખી તમે મનમાં સ્નેહ ભાવ રાખો; એથી તમને સુખ
ધાય એવું માન મળે ને દુઃખ ઉપજે એવી અદેખાઈ તમારી જતી રેહ,
માટે મોઢે સારા સારા શબ્દ ખોલો કે તમારા શરીરમાં સુખ ધાય (નિરાં-
ત ઊંઘ આવે)

પાઠ ૧૦૧ મો.	પટેલ (ના) ગામૂનો ઉ-	સૌથી મોટું ગામ.
ખટપટ (ના) કડાકુટ.	પરી.	હરખાતા (કૃ) ખુશીયતાં.
ટાઢક (ના) ઠંડક.	કસખો (ના) તાલૂકાનું	મૂલ (ના) કિમ્મત.

ભાગ્યાં (કિ) સારાં લા-
ગ્યાં; સ્વાદ લાગ્યાં.

વડો (વિ) મોટો.

ઠજિઆ (ના) કજિઆ.

રોપીશ (કિ) વાવીશ.

દાડમડી (ના) દાડમનું
આડ.

ખેડૂત (ના) જમીન ખે-
ડનારો.

ડાહો (વિ) શાણો.

ઓસડ (ના) દવા.

જોડવાની (કૃ) એકઠા ક
રવાની.

લોભિયો (વિ) લાલચ.

તરશ (ના) સોષ.

હરખ (ના) ખુશી.

ખચ્ચી (ના) ખોડી.

પાઠ ૧૦૨ જો.

શોધ (ના) ખોળ.

ખાધ (ના) જોડી ખાડી.

જુસ્કો (ના) કૂદકો.

મટાડી (કિ) ઓસવી.

જુગતી (ના) તદખીર.

કરાડા (ના) ફોરણ.

ટેકાવે (કિ) અધેલી ને
મુકે.

વાર (ના) ઢીલ.

ઉગારવા (કૃ) ખચાવવા.

જોખમ (ના) ધાસ્તી.

આપમતલખી (વિ) સ્વા
ર્થી.

લેખે (કિ) ગણે; માને.

પાઠ ૧૦૩ જો.

ઉજળો (વિ) સફેત.

અળકતો (વિ) તેજ ક-
રતો; અળકતો.

ગાળ્યો (કિ) રસ કુર્યો.

છાપ (ના) આકાર.

લેખણ (ના) કલમ.

ચાંપશો (કિ) દાખશો.

ગાંધી (ના) કરીઆણું

વેચનાર; નેસ્તી.

હાટે (ના) ખજાર.

ગહડો (ના) દાણાવાળી

નાની ઇસકોતરી.

કીકી (ના) નાની જોકરી.

જોચકી (કૃ) ઉપાડી.

તકરાર (ના) રગઝક.

ભાગ (ના) હિસ્સો.

પાઠ ૧૦૪ થો.

કુંટવવું (કિ) છીનવી લે
વું; જીચી લેવું.

સંતોખવું (કિ) તરપત
થવું.

હરખાવું (કિ) મગન થ-
વું.

પૂછપાછ (ના) તપાસ.

ચોખખી (વિ) સાફ દાન-
તની.

સાચી (ના) સોખતી.

ઠયો (કિ) નક્કી થયો.

ધીરજ (ના) સખૂરી.

વાટ (ના) શહા.

કાયર (વિ) હેરાન.

ઉઘાડી (કૃ) ખુલ્લી કરી.

ખરચાચ (કિ) વપરાય.

દીકરી (ના) જોકરી.

રૂએ (કિ) રડે.

પાઠ ૧૦૫ મો.

વેગજેથી (અ) આઘેથી-

રોધને (કૃ) રડતાં રડતાં.

આંધો (ના) પરાંનું નામ.

હીંડતાં (કૃ) ચાલતાં.

ખાપુ (ના) ભાઈ.

થાક (ના) આરામ

ધણી (ના) માલિક.

પાઠ ૧૦૬ ઠો.

અટકચાળો (વિ) વીચીત્રો

અડપટ્ટો (વિ) અટક્યા	ધુંબ (અ) ધમ.	શોર ખડોર (ના) અવા-
જો; વીચીવો.	ખાણાં (વિ) ચપટાં.	જ; સાદ.
ફોકડા (ના) રંગીસો; છેલ.	અતિશે (વિ) ઘણાં.	એક (ના) છોથી ખાંધે-
રોરો (ના) ધમકી.	અડપટ્ટાં (ના) અટક્યા	લી જમીન.
ધાર (ના) હિમ્મત, ધીર-	ખાં; આડાં અવળાં	અંધો (વિ) આંધળો.
જ.	કામ.	હસતું (ના) હાંતી; મનક
ડખી (ના) દાખડી.	છરી (ના) ચપ્પુ	હાણુ (ના) તુંકસાન.
ચૂરા (ના) કકરા.	સાન (ના) સમજાણુ.	લાડકડો (ના) લાડવાયો;
જૂમી (કુ) ખાંડી.	દાખલી (ના) દાખડી.	વાહાસો છોકરો.
ચરના (ના) અક્ષર મો	આનંદ (ના) ખુશી.	વસ્માં (વિ). કપરાં.
રા દેખાય એવો કા-	તટકાળ (અ) તુરત.	દાટ (ના) જુલમ.
ચનો સંચો.	જખર (વિ) ભારે; ઘણું.	ઘડયો (કિ) ખનાવ્યો.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૬).

એક અટક્યાળો છોકરો, જેનું નામ જીવો હતું, તે જે રોકાણુ જઈ-
ને ખેસે ત્યાં ઘણાં અટક્યાળાં (આડાં અવળાં કામ) કરતો હતો. (૧).
કાગળ કે કલમ કે પછી ચપ્પુ, જે જે ચીજ તે જતો, તે ગમે તેવી સારી
હોય, તોપણ તેને અડપટ્ટી ખાંડી પરતો હતો. (૨). તેને ના કહીએ પણ
તે માને નહીં, અને કોઈનું કહેલું રજુ તે કાને ધરે નહીં, તોપણ તેને
એકજ દાહાડામાં, પછી સમજાણુ આવી ગઈ. (૩). ઘરડો માણસ ચરના
ને દાખડી (તપખીરની), મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટક્યાળો
(જીવાએ), તુરત ઘણા હરખ ભેર તે ખંને વાના લઈ લીધા. (૪) પછી તે
ચરના જે ઘણાં ચપટા હતા તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યા, અને પગ
વતી ધમ દેતાં કે દાખડી હતી તે જીવા સાફ લીધી. (૫). તે દાખડીનું ઢાંકણું મ-

જમૂત દીધેલું હતું, તેથી તે ઉઘાડવાને તેણે ઘણું જીર કીધું, એટલે જીરથી તે ઉઘાડતાં ઘણું ઉછળ્યું, ને ઘણો અવાજ થયો. (૬) તેમાંથી પછી તેના મોં ઉપર અધે તપખીર તપખીર થઈ રહી, એટલે તે ફાંકડો (સેડેલાણી) પાછી ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શક્યો નહીં. (૭). પછી ચશ્મા તે જોના ચોકમાં નાંખ્યા, ને છીંકો ખાવા લાગ્યો, ને ચાકીને ગભરાયો એટલે થુ થુ કરી, પછી જીવોં ત્યાં રડવા લાગ્યો (૮). તે આંખને ઘણી યોજવા જત્ય છે, તો આંખ તે આંધળો થાય છે, એવામાં ડોસાએ છોકરાને જોયો, અને ચશ્માના કકડા થયલા દીઠા. (૯). પછી તે ડોસાએ જીવાને કહ્યું કે ભાઈ હાંચી હસારત થઈ ને વળી નુંકસાન થયું, માટે હું લાડકવાયા જીવાતું એજ મતાનો જાણુજે. (૧૦). ચશ્મા તો કપરાં થઈ પડ્યાં (માંડેના કાચ ભાંગી ગયા), ને દાખડીએ જીવમ કર્યો (માંડેની તપખીર વેરાઈ ગઈ), પછી જીવાએ કોઈ દહાડો પાણુ ખીજ વાર પોતાની જીંદગાનીમાં એવો ઘાટ ખનાવ્યો નહીં (એવું કામ કીધું નહીં). (૧૧).

પાઠ ૧૦૭ મો.
નાનો કાંયે=કલાક કાંયે.
મોયે કાંયે=મિનિટકાંયે;
લાંખો કાંયે.
ચિત્ર (ના) છખી;તસવીર.
કુંડાણું (ના) ચકરકું.
અંતરે (ના) છેટે.
આંકડા (ના) નંખરો;

આંકો.
મિનિટ (ના) રા પળ.
પાઠ ૧૦૮ મો.
મધગત(ના) વચલી રા-
ત, (રાતના ૧૨ વાગ-
તાનો વખત).
એકીવારે=સામઝા.
સવાલ (ના) પ્રશ્ન.
નક્કી (અ) ખચિત.

ઝટ (અ) જલદી.
પાઠ ૧૦૯ મો.
રૂઠું (ના) મોસમ.
વર્ણન (ના) ખ્યાન; વિ-
સ્તાર.
શીતળ (વિ) ઠંડો.
પાનખર (ના) અડનાં
પાંતરાં ખરી જત્ય તે
મોસમ.

તંબોળ (ના) પાન.	વગેરે ધાન્ય.	ચંદન (ના) સુખડને પા-
શાલ (ના) ઉનનું કિમ-	ડગલી (ના) ખેવડી અ-	ણી સાથે ઘસીને કરો
તી લૂગડું.	ગરખી.	લો લોંદો.
સરોવર (ના) મોટું	ઘટે (કિ) ઝોછો થાય.	પંખા (ના) વીંજણા.
તલાવ.	ઢનાળો (ના) તાપની મો	મેયલ (ના) મધુર રાગ-
વનસ્પતિ (ના) લીલોત-	સમ.	નું કાણું પક્ષી.
રી, આડ પાંતરાં વગેરે.	જળ (ના) પાણી.	ચોમાસું (ના) વરસાદ-
વણતોલ = તોલ નહીં	પાન (ના) પાંતરાં.	ની મોસમ.
થાય તે; ઘણુંજ.	કેસડાં (ના) પીળો રંગ	ખાસું (વિ) મજાનું.
મહાર (ના) રાગનું ના-	કાલાડવાનાં ફૂલ.	ડુખાડુખ (વિ) બૂઝાબૂડ.
મ, (ચોમાસામાં ગાવા	રૂડાં (વિ) સારાં.	ઊંચારે (કિ) ખોલે.
નો રાગ).	ચણવાન (વિ) કાચઢા-	ચંપા, ચંખેલી) ફૂલનાં
ખેતીકાર (ના) ખેતીવાળા.	વાળા.	જૂઠું, ચુલાખ) નામ.
ચાખડી (ના) પાવડી.	હોજ (ના) પાણીનો	ફૂલાય (કિ) ખાલી આ
શિઆળો (ના) ટાઢની	ખાંધેલો કુંડ.	વે.
મોસમ.	કુંવારા (ના) પાણીની સે-	સુખમાટ (ના) સુખને
કહોળ (ના) અડદ, ચ-	રો પોતાની મેળે કુટે	સારું
ણા, વટાણા, વાલ	તેવો હોજ.	હીંચોળા (હીંચકા.
	ખાગ (ના) મોટી વાડી.	ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૭).

ઘઢની રૂઠ (કારતગ, માગસર, પોસ) માં ઠંડો પવન આવે છે, ને પાનખર રૂઠ (ફાગણ, ચૈત્ર માં ધજા પાકે છે; શિઆળે ગોળ થાય છે ને કપાસ કહોળ પણ પાકે છે, ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડે છે ને પાન આવે છે. (૧). વળી શિઆળામાં લોકો ડીલમાં ઉન ખનાતના ડગલા પેહરે છે ને શાલ ઝોઢે છે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને આલ

ફાટી જાય છે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દહાડો દુકો ને રાત મોટી હોય છે, ને શરીરમાં ખોરાકથી જરૂર આવે છે. (૨). તાપની રૂતુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણું જોડા જતાં રહે છે, ને નદી તળાવનાં પાણી મૂકાઈ જાય છે; ખેતી લીલોતરીનાં ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે, ને કામમાં આવે એવા સારા પીળા રંગના ફેસુડાનાં ફૂલ થાય છે. (૩). ઉનાળામાં પાણીનાં કુંડ, કુવારા, ખાગ ખગીચા સારા લાગે છે, અને સુખડનું ચંદન તથા વીંજણા પણ વાહાલો લાગે છે (તેથી ઠંડક વળે છે); કોચલ પક્ષી સારા મધુર શબ્દ બોલે છે, અને ગરમી એટલી પડે છે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂતુ ખુબ મજાની લાગે છે, તેવારે ખર્ષે ઠેકાણું પાણી ભરપૂર થઈ રહ્યું હોય છે; લોકો મહાર રાગ ગાય છે (કે તેથી વરસાદ આવે). ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવે છે. (૫). ચંપા, ચંખેલી ને જૂંધ, તેમજ શુભાખનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં વરસાદને સાફ છત્રીઓ હોય છે, ને મૂવા ખેસવાને હીંચકો ને ખાઠલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોય છે. (૬).

પાઠ ૧૧૦ મો.
ભાવશે (ના) ચંદોળ પ
ક્ષી.
લણુવું (કિ) કાપણી કર-
વી.
નચિંત (વિ) બેકિર.
ફેકટ (વિ) નકામું.
ચિંતા (ના) કિર.

આડોશી પાડોશી(ના)
પાસેના ઘરના રહેનારા.
ટાંપીને (કૃ) તાકીને.
માલ (ના) જીવ.
ભાઈ/ભાડું (ના) ભાઈ
તથા ભાઈ બેઠેનનાં
છોકરાં છેઆં.
લણુણી (ના) કાપણી.

ખીનાં (કિ) ખીધાં.
સમાચાર (ના) ખખર.
પાઠ ૧૧૧ મો.
ધારણા (ના) દિલાસો.
પડે (વિ) જતે; પોતે.
આપ મુઆ વિના સ્વર્મે
ન જવાય=પોતાનું કામ

પોતાથી જેવું સાઈ.
આય તેવું બીજાથી
નહીં યાય.

મેઘ સમાન બળ ન-
હીં=ખીચું ગર્ભ એ-
ટલું પાણી આવાને
પડે. પણ વરસાદના
પાણીની ખરાબર ન-
હીં યાય.

આપ સાન બળ ન-
હીં=આપણું કામ ક-
રવામાં આપણું બે-
ર જેટલું કરે છે તે
ટલું બીજાથી થતું
નથી.

મેઘ (ના) વરસાદ.
સમાન (વિ) ખરાબર.
બળ (ના) બેર.
નબર (ના) નીધા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

શુર (વિ) દીર્ઘસ્વરવાળો.
થડકતું (કિ) ભારથી ખો-
લવું.

સધુ(વિ) હસ્વસ્વરવાળો
અનુસ્વાર (ના) ખિંદુ.
હસ્વ (વિ) હંકો.

ગણ (ના) ગણ અક્ષર-
ની યોજી.

દીર્ઘ (વિ) લાંબો.

માત્રા (ના) હબી રેફ.

બેદ (ના) પ્રકાર.

જેગક્ષર (ના) જેગેલા

દસ્કતો

પત્ર (ના) કાગળ.

દરાવેલા (કૃ) નક્કી કરેલા.

વિગત (ના) તપસીલ.

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર (ના) બત; રીત

માત્રામેળ (વિ) માત્રા

ઉપરથી થયેલા.

અક્ષરમેળ (વિ) અક્ષર

ઉપરથી થયેલા.

પદ (ના) ગમે તેટલી મા

ત્રાનું એક ચરણુ-

લીટી.

ઓપાઈ (ના) જેમાં આ

ર પદ આવેલાં તે.

પિંગળ(ના) કવિતા બ-

નાવતાં શીખવાની ઓ

પડી.

ચરણુ (ના) પદ.

પાઠ ૧૧૪ મો.

વિસ્તાર (ના) એહેવાલ.

લક્ષણુ (ના) ખ્યાન.

લંબાણુ (ના) લાંબો વિ

સ્તાર.

વિસામો (ના) આરામ.

આરંભતા(કૃ) શરૂ કરતાં.

વર્ણમેળ(વિ) વર્ણથી ચ-

યેલા.

વિશેષ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫ મો.

વિશ્રામ (ના) વિસામો.

અનુપ્રાસ (ના) મળતા

હરચરના અક્ષરો.

કવિત(ના) મનહર છંદ.

શબ્દો (ના) ખોલ.

ત્રિભંગી (વિ) ગણ પદ

થી તુટે ને ઓથે પદે

બંધ ખેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬ મો.

ધાટ (ના) આકાર.

કોવત (ના) બેર.

સરજી (કિ) પેદા કરી.

મૂળથી (અ) પેહલાં.

જાંડવા (ના) દોડવા.

હુખેડે (કિ) મૂળ સાથે

ખેંચી કાઢેડે.

પીલીને (કૃ) દાખીને.
આદમી (ના) માણસ.
૩૫ (ના) ઘાટ; આકાર.
ખદલે (કિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭ મો.

સંપ(ના)એક મત; એ
ક્રો.

મંત્રી (ના) પ્રધાન.

નૃપ (ના) રાજ.

ચખ (ના) આંખ

નિજ (વિ) પોતાના.

મહી (ના) પૃથ્વી.

ભ્રાત (ના) ભાઈ.

આદિક (અ)એશિવાય.

પ્રધાન (ના) વજર.

સંવત (ના) વિક્રમનો

સન, (હાલ ૧૮૪૦).

તેર ત્રેપન (વિ) ૧૩૫૩

વિક્રમ (ના) રાજનું ના-

મ છે.

દિલી (ના) હિંદુસ્તાન-

માં જમના નદી ઉપ

ર શહેર છે.

અલાઉદ્દીન (ના) ગીલ-

જી વંશનો ખાંતે

ખાદશાહ.

તખ્ત (ના) રાજ્ય ગાદી.

મલેક (ના) મલેક કાકુર;

ગીલચી વંશનો ત્રી-

જ્ઞે ખાદશાહ.

જખ (અ) જેવારે; તેવા

રે.

અમલ (ના) રાજ; હકુ-

મત.

૩ચી (ના) ભાવ; ધંધા.

વિખ (ના) ઝેર.

શાહ (ના) ખાદશાહ.

શાહનદો (ના) ખાદશા-

હનો છોકરો.

એક માસ દીન પંચ

(વિ) પાંત્રિસ દિવસ.

સંપજે (કિ) ઉપજે.

સેંચો (કિ) રાખ્યો.

વણુ (અ) વગર.

કુંવર (ના) રાજનો છો

કરો.

હાંચો (કિ) માર્યો.

પિતુમાતે (ના) માઆપ.

શુભ (વિ) સારું.

સંવતે (કિ) રાખતા.

રંક (ના) ગરીબ માણસ.

પીગય (કિ) દુ.ખી થાય.

ધન (ના) પૈસા; દ્રવ્ય.

ધારતું (કિ) વિચારતું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૮).

જ્યારે વિક્રમાદિત સંવત ૧૩૫૩ નું વર્ષ હતું, ત્યારે દિલીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલાઉદ્દીન ખાદશાહ બેઠો; એટલે તેના વજર મલેક કાકુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઈ, તેથી તેણે અલાઉદ્દીન ખાદશાહને ઝેર ખવાડીને મારી નાંખ્યો ને તેના છોકરાની આંખ પણ ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાકુર ફક્ત પાંત્રિસ દહાગ રાજ્ય કરીને ખરાબ રીતે મુઝા,

માટે ખચિત્ત વિચારીને જીવો કે સંપ મૂકી ને કામ કરે તો કદી સુખ યાવ નહીં. (૧).

દિલ્લી શહેર વગેરે ખીજા દેશોમાં આજ સુધીમાં જે જે રાજાઓ થયા, તેઓમાં જેમણે સંપ રાખ્યો નહીં તેઓ ખંધા વગર મોતે (કમોતે) મૂક્યા; તેમાં કોઈ રાજાને પોતાના છોકરાએ માર્યો, અને કોઈને પોતાના ભાઈએ માર્યો; તેમ કોઈ રાજાને પોતાના વજરે માર્યો; એ પ્રમાણે સારી રીતે સંપ રાખતા નથી તો રાજા અને રાંક એટલે (પૈસાદાર અને ગરીબ) ખંનો જણાઈ પી થાય છે; પૈસા યકી સુખ યાય છે એવું કોઈ વિચારતું નથી, પણ સંપ રાખેથીજ સુખ યાય છે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.

તેજનો (ના) જયકળ,
જવંત્રી, તજ વગેરે
મસાલો.

પુશ્પોદાર (વિ) સુગંધ
દાર.

જવંત્રી (ના) જયકળ
ઉપરની છાલ.

ટાપુ (ના) ખેટ.

ખાસાં (વિ) મઝાનાં.

મૂમખા (ના) લૂમખા.

શોભિતું (વિ) શોભાય

માન; સાફ.

મીઝ (ના) ફળ; ગર.

જમફળ (ના) જમફળ.
દેખાવડું (વિ) શોભા-
વંતું.

મૂંટી (ફ) તોડી.

પાઠ ૧૧૯ મો.

ખાદીઆન (ના) એક

જાતનો તેજનો.

ભભકદાર (વિ) શોભિ-
તો; ખાલતો.

તજ (ના) લવેંગના આ-
ડની છાલ.

ગળપણ (ના) મીઠાસ.

નિપજે (કિ) પાકે.

ફંપથ (ના) ફણગો.

મૂરમ (ના) વાસ.

તમાલપત્ર (ના) તજનાં
પાંતરાં.

જાંણડો (વિ) જાંણના
જેવો, (ભૂરો આસ-

માની).

પાઠ ૧૨૦ મો.

લોકડી (ના) કોલ્હાં જેવું
જાનવર.

છટકી જવું (કિ) નાસી
જવું; હાથમાં નહીં

આવડું.

શિકારી (ના) પારધી; શિ-

કાર કરનારો.

અણીદાર (વિ) અણી-
વાણ.

ગોડે (અ) પેઠે.

છાટ (ના) રંગની ભાત.

ખોલ (ના) ખખોલ; ખા.

ખો (ના) ખાઈ.

સંધ્યાકાળ (ના) સમી-
સાંઝ, (દીવા ખત્તીનો
વખત).

કોળ (ના) મોટો ઊંદર.

કૂકડા (ના) મરંધા.

ખગાડ (ના) નુકસાન.

ખખરદાર (વિ) હોંશિ
આર.

ખક્કાઈ (ના) ખંધાઈ;
ખખરદારી.

ખંધું (વિ) હુચ્ચું.

પાઠ ૧૨૧ મો.

હુંગર (ના) મોટો ઊંચો
ટેકરો.

કઢણ (ના) ઢાળ.

સેંકડો (વિ) સો.

પક્કી (વિ) પાકી; હોંશિ-
આર.

કાળા માથાનું = ખોલી
શકે એવું અક્કલવાણું.

માનવી (ના) માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહાસાગર (ના) મોટા

સમુદ્ર, (પૃથ્વી ઉપર

એવા પાંચ છે).

કાંદો (ના) કિનારો.

હિંદી (ના) હિંદી મહા-
સાગર. (હિંદુસ્તાન-
ની દક્ષિણનો).

આટલાંટિક (ના) એશિ-
યા ખંડની પશ્ચિમ ત

રફનો મહાસાગર.

પાતિક્કિક (ના) સ્થિર પા
ણીનો મહાસાગર.

રોકવું (કિ) ધેરવું; ફરી
વળવું.

સાગર (ના) સમુદ્ર.

મેર (ના) ખાણ.

વીંટી (ફ) લપેટી; ઘેરી.

પીવાન્તગ=પીવા લાયક

પથરાએણું (ફ) ફરી વ-
ળેણું.

પાઠ ૧૨૩ મો.

ચમત્કાર (ના) અચ-
ખા; અજબ ખેલ.

ખોણું (ના) જીવ વગરનું

ખોળીજાં.

વમળ (ના) પાણીના બ
મરા.

વંચોળીઓ (ના) પવન-
નું જોરથી વાવું.

કંઠાળ (ના) દરિયા ક
દેનો દેશ.

ચંખલા (ના) છીપોમાં
થતાં જીવડા.

ભરતી (ના) જીવાળ; પા
ણીનું આવવું.

ઓટ (ના) પાણીનું ઉ-
તરવું.

પરવાણું (ના) ઝીણા લા
લ પથરા જેવી ચીજ
દરિયામાં થાય છે.

વાદળી (ના) કાણા કા-
ણાવાળી પાણી ચૂસે
એવી પોચી ચીજ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

ડેરા (ના) તંજ.

તંજ (ના) નાનો ડેરો.

ખાઈ (ના) ખંદર.

વેહેવારીઓ (ના) આ-
ખરદાર— શાખવાળો

માણસ.

દીવાનખાનું (ના) આ-
ગલા માળનો ખેઠક-
નો ઝોરડો.

અનુકુળ (વિ) ઠીક; પા-
ધર.

ઢાળે (કિ) ઢળતી રાખેછે
પેદાસ (ના) આવક; ની-
પજ.

જીવે છે (કિ) જીવેરો
કરે છે.

જીંટી (ના) ખાલી.

હુશિઆર (વિ) અક્કલ
વાળા; કાબેલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

કળા (ના) હુનર; યુક્તિ

યંત્ર (ના) સાંચો.

પ્રતિ (ના) નકલ.

મુદ્રાધાપ (ના) ખીખા
ધાપ.

શિખાધાપ (ના) પથરા
ઉપર અક્ષર પાડી
ધાપવું તે.

પુસ્તકો (ના) ચોપડીઓ.

સુમારે (અ) આસરે.

અયલ, છીદડી (ના)

ખાયડીઓને પેહર-

વાનાં મૂતરાઉ લૂગડાં.
છીપા (ના) લૂગડાં ચેક-
નારા લોકો.

શાઈ (ના) રૂશનાઈ.

ખેડાળ (વિ) ખરાબ
આધારના; ઘાટ વગ-
રના.

સુપારો (ના) સારો કે-
રકાર; ખાખ મટાડવાં.

છાપખાનું (ના) પુસ્તકો
વગેરે છાપવાનું ઠે-

કાંણું.

નકલ (ના) ઉતારો; પ્રત.

હિકમત (ના) તદખીર.

પાઠ ૧૨૬ મો.

કૃત્ય (ના) કામ.

એષ્ટ (વિ) મોટો.

નિર્જીવ (વિ) જીવ વગ-
રના.

વર્ગ (ના) જાતિ; પંકિત
વનસ્પતિ (ના) લીલોત-
રી.

કરમાય (કિ) ચીમળાય.

વેદના (ના) પીડા; દુઃખ.

પદાર્થ (ના) ચીજ; વસ્તુ.

મુદ્દલ (વિ) ખીલકુલ.

ખરેખાતના (વિ) સાચે
સાચા.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ટંટો (ના) ઝગડો
પતાવનાર (ના) સમાધા-
ન કરનાર.

ઝગડો (ના) ટંટો.

પરીક્ષા (ના) તપાસ.

પંચ (ના) પાંચ માણુ-
સાની ટોળી.

દનામ (ના) ચોપડી વ-
ગેરેનો સરપાવ.

કરાવ (ના) નિશ્ચય.

નારાજ (વિ) નાજુશી.

ઠાવકી (વિ) ડાહી.

ફર્યાદ (ના) રાવ.

ચુનો (ના) વાંક.

મસ્તી (ના) તોફાન.

સાંખી (કૃ) ખમી.

ખખરદાર (ના) હોંશિ-
આરી.

જાલમનસાઈ (ના) દાન
ઈ; સાલસાઈ,

પાઠ ૧૨૮ મો.

ઉપરાજી (ના) તરફદારી.

વહાલાં (વિ) હેતેસરી.

લાજતી (કૃ) શરમાતી.
ખેનપણી (ના) સહિએર.
વારી (કિ) અટકાવી.
અંખવાણા (વિ) આંખ;
વીલાં.

ધન (અ) શાળાસ.
અસર (ના) લાગણી.
છુંડી (વિ) ખરાખ.
અઝી (વિ) ઘણી.

પાઠ ૧૨૯ મો

ભોજ (ના) ખીનાસ; સ-
રદી.
સંધિવા (ના) હાથ પગ
રહી જાય એવાં વા.
અધેખમા (ના) સરકમઃ
મગજ ભારે થાય તે.
વીનતું (કિ) વારી વારી
ને સમજવવું.
ભોંયતળીજીં (ના) પેટેલા
માળ નીચેની જમીન.
રસોડું (ના) રાંધણી.
ખખરઅંતર (ના) સમા
ચાર.
સેહેતું (કૃ) સદતું; માફક
આવતું.
અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વિ) નખળા
અહ પીડા (ના) અહના
જોગનું દુઃખ.
નડે છે (કિ) હિરાન કરે
છે.

કીચડ (ના) કાદવ.
નસીખ (ના) ભાગ્ય.
મટયો (કિ) દૂર થયો.

પાઠ ૧૩૦ મો.

નામિયો (વિ) જાણીતો;
પ્રખ્યાત.
રણુ (ના) રેતીનું મેદાન.
સરેરાસ (વિ) સરાસરી.
લેખાય (કિ) ગણાય.
જેન ધર્મી=આવક લોકો
ના ધર્મના.
રળિઆમણાં (વિ) શો-
ભાયમાન.
અખાત (ના) પાણીવા-
ળી મોટી ખાડી.
તંગાસ (ના) તાણુ; ખોટ.
રેતાંજ (ના) રેતીવાળી.
જર (ના) જીવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.
પંકાય (કિ) સરસ કેહે-
વાય.

સરસ (વિ) સારા.

પાઠ ૧૩૧ મો.

શોભાયમાન (વિ) સારું,
શોભાવતું.
ધામ (ના) મુકામ.
હાલકો (ના) જેમાં ધ-
ણાં સંસ્થાનો આવે-
લાં તે.
છાવણી (ના) પડાવ.
હાલકો (ના) જેમાં ધણા
એક તાલુકા આવેલ
તે.
સંસ્થાન (ના) રાજના
વસાવેલા ખંડિઆ
મુલક.
રેસીડેન્ટ (ના) સરકાર
તરફથી છાવણી નાંખી
રેડેનારો.
ગાદી (ના) તખ્ત.
સરકાર (ના) હાકેમ.
સંઘ (ના) યોજાં.
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો
આખરદાર અહસ્થ.
કુંડ (ના) છોથી ખાંખી
લીધેલો ગોળ ઝરો.

અધિકારી (ના) ઓઢે-
દાર; હાકમીવાળો.

મુદત (ના) દેરવેલો વ-
ખત.

પેટું (ના) તાપો; હવાયો.

પાઠ ૧૩૨ મો.

વાઝોટું (ના) પવનનું
તોફાન.

મૂઝી (કિ) માલમ પડી.

વારો (ના) વખત.

તાપણી (ના) ખજાણું.

મથો (ના) ઠરેલા રસનો
ગાંગડો.

જુગતી (ના) તદખીર.

કારખાનું (ના) વખાર.

સોડા (ના) એક જાતનો
ખાર.

નિર્મળ (વિ) ચોખ્ખો.

લોંદો (ના) લચકો.

ધેર (ના) ધેરાવાં, ફેર.

પાઠ ૧૩૩ મો.

ખિલોરી (ના) હાંડીની
જાતનો કાંચ.

ખપોટી (ના) એક જા-
તની રેતી.

ખારદર્યક (વિ) જેમાંથી

આરખાર જોવાય તે.

કંદીલ (ના) કાચનું
પ્યાણું.

હાંડી (ના) દીવો સજ-
ગાવવાનો કાચનો

દખ્ખો.

પ્યાલા (ના) જામ; પ-
વાલાં.

ખરડ (વિ) ભાંગી જાય
એવો.

કણી (ના) રજ; રજકણ

પ્રકાર (ના) જાત.

મેળવણી (ના) ભેગ.

પોટાશ (ના) એક જા-
તનો ખાર.

ખાટલીઓ (ના) સીસી-
ઓ.

આરખાર (અ) આગલા
પડથી પાછલા પડ

સુધી.

પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત.

પાઠ ૧૩૪ મો.

ઊસ (ના) સાજ પનાવ-
વાનો ખાર.

કાંકણ (ના) ધોળા ટપ-

કાવાળી કાળી ચપટી

ધારવાળી ખંગડી.

પ્રખ્યાત (વિ) નામીયા.

ખેતરવા (ના) ખેતરપૂર
જગ્યા.

વોહોરા (ના) હોરા લોક.

ખાદ્યણુવાડો (ના) ખા-
દ્યણુ લોકોનો જગ્યા-

પુષ્કળ (વિ) ઘણો.

કાપડાં (ના) ચોળી કાં-
ચળી.

ખાપો (ના) આરસી;

આરસીના કાચના ચી-
ણા ચીણા કકડા.

મકાન (ના) ઘર; મુકામ

મૂલ (ના) કિંમત.

પાઠ ૧૩૫ મો.

પડધાયો (ના) ઓળો.

સંતોષ (ના) આનંદ.

તીરે (ના) કાંડે.

ભોગવવું (કિ) વાપરવું.

ધુછે (કિ) ચાહે.

અનીતિ (ના) ગેર ચીતી;

ખીન ચિવેક.

લોભે લક્ષણ જાય=લો-
ભથી આખર જતી
રહે.

મૂળગાં (વિ) સમૂળાં; ખીલકુલ.	પીપાતું (કિ) પંકાતું. સમૂળું (વિ) ખધું.	આશિષ.
ઉચોગ (ના) મેહનત.	લોભ (ના) દલગીરી.	લક્ષણ (ના) ગુણ.
સ્થિતિ (ના) હાલત.	મોહ (ના) મોહિણી.	શૂળ (ના) પેટ ચુંચાય
તકાવતું (કિ) ધારી રે- હેતું; તાકી રહેતું.	ન્યૂન (ના) ખોટ; ખડાદ	એવો રોગ.
ઠાલા (વિ) ખાલી.	વધુવાન (વિ) શરીર	એ લોક=આ લોક ને
ખાળવો (કિ) કુડવવો.	વાળો.	દેવ લોક.
લોભને લોભ નહો=લો- ભનો કંઈ છેડો નથી.	માનમરજદા (ના) આ- ખર.	દોષ (ના) અપરાધ.
પાઠ ૧૩૬ મો.	ભાર (ના) વફર.	સંતોષી (વિ) આનંદી.
કાર (ના) વેહેવાર.	વેહેવાર (ના) આપ લે- નો સંખંધ.	પૂરણ (વિ) પૂર; ખધું.
પ્રાદી (વિ) મોટી; ઘણી.	નવ (અ) નહીં.	મહીપતિ (ના) રાજ.
હજવો (વિ) હલડો.	પુણ્ય (ના) ધર્મ; દાનનું	ધાન (ના) અનાજ.
		અર્થ (ના) મતલબ.
		ગાં. (વિ) ઘેરો.
		ગર્થ (ના) પૈસો.

(કવિતાનો સમજીતી). (૧૮).

લોભ કરવાથી આજતો વેહેવાર ખંધ થઈ જાય છે, અને લોભથી ધન્યતા આખરે ઓછી થાય છે, લોભે સારી રીત રહેતી નથી, તેમ લોભથી એક ખીજમાં સારું હેત પાણુ રહેતું નથી. (૧). લોભ કરવાથી ભાર વફર રહેતો નથી, ને લોભથી આપ લેનો સંખંધ ચાલતો નથી, લોભથી સઘળા ગુણ ઓછા થાય છે, ને લોભથી ભરેનો હલડો થાય છે. (૨). લોભથી વિદ્યા પંકાતી નથી, ને લોભથી પુન્ય કરેલું ખધું જતું રહે છે; લોભે કરીને સઘળાં ગુણ શૂળ જેવા જાણવા, અને લોભ એ સઘળા પાપનું મૂળ જાણવું, (એટલે અતિ લોભે મર્વ જતું રહે છે). (૩). આ લોકને દેવ લોક એટલે (મૃત્યુ લોક ને સ્વર્ગ લોક) એ ખેમાં ખૂણડે એવો લોભ

છે, પણ તેમાં મોહિણી મૂકેલી છે એ મોટી દલગીરીની વાત છે; લોભ કરવા વિષે ઘણા અપરાધ કહેલા છે, પણ સુખી થવાનો માર્ગ તો આનંદ રહેલું ત છે. (૪). જે આનંદી છે તેને ખલુ માન આવકાર હોય છે, ને આનંદી માણસ શરીરે સારો દેખાય છે, આનંદી માણસને શી ખાખતની ખોટ હોય છે? (કશી વાતની ખોટ હોતી નથી), તેમ આનંદી માણસને પૂરું પુન્ય હોય છે એટલે તે પુન્યાત્મા કહેવાય છે. (૫). આનંદી માણસને રાજના જેવા માન આલિંગન થાય છે, ને આનંદીને ખાવાને પુષ્કળ ધન ધાન્ય હોય છે; આનંદીનો ઉપર કલ્હો તેજ અર્થ છે, પછી ગાંડો થઈને નાણું શોધવા જાય નહીં. (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.

દ્વારકા (ના) કાઠિયાવાડ-
ની પશ્ચિમે જનાનું
મોઢું ધામ છે.

શંખ } ચાર ધાપનાં
ચક્ર } નામ છે; વિષ્ણુ
ગદા } ના ચાર આ-
પદ્ય } યુધ્ધ છે.

સ્થાપના (ના) મંડાણુ.

ઘાટ (ના) ઝોવારો.

માયાદીઠ (વિ) માણસદી-

ઠ; અકેકા આદમીએ

તયાવીને (કૃ) ગરમ કરી-

ને; જીનું કરીને.

કામ (ના) ધગધગતો

લોઢાનો ઉનો ચપકો.

વેરાગી (ના) સાધુ; ખાવા.

મજલ (ના) દસ પંદર

ગાઉનો ટપ્પો.

જનાણુ (વિ) જના જ-

નારા.

ખોઢાણો (ના) એક રજ

પૂત ભક્ત થઈ ગયો.

પાઠ ૧૩૮ મો.

ગુણુકારી (વિ) ફાયદા-

કારક; ફાયદાવાળી.

ખજૂર (ના) ખજૂરીનાં

ફળ.

સાંધવો (ના) શીરા જે-

વો લચકા.

પેશી (ના) પીશી.

મુસાફર (ના) જૂઠા જન-

દા દેશમાં ફરનારા;

પ્રવાસી.

ઘટા (ના) ફેલાવો; પથ-

રાધ જવું.

ટાઢક (ના) ઢંડક.

ઠગિઓ (ના) કઠિઓ.

નકામો (વિ) વગર ખપ

નો.

પાઠ ૧૩૯ મો.

જુતારો (ના) સાવરણી.

નીરો (ના) ફેફ વગરની

મીઠી તાડી.

ખેવકૂફ (વિ) મૂરખ.

સાવરણી (ના) ખૂતારો.
તાડી (ના) ખજૂરીમાં-
થી અરપેસો રસ.
મેડો (ના) માળ.
પીઢીઆ(ના)ભારેટીઆ.
ઝાઢવાં (ના) લાંબા મોં-
ના કાઢવનાં ઢોચકાં.
છેદ (ના) કાણું; વેહે.
મેલાધ (ના) ગાંડાધ; ના
દાની.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજધાની (ના) રાજ-
ગાદીનું શેહેર.
રાજનગર(ના) રાજધાની
મસીદ (ના) હોરા, મુસ-
લમાન વગેરેને ની-
માજ ભણવાનું હેકા-
ણું-મકાન.

પુસ્તકશાળા (ના) પુસ્ત-
કો રાખવાનું હેકાણું.
પ્રખ્યાત (વિ) પંકાયણું.
વચ્ચોવચ્ચ (અ) મધ્ય
ભાગે.

ભદ્ર (ના) જેમાં ભદ્રકા-

ળી માતા છે તે મકાન
પ્રાચીન (વિ) જૂનું.
કેદી (ના) શુનેહગાર લો
કો; અપરાધીઓ.
તુરંગ (ના) કેદખાનું.
શુમાર (ના) અડસટો.
મૂતર(વિ)સાહેલ; મૂગમ
પાઠ ૧૪૧ મો.
ઘાટીલાં (વિ)ઘાટવાળાં.
વિશાળ (વિ) સાંજ પો-
હોણું.

તરેહતરેહવાર (વિ)જુ-
દી જુદી જતનો.
દેશાવર (ના) પરદેશ.
કિનખાખ (ના) રેશમનું
કસખના છુટાદાર લ-
ગડું.
મશરૂ (ના) એક જતનું
રેશમી કપડ.

વખખાય (કિ) પંકાય.
તોપખાનું (ના) તોપો
રાખવાનું હેકાણું.
કરંજાં (ના) પાણીનાં
કુંવારા.

હમારતો (ના) લોચી

ખાંધજીનાં ઘરો.
ખંડર (ના) જુનાં મકા-
નો પડી ગયેલા તેની
ખુટલી જમીન.
મ્યુનિસિપાલ (વિ) શે-
હેર મૂખારાનું.
મૂખરાઈ (ના) મૂખારો.
સડક (ના) કાચો ખાંધે-
લો રસ્તો.
કાંપ (ના) ભાવણી.
ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.

પાઠ ૧૪૨ મો.

મુખવાળાં=મોંઢાવાળા.
સામગ્રી (ના) સામાન.
કારમી (વિ) અજખ;
ભારી.

સ્વર્ગ (ના) ફેલાસ.
સ્કુલ (ના) નિશાળ.
નફ્રે (ના) જાહાનમ.
દિસે (કિ) જણાય.
ભયંકાર (વિ) ખિયામ-

ણું.
કાળાં (વિ) નકારાં.
કૃત્ય (ના) કામ.
જશ (ના) આખર.
હજળા (વિ) પંકાયણા;

સફેત.	હિર.	કારંજ (ના) કુંવારો.
જન (ના) માણસ.	અમૂલ (વિ) જેની કિ-	ચડતે = પોણારે = દહાડો
સમાન (વિ) જેવું; પરા-	મ્મત થઈ શકે નહી.	ચડતાં; મૂરજ હોને.
પર.	મનરંજ (વિ) મન છું	દરવાનું (કૃ) ખુશી થ-
રત્ન (ના) કિમતી જવા-	શ થાય એવું.	વાનું; ગમવાનું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કહ્યાણ એ સૌથી સારું નામ એવો અર્થ થાય છે તે તો પછી દુનિયાના લોકો જાણે છે, પણ કોણ જાણે કયા કારણે કાળાશયી ભદ્ર નજરે પિયામણું દેખાય છે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોડાંવાળા (કેદી લોકો) રહે છે, તેઓ નદારાં કામના કરનારા છે, તે કારણે કાળાશયી ભદ્ર નજરે પિયામણું માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનિયામાં જેની આખર ઘણી છે તે જ્ઞે, અને તેવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્તકશાળા જ્ઞે. (૩). કાયા કાચના જેવા (એટલે ભણતા વિદ્યાર્થી), કે જે-ઓ ભણુથી તેની ઘણી કિમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારું મૂલ્ય આવે છે એટલે (સારા પગારદાર થઈ જાય છે), એવા ભણનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જ્ઞે. (૪). સ્વર્ગ, નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સોઢેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ લણ દરવાજા છે, એટલે (અમદાવાદમાં લણ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સુખનો પધો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે, એવો તું વિચારી જ્ઞે કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે, અને દર રાંજ સહવારે મૂરજ હોતે માણુક ચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭). એ ચોકના બજારમાં બે ઘડી બેસેથી

જીવ જીવ થાય છે, તે જોઈને દલપતરામ કવિ મનમાં ઘણા જીવ થયા છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩ મેા.

પહાદુર (વિ) હિમ્મત-
વાળો.

મડમ (ના) સાહેબ લો-
કની સ્ત્રી.

ઉતાર (ના) વહાણમાં
ખેરાનારા લોકો.

સાહેબ (ના) યુરોપીયન
મહાનય; યોધાવાળો.

વીલો (વિ) છુનો; છુલો.
ગેલ (ના) લાડ.

ડોળયું (કિ) વાંકું વળ્યું.
પાધરૂંજ (અ) તુરતજ.

મછવો (ના) નાની હોડી.
પાસે (ના) ખાનુએ.

હલેસાં (ના) ચાટવા.
જાન (તા) રુદ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪ મેા.

સંગર (ના) વહાણ અ-
ટકાવવાને પાણીમાં નાં
ખવાની લોદાની ખિ-
લાડી.

કળતર (ના) કુખાવો.

ખલાસી (ના) ખારવા.

અણસારો (ના) પ્રચારત.
તક (ના) વખત; દાવ.

સંકટ (ના) દુઃખ.
રૂપકી (ના) બૂંડકી.

દોંતીઆ (ના) ધૂરકીઆ
લગભગ (અ) નજીક;

પાસે.
જડયું (ના) ડાંચું.

ઉગયો (કિ) ખચો.
પાઠ ૧૪૫ મેા.

તરતણ્દિ (ના) દુઃખની
વખતે તુત થતો

ઉપાય મુઝે એવી અ-
ક્લ.

કૂકડી (ના) મરથી.
ખડો (ના) વાસ; રહેઠા-

ણ.
સપનું (ના) જીવમાં આ

વતો ખોલો વિચાર.
મંદેહ (ના) વેહેમ.

હિંમત (ના) પહાદુરી.

હારતાં (કુ) મૂકી દેતાં.
તોડ (ના) નીકાલ.

પાઠ ૧૪૬ મેા.
ખાતર (ના) ઘાસ, ટા

ણ વગેરે કોઈ ગયલો
કચરો.

ધર (ના) તર, ઝીણું કુ
મળાં છોડ.

કોળા (ના) ચોડા.
હળ (ના) જમીન ખેડ-

વાનું લોદનું અણી
દાર હથિયાર.

વરાળયંત્ર (ના) પાકનો
સંચો.

ધમધોદાર (વિ) ઝડપ-
થી, અપાટખંધ.

પાક (ના) અનાજની નિ
પજ.

ચાસ (ના) હળ ફેરવાને
જમીન પોચી પાડે છે

તે.
વાવણી (ના) રોપણી.

હારદાર (વિ) હારખંધ.

કણુઆ (ના) કણુસલા
ઊંખી(ના)કણુસલું; કંડી.
ક્યારડો (ના) પાણી ભ-
રાયસો નાનો ખાણ.

પાઠ ૧૪૭ મો.

જડ (ના) મૂળ.

દપણુવું (કિ) ઝાટકવું;
આપટવું.

માફક(વિ)ઠીક; અનુકુળ
નોંદી (કૃ) સાફકરી; કા-
લાડી નાંખી.

ખરીફ (ના) ચોમાસા પા-
કનું ધાન્ય.

રવી (ના) શિઆળા પા-
કનું ધાન્ય.

તર (વિ) તરપત.

વાવેતર (ના) રોપણી.

રોપા (ના) છોડવા.

ખળી (ના) દાણુ કાલા-
ડવાનું હેકાણું.

પાર (ના) કણુસલા, કં-
ઠી વગેરેમાંથી દાણા

કાલાડવાનું હેકાણું.

ફોતરાં (ના) છોતરાં.

ભાગભાગટ (અ) વરસો-

વરસ.

હરફેર (વિ) વારાફરતી;

અકેક વરસને આંતરે.

ઝેકાદ (વિ) ઝેક.

પડતર (વિ) ખાલી.

કસ (ના) રસ.

પાઠ ૧૪૮ મો.

અમીર (ના) મોઢો મા-
ણુસ.

પાલણુપોપણુ (ના) ગુજ-
રાન.

નાહર (ના) વર; ફાડી
નાખનારાં જનવરો.

મસ્ત (વિ) જખરા.

છે(ના)દગો.વિચાસઘાત.

હતખારી (વિ) ભરોસા-

દાર.

ધણીઆણી (ના) પાચ-
ડી; ખધરી.

કડકડતી (વિ) સખત.

ધણી (ના)રોઠ.

વચન (ના) કબૂલાત.

હલાજ (ના) ઉપાય.

ભાચારી (ના) નાચારી.

સાર (ના) મતલબ.

સંકટ (ના) આફત.

પાલણુ (ના) પોપણુ.

પાઠ ૧૪૯ મો.

ગુલામ (ના) વેચાણુ લી
ધેસો ચાકર.

સિંહ (ના) મોઢું ચોપ-
ણુ જનવર; જનવ-

રોનો રાજ.

ભયંકર(વિ)ખિયામણુ.

મોતીઆં (ના) હાંઝાં.

દરાદો (ના) ધારણા.

અસલ (અ) અગાઉ.

જુલમ (ના) ગજબ.

વગાંડ (ના) વન; રાન.

દગમેદગલા(વિ)ધાણું.

રખડીરખડી (કૃ) ભટકી

ભટકી.

ભયોભય (અ)અપોઝપ.

આય (ના) શકિત.

નિરાશ (વિ) દલગીર.

શોર (ના) અવાજ.

રાંકડું (વિ) દયા ઉપજે

એવું; ગરીબડું.

અચખો (ના) નવાઈ.

ધીરજ (ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦ મો.

ટાંટિઓ (ના) પગ.

જુલુસો (કૃ) મુઝેસો.

આન્તરી (વિ) માંદો.

કરાર (ના) છુપ; એન.

માયા (ના) હેત.

ભાઈબંધ (ના) દોસ્તદાર.

ગોચિતો (અ) એકદમ.

નિર્દય (વિ) દયાવગરનો.

હવાલે કર્યો (કિ) સોંપ્યો.

હકેમ (ના) સરકાર.

જુલમી (વિ) સખત;

જુલમખોર.

કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧ મો.

હિંસા (ના) હત્યા.

મેદાન (ના) મોટી ખુ-

લ્લી જગો.

કમકમી (ના) ધૂળરી.

તમારો (ના) મેળો.

મેદની (ના) ઠઠ.

ઉદાસી (વિ) દલગીર

ફાળ (ના) ફૂદકો.

ખરાડા (ના) ખૂમ; મો-

ટો ધાંટો.

ફાડ (ના) ચીર.

કાચા હૈયાનું = નખલું.

પોચું; નરન.

હોશ (ના) હાંઝ; ગાવ

તલપ (ના) ડાકું.

લાડ (ના) ગેલ.

જાતિસ્વભાવ (ના) મૂળ

ખાશિઅત.

કથા (ના) વારતા.

માંડીને (કૃ) વિસ્તારીને.

વગડાઉ (વિ) જંગલના.

વીસરવો (કિ) ભૂલવો.

ખદ્દો (ના) પાડ

પાઠ ૧૫૨ મો.

પાંસરા (વિ) સીધા.

કડકા (ના) દુકડા; કકડા

ખોસવી (કિ) ઘોસવી

અભિમાન (ના) અહંકાર

વહેંચી (કૃ) ભાગ પાડી.

પેચ (ના) આંટો.

પોષાક (ના) પેડરવાનાં

લૂગડાં.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લોભિઓ (ના) લાલચ

માણસ.

ખંદર (ના) નદી કે દરિ-

આ કાંઠે આવેલું શં

હેર.

ટંગાવું (કિ) લટકાઈ

રેહેલું.

ત્રણ પૈસા = ત્રણ દોડી

આ.

ભાવ (ના) કિમ્મત.

પાછ (ના) એક પછ.

રાન (ના) જંગલ; વન.

રાની (વિ) જંગલી.

મક્ત (વિ) પૈસા વગર.

ભરાવે (કિ) ભેરવે; અ-

ડકાડો.

જળવાને (કૃ) સાચવીને

લટકી (કૃ) ટોંગાઈ.

પાઠ ૧૫૪ મો.

ચોભ (ના) પાર; છેડો.

તૂંણા (ના) તરસ.

ધરાવું (કિ) તરપત થવું.

આજિજી (ના) કાલા

વાલા; ખુશામત.

છોડીશ (કિ) મૂકીશ.

પંડયાજી (ના) ભટજી.

સામટા (વિ) એકદમ;

એકે જથે.

પછડાઈને (કૃ) ઝીકાઈને | લોભ (ના) લાલચ. | સદા (અ) રોજ; નિત્ય.
અતિથે (વિ) ઘણા. | શોભા (ના) આપરૂ. | ધન (ના) પૈસા; દ્રવ્ય.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૧).

જ્યાં લોભનો છેડો નહીં એટલે અતિથે લોભ થાય છે ત્યાં સઘળી શોભા આપરૂ જતી રહે છે, જે માણસ હરેક વાતની તૃષ્ણાથી રોજ તરસે રહે છે તે કોઈ દહાડે પૈસાથી ધરતો નથી.

પાઠ ૧૫૫ એ.

કડાડો (ના) અપવાસ.

મણા (ના) કસર.

ઠાવકું (વિ) ડાહ્યું.

નિશા (ના) ખાતરી.

ભક્ષ (ના) શિકાર; ખા-
વાનું.

સડપ (અ) ધપ; પાંધરી

મધુરો (વિ) સારો.

અડપ (અ) ઝડપથી.

મૂર (ના) ગાવાનો સોર.

ખાલી (વિ) અમથા.

ખોળતું (કૃ) શોધતું.

વક્ત્રગે (અ) પરમેશ્વર-
ના કરવાથી.

રૂપ (ના) શરીરની કા-
ન્તિ.

રૂપાળી (વિ) શોભિતી-

ઘાટ (ના) આકાર.

સાદ (ના) અવાજ.

ફૂલી (કૃ) ચહડી; ફૂલાઈ.

ઉપાડી (કૃ) ઊંચકી.

પાઠ ૧૫૬ એ.

ટકું (ના) નાનો ઘોડો.

મિઝો (ના) મુસલમાન.

ખૂદો (વિ) ધરડો.

નાંસે (અ) પાછળ.

ભાગ્ય (ના) નસીબ.

ઘટારત (વિ) લાયક.

અસ્વાર (ના) ઘોડે ખે-

રીને સ્વારી કરનાર.

કઠણુ (વિ) વજજર.

હોંડાડે (કિ) ચલાવે.

મેણા (ના) કપકાના ખો-
લ.

ઝોણું (ના) ટોણું.

પાઠ ૧૫૭ એ.

ગજખ (ના) જુલમ.

રેહુંમ (ના) દયા.

ઠપકવું (કિ) અટકવું.

જવાળ (વિ) જવાળો;

કસદાર.

ઝોળી (ના) ગાંસડી.

ખમતી (વિ) ઊંચકી શ-
કે એવી.

આસામી (ના) માણસ.

માફેત વાર=ઘોડો વ-
ખત.

અવિચારી (વિ) વગર

વિચારના; અણુસ-
મજી.

વળી (ના) સાકટી.

પછાડા (ના) શરીર અ-
ડાળતું તે.

કરાડો (ના) કીનારો; પા

ણીમાં ઊંડો ખાડો.

લજવાઈને (કૃ) શરમા-

ધને.	ટચકારા.	પિતા (ના) આપ; તાત.
સારં નરસું (વિ) સારં	આકાળી (કું) પછાડી.	ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
નઠારં.	ભરી આપ=ખેડેલા પૈસા	સમાન (વિ) બરાબર.
રૂડં (વિ) સારં.	આપ.	અવયુષ્ણ (ના) સારા ને
પાઠ ૧૫૮ મો.	ન્યાત (ના) જાત.	પદ્મે નઠારં.
જુંડં (વિ) ખૂરં; માકું	ખાર (ના) અદાવત.	સજ્જન (ના) સારા આ-
ભહું (વિ) સારં; રૂડં.	પાઠ ૧૫૯ મો.	ણસ.
કાચકી (ના) પાણીના	હલકો (વિ) તુચ્છ.	સવામ (ના) સારીમંધ;
સોપથી ગળે ખોલાય	મજા (ના) રૈયત.	સારી ખુશખો.
નહીં તે.	પરિવાર (ના) વંશ;	કાળ (ના) રીસ.
બોટવો (ના) માટીનો	વિસ્તાર.	આળ (ના) અટકઆણું;
કુચડો.	ધનાડીણા (વિ) પૈસા વ-	ખોટું કામ.
મજેના (વિ) સારા.	ગરના.	આજ્ઞાની (વિ) અણસ-
સોખતી (ના) સાથી.	અભ્યાસ (ના) આખેપ.	મજા.
ટકોરા (ના) આંગળીના	કુડુંખી (ન) કુડુંખના	દયાળ (વિ) રહેમવાળા.

(કવિતાની સમજૂતી) (૨૨).

આ દુનિઆમાંના પધા હોકો તે પરમેશ્વરની મજા છે, અને આપણે પધા એક કુડુંખના, અને તે એક આપના છોકરાં છેઆં છછએ. (૧).

તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોય છે ને કોઈ ગોરા હોય છે તેમ કોઈ ગરીબ હોય છે ને કોઈ સરખા પૈસાદાર હોય છે, તે પધાને ગણવા, કોઈને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૧).

જુંડાને પદ્મે ભહું કરવું (નઠારાને પદ્મે સારં કરવું) એ સારા માણસની રીત છે, જેમકે મૂખડને સળગાવીને ખાળીએય ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશખો નીકળે છે તેમ. (૩). વળી નાનું પચ્ચું જરા ખાલ ખેંચે

(કાંઈ અટક્યાણું) કરે તો રીસ ચડતી નથી, તેમજ કોઈ અણુસમજી માણુસ કાંઈ નુકસાન કરે તો દિલમાં દયા રાખવી (શુસ્સે થવું નહીં). (૪).

પાઠ ૧૬૦ મો.

રતીપૂર (વિ) જરાક.
આકરં (વિ) કપરં.
પરેજી (ના) કરી.
કરી (ના) પરેજી.
આશમત (ના) પોતાનું
હાહાપણુ.
પાટણુ (ના) ગુપ્તરાતની
ઉત્તરે શોહર છે.
મૂળાડીઆં (ના) મૂળી-
આં.
જર (ના) મારી; જરી

રાખવું.

મતલબ (ના) માર.
પીડાય (કિ) દુઃખી થાય
પાઠ ૧૬૧ મો.
ઉપયોગ (ના) ખપ; વા-
પરવું.
માતખર (વિ) ફળદ્રુપ.
નરાજ (ના) કોરા.
સુરંગ (ના) નેહર; ભોં-
યમાં ખાડો ખોદી મોઢે
દારૂ ભરી સળગાવે છે
તે.

થર (ના) પડ.

ભાગળ (ના) કરવાળ
જેવું.
ખડકો (ના) ખાણુ કે
સમુદ્રની નીચે આવેલા
મજખૂત પથરા.
ભડકો (ના) અવાજ.
મિથ્ર (ના) ભેગ.
વખાર (ના) માલ ભર-
વાનું દેકાણું.
ગાળે (કિ) રસ કરે.
જૂદી (વિ) છૂટી; નોખી

ગુજરાત દેશનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

(ચાવડા વંશ).

આપણા ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય વલભીપુરનું ગણાય છે. એ વલભીપુર કાઠિયાવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે થોડાગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું. એ રજપૂત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી ચાલ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત્ત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઈ આવે છે. એ શીલાદીત્ત રાજા ૪૦ સન ૩૨૯માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા વેદ ધર્મ ને શિવ માર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં ખુબી કંનૂસ હતો. અને તેજ સમયથી એ વલભીપુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. વલભીપુરના નાશ થવાના કારણો એ કેહે છે. એક તો લોકો એમ કેહે છે કે વલભીપુરની પાસે ધ્રાવળાના ડુંગર આગળ એક સાધુ પોતાના એલા સાથે ઉતર્યો હતો તે સાધુ પછી વલભીપુરમાં ભીખ માંગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભીખ આપી નહીં તેથી તેણે શ્રાપ દઈ કહ્યું કે એ શહેર જાંધું વળજે ને ધુળ મળજે, તે કેહેતાંજ વલભીપુર ઢટાઈ મથું ને તેનો નાશ થયો. બીજું કારણ એ કેહે છે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શહેરથી કોઈ કાકુ વેપારી આવીને વસ્ત્રો હતો, તેની છોકરી પાસે જડાવ સોનાની કાંસકી હતી તે એક દિવસે ઉપલા શિલાદીત્ત રાજાની છોકરાએ જાણી તેથી તે કાંસકી જીર જીલમથી શીલાદીત્તે તેની પાસેથી લઈ લીધી, તેથી તે કાકુ વેપારી મલેચ્છ લોકો પાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સૈન્ય આપવા કબૂલ કરીને શીલાદીત્ત રાજા ઉપર

ચઢાઈ કરાવી, જેમાં શીલાદીત્ત માર્યો ગયો અને વલભીપુરનો નાશ થયો.

વલભીપુરનો નાશ થયા પછી આવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ શુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું. વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદી કચ્છના રાજા આગલ ઝીંજીવાડાની પાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી. ત્યાં આવડા વંશનો પેહેલો રાજા જયશીખરી ૬૦ સં ૧૯૬થી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એ રાજાની પાસે ઘણીજ દોલત હતી, અને તેની રાણી ૩૫સુંદરી ઘણીજ કુટડી હતી. એ વેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સોલંકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો ખળવાન અને પ્રાકમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાઈ તથા ખળની વાત કાને પડી, તથા શુજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મોંડે તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામાં લડવાનું નક્કી કર્યું. અને પછી તેની સાથે મોટી લડાઈ કરી. તે લડાઈ ખાવન દિવસ સુધી ચાલી. તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને શુજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઈમાં મરણો ત્યારે તેની રાણી ૩૫સુંદરી ગર્ભવંતી હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં તેના ભાઈ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મુકીને પાછો ફરતાં પોતાના ખનેવી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી, એટલે તે સોરઠના ડુંગરમાં ભરાઈ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી ૩૫સુંદરીએ વનમાં ફળ ફૂલ ખાઈને દહાડા કાઢાડ્યા. ત્યાં એક ભીલડીએ તે ખાઈનું રક્ષણ કર્યું. ખાદ થોડક દહાડે ૩૫સુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડ્યું. વનરાજ ૭ માસનો થયો તેવારે એક શીલશુણસુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આવ્યો. તે

જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. ને ત્યાં વન-
રાજને ઉછેરને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શૂરો ને સમજણી થયો એટલે
પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદથી પોતાના પાપનું
ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું. ને ૪૦ સં ૭૪૬ માં એટલે સવંત
૮૦૨ ની શાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની
કરી. અણહિલવાડને હાલ સિંધપોર પાટણ કહે છે, ને તે ગુજરાતમાં
સરસ્વતી નદી ઉપર છે.

કોઇ અણહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા
ખતાવેલા તે ઉપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ
પાડ્યું. શ્રીદેવી નામની કોઇ સ્ત્રીએ વનરાજની આકરી કરી હતી તેથી
તે બાધ પાસે ગાદીએ ખેસતી વખત વનરાજે ટિલક કરાવ્યું; અને આંખો
નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન
ખનાવ્યો. એ આંખાએ આંખાનેર શહેર વસાવ્યું. આંખાનેર શહેર રેવા
કાંઠામાં હાલેલ કરાખાની પાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને
૪૦ સં ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

જેમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ ખેડો, તેમ વન-
રાજ પછી તેનો છોકરો ચોગ્યરાજ ગાદીએ ખેડો, ચોગ્યરાજ પછી તેનો
છોકરો ખેમરાજ, ખેમરાજ પછી તેનો છોકરો ભૂવડ, ભૂવડ પછી તેનો છોકરો
વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ત, અને રતનાદીત્ત
પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ ખેડો.

વનરાજ મોટો જીરાવર ને ખાહાદુર રાજ થઇ ગયો. ચોગ્યરાજ
બહુ બુદ્ધિશીલ હતો, ને તીર મારવાનું કામ સારું બાણીતો હતો. ને તેણે
ઉપજામાં વધારે કાધો હતો. ખેમરાજ જરા મીઠાસી સ્વભાવનો હતો ને

જેણે પણ દેશની દોલત વધારી હતી રતનાદીત્ત સાચો ને સારો ગુણવાળો માણસ હતો. સામતસિંગ સારો માણસ હતો નહીં, હમણાં ખોલે કંઈ તો ફરીને ખોલે જૂઠું. સામતસિંગ આવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. આવડા વંશ ૬૦ સં ૬૯૬ થી સન ૮૪૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ ચાલ્યો આવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદી કેટલાં વરસ
ખેડો. પરથી ઉઠ્યો રાજ્ય કીધું.

જયશીખરી.	૬૦ સં ૬૯૬.....	૭૪૬.....	૫૦
વનરાજ.	૬૦ સં ૭૪૬.....	૮૦૬.....	૬૦
ચોગ્યરાજ.	૬૦ સં ૮૦૬.....	૮૪૨.....	૩૬
એમરાજ.	૬૦ સં ૮૪૨.....	૮૬૬.....	૨૪
ભૂવડ.	૬૦ સં ૮૬૬.....	૮૮૫.....	૨૯
વિજયસિંગ	૬૦ સં ૮૮૫.....	૯૨૦.....	૨૫
રતનાદીત્ત.	૬૦ સં ૯૨૦.....	૯૩૫.....	૧૫
સામતસિંગ.	૬૦ સં ૯૩૫.....	૯૪૨.....	૭

(પરિણામ સવાલો).

ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય કયું ગણાય છે? વલ્લભી-પુર નગર કેણી તરફ છે? વલ્લભીપુર કયા રાજ્યની રાજધાની હતી? વલ્લભીપુરનું રાજ્ય કયાંથી તે કયાં સુધી ચાલ્યું? શીલાદીત્ત રાજા કયા સનમાં મરણ પામ્યો? શીલાદીત્ત રાજા કયો ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલ્લભીપુરનો નાશ થવાનું કારણ શું? વલ્લભીપુરનો નાશ થવાનું ખીજું કારણ લોકો શું કહે છે? વલ્લભીપુરનો નાશ થયા પછી કયા રાજાએ ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું? વલ્લભીપુર પછી ગુજરાતની ગાદી કયા નગરમાં સ્થાપવામાં

આવી? પંચાસર નગર કેણી તરફ છે? પંચાસરમાં ચાંવડા વંશનો પેઢેલો રાજા કયો થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી દોલત હતી? જયશીખરીની ખાયડીનું નામ શું? રૂપસુંદરી દેખાઈતી કેવી હતી? જયશીખરી પંચાસર નગરની ગાદીએ બેઠો તેવારે કનોજ દેશના કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો? ભૂવડ રાજા કેવો હતો? ભૂવડ રાજા જયશીખરી સાથે લડાઈ કરવાને સાથી ઉસકેરાયો? ભૂવડ રાજાને ને જયશીખરીને પછી લડાઈ થઈ કે નહીં? તે લડાઈ કેટલા દિવસ સુધી ચાલી? તે લડાઈમાં કોણ હાર્યું ને કોણ જીત્યું? પછી ગુજરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જયશીખરી ભૂવડ રાજા સાથે લડાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી કેવી હાલતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ મરતાં પેઢેલાં કયાં મોકલી દીધી હતી? કોની સાથે મોકલી દીધી હતી? સુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સાંભળી ત્યારે તે કયાં ભરાઈ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની પરદાસ વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દલાડો હતા તો તેને શું અવતર્યું? વનરાજ સાથી નામ પાડ્યું? વનરાજ છ મહિનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી કયાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કેવો રાજા થયો વનરાજે પછી પોતાના ખાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વનરાજે પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું નગર વસાવ્યું? વનરાજે અણહિલવાડ કયા શાલમાં વસાવ્યું? વનરાજે પોતાની રાજધાની કયાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું કહે છે? સિંધપોર પાટણ કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ કેમ પાડ્યું? વનરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે ટિલક કઈ ખંધરી પાસે કરાવ્યું? જો ખંધરી પાસે ટિલક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજ ગાદીએ બેસતી

વખત પ્રધાન કોને ખનાવ્યો હતો? આંખા પ્રધાને કયું શહેર વસાવ્યું? આંખાનેર કેણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? વનરાજ કયા સાલમાં મરાણ પામ્યો? જયશીખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ચોગ્યરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખેમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભુવડ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત્ત પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજ થઈ ગયો? ચોગ્યરાજ કેવો રાજ હતો, ને તે શું કામ જાણતો હતો? ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો? રતનાદીત્ત કેવો માણસ હતો? સામતસિંગ સારો માણસ હતો કે નહીં? આવડા રજપૂતોમાં છેલ્લો રાજ કોણ થઈ ગયો આવડા વંશ કેટલાં વરસ સુધી ચાલ્યો? આવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ થઈ ગયા? આવડા વંશના આઠે રાજ કયારે ગાદીએ બેઠા, કયારે ગાદી ઉપરથી ઉઠ્યા, ને દર એક જાણુ કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું તે સામટું કહી જાઓ?

(સોલંકી વંશ).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજ સામતસિંગને પેટે કાંઈ છોકરું હતું નહીં એટલે આવડા વંશના રાજ્યની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેઠેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજ ભુવનાદિત્યના છોકરા રાજ સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળરાજ નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજ પડ્યું. એ મૂળરાજે પોતાના મામા સામતસિંગને મારી નાખ્યા ને તેની ગાદીએ ૪૦ સંવત્ ૪૪ માં બેઠો. મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજ ચઢી આવ્યો, અને દક્ષિણથી તૈલંગણના રાજાએ પોતાના

સરદાર ખર્પને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજે અજમેરના રાજાને તો કાંઈક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને સરદાર ખર્પને લડાઈમાં હરાવી નસાડી મૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજે ઝોરઠના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરી ને તેને હરાવી પોતાની આજુ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો મૂળરાજે કેટલાંએક શિવાલય બંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળ્ય દેહેરું બંધાવ્યું અને ઐદીચ પ્રાદ્યાગુને શુજરાતમાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજા સોલંકી વંશનો પેહેલો રાજા હોખી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ૬૦ સં ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજા પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામૂડ ખેલો. ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુર્લભસેન ને નાગરાજ), તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યા વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી મૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના માઈ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું, દેશની આબાદાની કરી, અને તથાવ દેહેરું બંધાવ્યાં તથા ખીજાં ધર્મનાં કામો કર્યાં.

દુર્લભસેન પછી ચામૂડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ ખેલો. એ ભીમદેવના વખતમાં ઘિજનીના સુલતાન મહમૂદ ખાદશાહે ૬૦ સં ૧૦૨૪ માં શુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાહો, ને મહમૂદે કાઠિઆવાડની નૈરૂત્વ દિશાએ પ્રભાસ પાટણમાં સોમનાથનું દેહેરું છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી ખુલ્લું પૈસો મેળવી પોતાના દેશ તરફ આલતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર આવકે અડધા ઉપર અને આરાસૂર ઉપર સારા આરાસપાણાના જેવન ધર્મનાં દેહેરું બંધાવ્યાં. ભીમદેવ માહા પ્રાણાવળી ને જીરાવર રાજા હતો. તેને ત્રણ

છોકરા હતા (કરણ, ખેમરાજને, મૂળરાજ), તેમાં બીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ૬૦ સં ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્થવાસ્તી થયો. કરણ રાજ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે પંધુકા, મેહવાસ વગેરેના કોળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઈઓ યદ્ય નથી. એ કરણ રાજાએ પાટણની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણ સાગર નામે મોટું તળાવ ખંધાવ્યું, તથા કરણાવતી નામે રોહિર વસાવ્યું. એ કરણાવતી રોહિર ક્યાં છે તે માલમ પડ્યું નથી.

કરણ રાજા દક્ષિણ માંડેલા ચંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકેશીની છોકરી મીનજદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સિદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો. એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણ રાજા મરાણ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉમ્મરમાં પાપ મરાણ પામ્યો તેથી ચોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનજદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનજદેવીએ અમદાવાદ જીલ્લાના વીરમગામ કસબામાં મુનસર, ને ઘોળકા કસબામાં મલાવ એવાં બે તળાવો ખંધાવ્યાં સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાને એ રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે ખાર વરમ રૂધી લડ્યો ને અંતે તે યસોવર માન રાજાને હરાવીને કેદ કરીધે. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરા નામે રણીક દેવી કરીને હતી. તેની સાથે સિદ્ધરાજનો વિવાહ થયેલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર જીર જીલમથી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સાર સિદ્ધરાજે તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોટી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિદ્ધરાજે રણીક દેવીને પાછી આણી; પણ પછી તે રણી રણીકદેવી પાછી સિદ્ધરાજ સાથે પરણી નહીં ને

વઢવાણુ આગળ સતી થઈને બળી મોઢી. સિદ્ધરાજે પાટણમાં સહસ્ત્ર-
લિંગ તળાવ બંધાવ્યું, અને સિદ્ધપોરમાં રૂદ્રમાળ બંધાવ્યું, ને બીજાં
ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા તેથી તેની ઘણી નામના થઈ. સિદ્ધ-
રાજ એ હીંદુ રાજાઓમાં મોટી મોટી વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો.
તેણે રૈયતને સુખ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિદ્ધ-
રાજ જ્યોત્સિંહ કે સધરા જેસંગ કહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને
સન ૧૧૪૩માં મરણ પામ્યો.

સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહીં તેથી તેનું રાજ્ય તેના આરમાન
કાકા ખેમરાજના વંશમાં ગયું. ખેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો,
દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો, અને ત્રિભોવનપાળને મહી-
પાળ, કીરતીપાળ, ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા-તેમાં સિદ્ધરાજ
પછી તેની ગાદીએ તે ખેમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો છોકરો કુમાર-
પાળ ખેરો. કુમારપાળને ગાદીએ ખેમરાજના સિદ્ધરાજની તો મરણ હતી
નહીં પણ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનોએ કુમારપાળને ગાદીએ ખેસા-
ડ્યો. એ કુમારપાળે ઘણાં શિવજય તથા પારસનાથનાં દેહરં બંધાવ્યાં.
એ રાજા ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગત પીતના રોગથી મરણ પામ્યો.
અને કેટલાક કહે છે કે તેના ભત્રિજા અજેપાળે ઝેર દહીંને તેને મારી નાંખ્યો.
કુમારપાળ પછી તેનો ભાઈ મહીપાળનો છોકરો અજેપાળ ગાદીએ ખેરો.
એ રાજા વૈશ્ણવ ધર્મને માનતો તેથી જૈન ધર્મનાં ઘણાંક દેહરં તેણે તો-
ડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટલામાં એની દેવ-
ડીના કોઈ માણસે કટાર મારી એનો જીવ લીધો. એ અજેપાળ પછી તેની
ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મૂળરાજ ખેરો. એ મૂળરાજને બચપણમાં
માદી મળી તેથી તેનું નામ બાળ મૂળરાજ પડ્યું. એની નાની હમ્મરને

લીધે થોડી મુદત એની માએ રાજ્યનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ પાળમૂળ-
રાજના વખતમાં મહમદ શાહજીની ગોરી નામના મુસલમાન પાદશાહે
સુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, પણ તેને પાળમૂળરાજના કાકા ભોળા
ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાઢાડ્યો. બે વરસ સુધી પાળમૂળરાજનું રાજ્ય
ફક્ત નામનું ચાલ્યું, પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકો ભીમદેવ બેઠો. એ
ભીમદેવ રાજ ચઢાડે ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો ભીમદેવ કહે છે.
એ ભોળા ભીમદેવને ને દીલ્હીના ચોલાણુ જાતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ
થઈ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ જે આણના રાજની છોકરી સાથે
થયો હતો તે કન્યા ભોળા ભીમને જન્મતી હતી; પણ તેમાં ભોળો ભીમ
હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. ભોળો ભીમ ૬૩ વરસ રાજ્ય કરીને
મરણ પામ્યો. ત્યાર પછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભો-
વનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજ થઈ ગયો. તેણે ફક્ત બે વરસ
રાજ્ય કર્યું એટલામાં વાઘેલા વંશના વિરાજદેવ રાજએ તેને ગાદી ઉપ-
રથી ઉઠાડી મૂક્યો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્ય પર વાઘેલા રાજની સત્તા
બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજના વખતમાં કાંઈ જાણુવા જંગ પીના પની
નથી. સોલંકી વંશ ૪૦ સં ૯૪૨થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨
વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજ થઈ ગયા તેમનાં
નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશવાળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર- ફેટલાં વરસ
બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કર્યું.

મૂળરાજ.	૪૦ સં	૯૪૨.....	૯૯૭.....	૫૫
ચામૂડ.	૪૦ સં	૯૯૭.....	૧૦૧૦.....	૧૩
વલ્લભસેન.	૪૦ સં	૧૦૧૦.....	૧૦૧૦.....	થોડા મહિના

કુલર્લભસેન.	૬૦ સ૦	૧૦૧૦.....	૧૦૨૨.....	૧૨
ભીમદેવ.	૬૦ સ૦	૧૦૨૨.....	૧૦૭૨.....	૫૦
કરણ.	૬૦ સ૦	૧૦૭૨.....	૧૦૮૪.....	૨૨
સિદ્ધરાજ.	૬૦ સ૦	૧૦૮૪.....	૧૧૪૩.....	૪૮
કુમારપાળ.	૬૦ સ૦	૧૧૪૩.....	૧૧૭૪.....	૩૧
અજ્ઞેપાળ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૪.....	૧૧૭૭.....	૩
બાળમૂળરાજ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૭.....	૧૧૭૮.....	૨
ભાળોભીમદેવ.	૬૦ સ૦	૧૧૭૮.....	૧૨૪૨.....	૬૩
ત્રિભોવનપાળ.	૬૦ સ૦	૧૨૪૨.....	૧૨૪૪.....	૨

(પરીક્ષાના સવાલો).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ મુવા પછી આવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઈ? સામતસિંગની ખેડેનનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મૂળરાજ કોનો છોકરો? મૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું? સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેડું? મૂળરાજ સામતસિંગનો શું સગો યાચ? મૂળરાજને સામતસિંગે ખુશીથી માદી ઉપર ખેસાડયો કે? મૂળરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગની ગાદીએ ખેરો? મૂળરાજ ગાદીએ ખેરો ત્યારે કયા કયા રાજા ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજાઓએ શું કીધું? ત્યાર પછી મૂળરાજે કયાં ચઢાઈ કરી ને કોને માંધો? મૂળરાજે ધર્મનાં શું શું કામો કીધાં? કઈ જાતના પ્રાણીને મૂળરાજે યજ્ઞસતમાં વસાવ્યા? મૂળરાજ કેવો રાજા હતો? મૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેડું? આમુડને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દે-

ઝો? આમુડ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલા વરસ રાજ્ય
 કીધું? વલ્લભસેને શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેનની ગાદી કોને મળી?
 દુર્લભસેને કેવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું? ને શું શું કામો કીધાં? દુર્લભસેન
 પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભીમદેવના વખતમાં કયા બાદશાહે યુદ્ધરાત ઉપર
 સ્વારી કરી હતી? કયા વરસમાં સ્વારી કરી હતી? તેમાં ભીમદેવનું શું
 થયું? અલતાન મહમૂદે પછી કયું દેહેરું લૂંટ્યું? તે દેહેરામાંથી શું શું
 તેણે લૂટી લીધું? સોમનાથનું દેહેરું કેળી તરફ છે? ભીમદેવના વખતમાં
 આણ ઉપર ને આસાસર ઉપર કોણે દેહેરાં બંધાવ્યાં? ભીમદેવ કેવો રાજા
 હતો? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેના નામ દેઓ? ભીમદેવે કેટલાં
 વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં રાજ્યની ગાદી છોડી? ભીમદેવે રાજ્યની
 ગાદી કોને સોંપી? કરણ રાજાએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વચ
 કર્યા? કરણ રાજાના વખતમાં લગાઈ ઝો કેવી થઈ? કરણ રાજાએ કયું
 તળાવ બંધાવ્યું? ને કયું શેહેર વસાવ્યું? કરણ સાગર તળાવ કયાં
 છે? કરણાવતી શેહેર કયાં છે? કરણ રાજા કોની સાથે પરણ્યો હતો? કરણ
 રાજાના છોકરાનું નામ શું? સિદ્ધરાજ કેટલાં વરસનો થયો ત્યારે કરણ
 મરણ પામ્યો? સિદ્ધરાજ નાની ઉંમરનો હતો ને તેનો આપ મરણ પામ્યો
 ત્યારે થોડાં વરસ રાજ્ય કોણે ચલાવ્યું? સિદ્ધરાજની માનું નામ શું?
 મીનજદેવીએ કયા કયા તળાવો બંધાવ્યાં? મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી
 હતી તે વારે તેના રાજ્ય ઉપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચસોવરમાન
 રાજાનું શું થયું? સિદ્ધરાજનો વિવાહ કોની સાથે થયો હતો? રાણીકદેવી
 કોની છોકરા હતી? રાણીકદેવીને કોણે પરણી લઈ ગયું હતું? રાણીકદેવીને
 સાડ કોને કોને લગાઈ યદ્ય હતી? સોરઠના રાજા પાસેથી રાણીકદેવી સિદ્ધ-

રાજને હાથ આવી કે નહીં? સિદ્ધરાજે કયાં તળાવ ખંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાળ
 કયાં ખંધાવ્યું? સિદ્ધરાજની નામના શાથી થઈ? સિદ્ધરાજ એ હિંદુ રાજ-
 ઝોમાં કેવો રાજ થઈ ગયો? સિદ્ધરાજ જયસિંહ અથવા સધરા જેસંગ
 કેમ કેહ છે? સિદ્ધરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું, ને કયાં શાલમાં મરણ
 પામ્યો? સિદ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા? સિદ્ધરાજને કંઈ છોકરું હતું
 નહીં ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઈ? ખેમરાજને કેટલા છોકરા હતા?
 દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા હતા?
 સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? સિદ્ધરાજની મરણ કુમારપાળને
 ગાદીએ ખેસાડવાની ખરી કે નહીં? કુમારપાળને સિદ્ધરાજની ગાદીએ કોણ
 ખેસાડ્યો? કુમારપાળે શું શું ધર્મનાં કામો કર્યા? કુમારપાળે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? કુમારપાળ શા કારણથી મરણ પામ્યો? કુમારપાળ પછી
 તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? અજેપાળ કયો ધર્મ પાળતો હતો? અજેપાળને
 કોણ મારી નાંખ્યો? અજેપાળ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? બાળમૂળરાજ
 શાથી નામ પડ્યું? બાળમૂળરાજ નાનો હતો તેથી થોડી મુદત કોણ રાજ્ય
 ચલાવ્યું? બાળમૂળરાજના વખતમાં કયા મુસલમાન પાદશાહે ગુજરાત ઉપર
 ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચઢાઈમાં શું થયું? બાળમૂળરાજે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? બાળમૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ભીમદેવ ભોળો
 ભીમદેવ શાથી કેહ છે? ભોળા ભીમદેવને કોની સાથે લગાઈ થઈ હતી? શા
 કારણથી ભીમદેવને પૃથુરાજ સાથે લગાઈ કરવી પડી હતી? પછી ભીમદેવનું તે
 લગાઈમાં શું થયું? ભોળો ભીમ કેટલાં વરસ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો? ભોળા
 ભીમની ગાદીએ કોણ બેઠું? સોલંકી વંશમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઈ ગયો?
 ત્રિભોવનપાળે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? ત્રિભોવનપાળને ગાદી ઉપરથી
 કોણ ઉઠાડી મૂક્યો? સોલંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા? ત્રિભો

વનપાળના વખતમાં શું શું બાણુવા જંગ ખીના ખની? સોલંકી વંશ
કેટલાં વરસ ચાલ્યો? સોલંકી વંશમાં ખયા મળીને કેટલા રાજાઓ થઈ
ગયા? સોલંકી વંશના ખારે રાજા કયારે ગાદી પર ખેઠા, કયારે ગાદી પરથી
ઉઠયા, ને દર એક જાણુ કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું તે સામઢું કહી જાઓ?

(વાઘેલા વંશ)

કોઈ વાઘેલો રજપૂત લવણ પ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રહેતો હતો તેથી
વાઘેલા વંશ નામ પડ્યું. એ લવણ પ્રસાદ સોલંકી વંશના ભોળા ભીમ-
દેવ રાજાનો પ્રધાન ખન્યો હતો. પાછળથી અકેકને અણખનાવ થયો
તેથી લવણ પ્રસાદે ખાંડ ઉઠાવી તેનો મૂલક ખધો કખજે કરી લીધો. એ
લવણ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો તેણે ખાપના રાજ્યમાં
વધારો કર્યો. એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા.
તેઓ મોટા લડવૈયા હતા. વીરધવળ રાજા ૬૦ સં ૧૨૪૦માં મરણ
પામ્યો, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વિશળદેવ ખેઠો. એ વિશળ-
દેવ વાઘેલા વંશમાં પહેલો રાજા થયો. વિશળદેવે ૬૦ સં ૧૨૪૪માં
અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લાં સોલંકી રાજા
ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી લીધું, ને પોતે તેની ગાદી ઉપર
ખેઠો. પછી તેણે શુજયત માંડેલાં વીશનગર ને વીજપોર એવાં બે શહેરો
વસાળ્યાં ને ડભોઈનો કિલ્લો ખાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કણીટકના
રાજાની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો. વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું,
ત્યાર પછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુનદેવ, સારંગદેવ, ને કરણ-
ધેલો એવા ત્રણ રાજાઓ થયા. વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કરણધેલો
૬૦ સં ૧૨૭૯માં ગાદીએ ખેઠો. એ કરણધેલા રાજાની પાસે માધવ અ-

ને કેશવ એવા ખે પ્રધાન હતા, તેમાં માધવની બહારી ઘણી રૂપવંતી હતી તેને કરણુ રાજાએ જ્ઞેર જીલમથી લઇ લીધી ને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીડહીના અલાઉદ્દીન ખાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજવીને ગુજરાત ઉપર તે અલાઉદ્દીન પાસે ચઢાઇ કરાવી. પણ કરણુ રાજાની ને અલાઉદ્દીનની મોટી લડાઇ થઇ તેમાં કરણુ રાજા હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્ય એ અલાઉદ્દીન ખાલગીએ જીતી લીધું. વળી એ કરણુ રાજાની રાણીઓને પકડીને તેને દીડહી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવી કરીને હતી તેને અલાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો ખાપ કરણુ નાણે તેની સાથે હતી. કરણુ રાજા તેને લઇને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે ખાગલાણમાં ભરાયો હતો ત્યાં અલાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રીતે વાઘેલા રાજાઓની પડતી આવી ને છેલ્લો રાજા કરણુ જ્યારથી લડાઇમાં અલાઉદ્દીન ખાલગી સાથે હાર્યો ત્યારથી ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઇ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ થઇ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર કેટલાં વરસ
બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કરીધું.

વિશાળદેવ ૪૦ સં ૧૨૪૪.....૧૨૬૨.....૧૮

અરજુનદેવ ૪૦ સં ૧૨૬૨.....૧૨૭૫.....૧૩

સારંગદેવ ૪૦ સં ૧૨૭૫.....૧૨૭૯.....૪,

કરણુ ધેલો ૪૦ સં ૧૨૭૯.....૧૨૮૪.....૫

(પરિક્ષાના સવાલો).

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું? લવણ પ્રસાદ કોનો પ્રધાન ખ-ચો હતો? ભોળા બીમદેવનો મૂલક શાકરણથી લવણ પ્રસાદે બધો લઇ લીધો? લવણ પ્રસાદના છોકરાનું નામ શું? વારંધવળને કયા ખે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દેઓ? વારંધવળ રાજ કયા વરસમાં મરણ પામ્યો? વારંધવળ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેઠું? વાઘેલા વંશમાં પેહેલો રાજ કયો થયો? વિશળદેવે કયાં સ્વારી કરી ને કયા વરસમાં? વિશળદેવે કોનું રાજ્ય જીતી લીધું? વિશળદેવ રાજ્યે કયા કયા શહેરો વસાવ્યાં? વિશળદેવ રાજ કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો? વિશળદેવે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું? વિશળદેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજ્યો થયા? વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજ કયો? કરણ ઘેરો કયા સાલમાં ગાદીએ ખેઠો? કરણ રાજ પાસે કયા કયા ખે પ્રધાનો હતા? કરણ રાજનું રાજ્ય કોણે જીતી લીધું? કરણ ઘેલાને કોની સાથે લગ્ન થઇ હતી? કરણ ઘેલાને ને અલાહદીન ખાલસીને લગ્ન થયાનું કરણ શું? રાજ કરણ લગ્નમાં હાજો તો નાશીને કયાં જતો રહ્યો? કરણ રાજની રાણીઓને પકડીને અલાહદીને કયાં મોકલી દીધી? કરણની બધી રાણીઓમાંથી કઇ રાણીને અલાહદીને પોતાની બધરી બનાવી? કમળાદેવાને એક છોકરી હતી તે કરણ નાશે તેની સાથે હતી કે અલાહદીને પાસે હતી? કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલાહદીને શી રીતે તેગવી લીધી? વાઘેલા રાજ્યોની પડતી ક્યારથી આવી? ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ક્યારથી ગઇ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ્યો થઇ ગયા? વાઘેલા વંશના રાજ્યોનાં નામ, અને તેઓના રાજ્ય કર્યાના વરસની સંશ્લેષણી ખોલી જાઓ?

ખબર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ સુરતમાં ચોક ખતર, નાણાવટ, અને આગા તળાવના છક સેલરો; મુંબઈમાં ભૂચેશ્વર આગળ ગાંધીભાઈ જંગ-જીવનદાસ, કાળકાદેવી આગળ દામોદરદાસ હર્ષદાસ તથા શેરીઆદિજી દોરમજીજી છક સેલરો, ધોખીતળાવ આગળ ઝેરચશાહ ખેજનજી કરાણી છકસેલર, કોટમાં બાંહાંગીરજી ખેજનજી કરાણી તથા શાહુરજી ફરામજી માંડણુ છક સેલરો; પુનામાં ચદર ખતરમાં છગનલાલ જોડીદાસ માસ્તર; વલસાડમાં દુવારકાદાસ પરજીદાસ છક સેલર, ભરૂચમાં કતોપોરના ખતરમાં કાગદી કાદરભાઈ ચાંદાભાઈ છકસેલર; રાજકોટમાં પસા. લખમીચંદ ઉત્તમચંદ છક સેલર; અને કરાંચીમાં કોંપના છક સેલર પાસેથી વેચાતી મળશે. ચોપડીઓના કમીશન વગેરેનો ખંદોખસ્ત કરવો હોય તો સુરત સગરામપરે મી. નમ્રીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસને પોષ્ટપેડ કાગળથી લખી જાણાવવું.

• ૧ •	ચુબરતી પેટેલી ચોપડીના અર્થ.	• ૩ •	રાજગોની વંશાવળી.
• ૨ •	ચુ. ખીજના અર્થ.	• ૬ •	કોલેડા સંગ્રહ.
• ૩ •	ચુ. ત્રીજના અર્થ.	• ૭ •	ચિત્રપોથી.
• ૪ •	ચુ. ચોથીના અર્થ.	• ૮ •	આંકની ચોપડી.
• ૫ •	ચુ. પાંચમીના અર્થ.	• ૯ •	કોષ્ટકની ચોપડી.
• ૬ •	ચુ. છઠીના અર્થ.	• ૧૦ •	અંગ્રેજ પેટેલીના મીનિંગ તરજુમાં સહીત.
• ૭ •	ચુ. સાતમીના અર્થ.	• ૧૧ •	અંગ્રેજ ખીજના મીનિંગ તરજુમાં સહીત.
• ૮ •	સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ.	• ૧૨ •	અંગ્રેજ હાઈના મીનિંગ તરજુમાં સહીત.
• ૯ •	મુંબઈ જિલ્લાની ભૂગોળ.		
• ૧૦ •	હિંદુસ્તાનની ભૂગોળ.		

એ શિવાય અંગ્રેજ જીલ્લાનાં તમામ મીનિંગો પણ મળશે.

